

DOORBRAAK

P927370

14

APRIL 2025
Driemaandelijks

€12

MAGAZINE

OORLOG OF VREDE?

MARC THYS KRUIST DE DEGENS MET GERARD BODIFEE

De verengelsing van ons hoger onderwijs:
Bruno De Wever vs Luc Sels

Reportage vanuit Polen:
Hier krijgt de nieuwe EU vorm

Doorbraak Magazine verschijnt viermaal per jaar.

DOORBRAAK

DOORBREEK DE BUBBEL

Op Doorbraak.be kan u dagelijks terecht voor een mix van onafhankelijke journalistiek, opiniestukken en columns.

DOORBRAAK MAGAZINE

01

➤ Een jaarabonnement
op het magazine
(4 nummers/jaar)
kost **40 euro**

OPTIE

DOORBRAAK.be ONLINE

02

➤ Een abonnement op
Doorbraak.be
kost 9 euro/maand of
90 euro/jaar

OPTIE

DOORBRAAK COMBO

03

➤ Een Combo-abonnement
voor Magazine + online
kost **125 euro/jaar**

OPTIE

VRIEND VAN DOORBRAAK

04

➤ Voor **150 euro/jaar**
abonnement op site +
magazine, uitnodiging
voor evenementen,
kortingen,...)

OPTIE

<https://abonnement.doorbraak.be/abonnement.php>

VOORWOORD

Weerbaar

▲ **Pieter Bauwens**

Hoofdredacteur

Weerbaarheid is opnieuw in. Ook politiek. Maar wat voor weerbaarheid bedoelen we dan?

Er is natuurlijk de militaire weerbaarheid. Daarover discussiëren Gerard Bodifée en Marc Thys. Slaapwandelen we naar een nieuwe wereldoorlog? Hoe moeten we als mens naar oorlog kijken? Behoort het tot onze menselijke realiteit of mogen we ons daar niet bij neerleggen? Is weerbaarheid gelijk aan voorbereid zijn op oorlog? De maatschappelijke consensus daarover zou wel eens minder groot kunnen zijn dan het lijkt.

En hoe is het gesteld met de Vlaamse defensie-industrie? Is die verschrompeld en dood? Of maakt die kans om een rol van betekenis te spelen in het herbewapenen van Europa? Welke bedrijven zijn er al, wat doen ze en welk gewicht leggen ze in de schaal op internationaal niveau?

Als we het over weerbaarheid hebben, dan mag het geopolitieke schaakspel niet ontbreken. De noordpoolregio kan strategisch belangrijk worden als er minder ijs ligt. Trump en Poetin weten dat. Maar wat doet Europa, dat via Denemarken misschien meer invloed kan uitoefenen op Groenland?

Maar weerbaarheid gaat veel verder dan enkel het militaire verhaal. Een van onze journalisten ging op reportage in Polen. Daar staat weerbaarheid hoog op de agenda. Het land toont zich ook economisch weerbaar. Noem Polen gerust een Europese economische tijger. Vandaag is er arbeidsmigratie binnen Europa naar Polen. Polen keren terug naar hun thuisland omdat de kaarten er beter liggen dan hier.

En hoe weerbaar zijn wij? Hebben wij wel goed gesubsidieerde factcheckers nodig om ons te beschermen tegen 'media-onheil'? Wij geloven in ieder geval in de weerbaarheid van de burger. Zeker als die *Doorbraak* leest.

Oorlog of Vrede

06. **Oorlogen worden zelden gewonnen**
Hoe en wanneer komt er eindelijk vrede in Oekraïne? Marc Thys en Gerard Bodifée hebben een andere visie slash tactiek maar over één ding zijn ze het roerend eens: niemand wint bij een oorlog.

12. **Groenland, poenland?**
Kleurt Groenland straks rood-wit-blauw? Trump wil maar al te graag de Amerikaanse vlag op het Deense eiland planten. Want: strategisch van goudwaarde én bijzonder mineraalrijk.
34. **Genoeg gecamoufleerd: investeren we met open vizier?**
De stijging in militaire uitgaven geeft ook de Vlaamse defensie-industrie kansen. Meer geld voor het leger blijkt in ieder geval geen strijdpunt meer.

Buitenland

16. **Dzień dobry, Polen!**
Polen is al lang niet meer het zwakke broertje van Europa. Integendeel, de economische tijger weegt ook steeds meer op de EU-agenda. Verslag van onze reporter vanuit Warschau.
44. **De laatste der erfelijke Lords**
Een deel van de Britse Lords zijn van adel en zetelen al bijna 700 jaar in het Hogerhuis. Maar niet voor lang meer. Een reportage vanop de zitbanken van 'de moeder der parlementen'. Met *stiff upper lip*!
73. **Wordt onze vrijheid gekaapt?**
Annelien de Dijn is een Belgische historica die in Utrecht resideert en doceert. Haar onderzoek richt zich op de geschiedenis van het politieke denken in Europa en de Verenigde Staten. Haar visie op Trump en co.

Binnenland

28. **Welkom in de groenste gemeente van Vlaanderen**
De Vlaamse overheid heeft een kaart met de 'groenste gemeenten' van Vlaanderen. Brussel blijkt zowaar groener dan polderdorp Alveringem. Dat vraagt om tekst en uitleg. En om flink wat nuance.

64. **Het zijn de media, meneer!**
Leo Neels over ons medialandschap, de niets ontziende impact van big tech, de kritische missie van journalisten en de toekomstige rol van onze openbare omroep.

Maatschappij

24. **'t Is toch niet waar zeker?**
Vlaanderen spendeert 3 miljoen euro subsidies aan factchecking en aan de strijd tegen desinformatie. Maar krijgen we waar(heid) voor ons geld? Factchecking gefactcheckt.
50. **Over democratie in digitale tijden**
Staat de democratie op de helling in het digitale tijdperk? Het is de onheils spellende titel van het nieuwste boek van Arno Wellens, een Nederlandse journalist. En die dreigende toon lijkt niet eens overdreven...

58. **Verengelsing in ons hoger onderwijs: een must of een no-go?**
De roep om soepelere taalregels in het Vlaamse hoger onderwijs klinkt steeds luider. *Yes but non merci?* Twee toonaangevende stemmen, Luc Sels en Bruno De Wever, in een stevig taalonderonsje.

Column

22. **Johan Sanctorum: Verkleuring**
48. **Rik Torfs: Over gedichten en gedachten**
80. **Siegfried Bracke: They are good because they say they are good**

Economie

54. **To DOGE or not to DOGE?**
Elon Musk wil met de kettingzaag door de Amerikaanse bureaucratie. Ivan Van de Cloot waarschuwt voor steekvlampolitiek, koelt de verhitte gemoederen en trekt lessen voor ons land.
68. **De staat van het land volgens Pierre Wunsch**
De Europese klimaattransitie jaagt onze (zware) industrie weg. Of: de Belgische begroting mag veel ambitieuzer. Pierre Wunsch, gouverneur van de Nationale Bank, noemt man en paard.

Cultuur

38. **Ons koers-DNA ontrafeld in woord en beeld**
Zeg het Vlaamse Voorjaar en bijna elke Vlaming denkt aan koers. Pittoreske panorama's van de Paterberg, Muur en Koppenberg. Inclusief drassige bietenvelden, molens als stillevens en hoekige kasseien.

76. **Biografie van de Noordzee**
Journalist en auteur Arie Kok publiceerde een *Biografie van de Noordzee*. Verhalen over leven met het water. Van vissers over Kaapvaarders tot waterstaatingenieurs: ze kunnen niet zonder het zilte water.

“Oorlogen worden zelden gewonnen”

CHRISTOPHE DEGREEF

foto's Selina De Maeyer

De ene waarschuwt voor Europese naïviteit tegenover Rusland, de andere vindt een miljoen doden in Oekraïne een onnoemelijk zware tol voor een conflict dat van in het begin relatief eenvoudig op te lossen viel. Luitenant-generaal op rust Marc Thys en filosoof Gerard Bodifée gaan intens in debat over een van de oudste zonden van de mensheid: oorlog. En wakker liggen ze er tegenwoordig allebei van.

“Ik moet u iets bekennen. Ik heb als topmilitair veel conflicten meegemaakt. Maar voor het eerst in mijn leven lig ik wakker van de internationale toestand.” Zo'n uitspraak, je verwacht ze niet van luitenant-generaal Marc Thys, de voormalige nummer twee van het Belgische leger. Thys schreef onlangs het boek *Vrede in tijden van oorlog* met VRT-journalist Jens Franssen, over hoe Europa zich maar beter voorbereidt op oorlog, net om de vrede te kunnen bewaren.

En wat lezen we in *Oorlog, hoelang nog?* van filosoof Gerard Bodifée? Dat Bodifée nachtenlang wakker bleef tijdens het schrijven ervan. Omdat hij vond dat hij zijn boodschap moest verkondigen. Volgens Bodifée gaan we tegenwoordig opnieuw veel te makkelijk voorbij aan het onnoemelijke leed dat oorlogen veroorzaken. En slaapwandelen we daarvoor een oorlog met Rusland in.

Tegengestelden? Niet echt. Beide heren verschillen alleen over de te volgen methode. Toon je eerst je tanden, of toon je alleen je tanden als het echt niet anders kan? En plots blijkt de werkelijkheid bijzonder complex. “Maar wij kunnen goed van mening verschillen, wij zijn geen politici”, zegt Thys. “Is het niet moeilijk om als militair te moeten gehoorzamen aan politici?”, wil Bodifée dan weer weten.

Heren, heeft Donald Trump niet gewoon gelijk: de oorlog in Oekraïne kan niet gewonnen worden?

Marc Thys: “Oorlogen worden zelden gewonnen. Oorlogen worden beëindigd, en vervolgens probeert men een situatie te creëren waarmee beide partijen kunnen leven. Je moet de oorlog niet winnen, je moet vrede winnen. Na de Tweede Wereldoorlog zijn er weinig strategieën geweest waarbij we geprobeerd hebben om wereldwijd vrede te winnen. Alleen in West-Europa hebben we sindsdien een soort vrede gewonnen. Zijn we erin geslaagd om erfvijanden als de Fransen en de Duitsers, en tal van kleinere Europese staten, duurzaam te laten samenleven.

Maar Oekraïne, dus. Ik vrees er een beetje voor. Donald Trump en Vladimir Poetin kunnen niet zomaar boven de hoofden van de Oekraïners vrede stichten. Een flink deel van de bevolking zal die opgelegde vrede niet aanvaarden. Kijk naar de geschiedenis van Oekraïne: tot 1953 hebben de Oekraïners zich verzet tegen de Sovjets. Het is niet zo dat Oekraïne altijd een vazalstaat van Rusland is geweest.”

Gerard Bodifée: “Niemand kan die oorlog winnen, dus is het beter hem zo vlug mogelijk te stoppen. Je kan eigenlijk geen enkele oorlog winnen. In een oorlog zijn er alleen verliezers.

Marc heeft natuurlijk gelijk als hij zegt dat de Europese vrede na 1945 een succes was. Het Amerikaanse Marshallplan bracht in Europa een stabiele vrede, al is de Tweede Wereldoorlog in de rest van de wereld nooit echt gestopt. De conflicten in het Midden-Oosten zijn er een direct gevolg van, net als de Koude Oorlog. Mijn pleidooi is bijgevolg eenvoudig: begin niet aan een oorlog. En als er toch oorlog is, stop er dan zo snel mogelijk mee, ook al wordt dat door sommigen ervaren als een nederlaag.

Trump kun je niet helemaal ongelijk geven. Hij claimt dat hij de oorlog nooit begonnen zou zijn. Nu hij aan de macht is wil hij hem zo snel mogelijk beëindigen. Ik vind dat moedig. Ja, dat zal helaas boven de hoofden van de mensen gebeuren, maar alles is beter dan verder vechten.”

Je kan het de Oekraïners toch niet kwalijk nemen dat ze zich verdedigen tegen een militaire macht die hen aanvalt? Moeten ze zich dan maar laten doen?

Gerard Bodifée: “Je kunt de Oekraïners die bij het Westen willen aansluiten geen ongelijk geven, want het is hier goed leven. Maar Oekraïne is ook een verdeeld land. Een deel van Oekraïne wil niet bij het Westen horen. Is het dan niet redelijker om Oekraïne op te splitsen, zoals we gedaan hebben met Tsjechoslowakije? Of om van Oekraïne een neutraal land te maken zoals het geval is met Oostenrijk? We hebben in het Westen alle kansen gemist om de oorlog te voorkomen door dat gesprek uit de weg te gaan. We wilden geen centimeter toegeven. De eisen van Poetin waren nochtans niet zo onredelijk: hou Oekraïne buiten de NAVO.

Maar daarover rond de onderhandelingstafel gaan zitten, dat was voor ons te veel gevraagd. En dus was oorlog het gevolg.”

Marc Thys (*schuifelt op zijn stoel*): “Zo is het niet gegaan, Gerard. Poetin zei in 2014 aan Oekraïne: je komt in onze invloedssfeer of het loopt slecht af. De Europese Unie stelde toen aan Oekraïne voor om handelsrelaties aan te knopen. En Oekraïne koos vrijwillig voor ons. De oorlog heeft dus niets met de NAVO te maken, dat is een verzinsel van Poetin.”

“Waar we vandaag staan, is het resultaat van dertig jaar Europese naïviteit. De rest van het decennium gaan we onze jarenlange inactiviteit moeten betalen

— **Marc Thys**
luitenant-generaal op rust

Gerard Bodifée: “Toen Oekraïne in 2014 de Russisch gezinde Viktor Janoekovitsch democratisch verkoos als president, werd die niet lang daarna afgezet met steun van het Westen. Europese leiders gingen toen betogen tegen Janoekovitsch op het Maidanplein in Kiev. Dat was toch een grove schending van de Oekraïense democratie?”

Mijnheer Thys, in de jaren 1990 heeft het Westen met de Daytonakkoorden in Bosnië gezegd: dit is de frontlijn, en de Serviërs gaan aan de ene kant wonen en de Bosniërs en Kroaten aan de andere kant. Waarom lukt ons dat niet in Oekraïne?

Marc Thys: “Omdat flink wat Russisch gezinde Oekraïners in 2014 wel nog voorstander waren van een splitsing van het land, maar vandaag allang niet meer. Want in de Russisch gezinde separatistische republieken Luhansk en Donetsk wonen is geen pretje. De leiders van die republieken hebben zo lelijk huis gehouden in democratische verworvenheden dat nu voor veel mensen duidelijk wordt dat het Westen veruit te verkiezen valt. Net daarom vecht Oekraïne zo verbeteren voor het behoud van die republieken.”

“Als we ons wentelen in het fatalisme dat ‘oorlog erbij hoort’, zoals minister van Defensie Theo Francken (N-VA) nu doet, dan verliezen we collectief alle betekenis wat het is om mens te zijn

— **Gerard Bodifée**
filosoof

Gerard Bodiffee: “Verbeten? In een oorlog word je opgeroepen om te gaan vechten. Dan heb je niet veel keuze: ofwel vechten ofwel vluchten. Veel Oekraïense mannen zijn naar het Westen gevlucht om de dienstplicht in hun land te ontlopen. Ik ben geneigd te denken dat de man of vrouw in de straat in de eerste plaats een einde aan de oorlog wil. En zo hoort het ook. Eerst stoppen met vechten, en dan een oplossing zoeken voor de politieke problemen.”

Marc Thys: “Ik wil ook een einde aan de oorlog. Maar het probleem is dat niet iedereen dat onder dezelfde voorwaarden wil.”

Gerard Bodiffee: “De voorwaarden zullen nooit voor iedereen gunstig zijn. Maar het absurde is dat nu waarschijnlijk de frontlijn als grens genomen zal worden. Had men het daarover dan niet eens kunnen worden zonder dat eerst zovele doden en gewonden moesten vallen? Ik begrijp niet waarom de loodzware menselijke tol die voor deze oorlog betaald moet worden zo weinig aan bod komt in de discussies over deze tragische oorlog. *(emotioneel)* Volgens schattingen zouden er in totaal al meer dan een miljoen slachtoffers gevallen zijn op drie jaar tijd. Ik vrees dat we in dezelfde fatale situatie terechtgekomen zijn als tijdens de Eerste Wereldoorlog: liever een onbeperkt aantal jonge mannen de dood injagen dan een morzel grond opgeven.”

Marc Thys: “Waarom heeft Rusland in 2014 dan eenzijdig Oekraïens grondgebied ingepikt, Gerard? Moet je de Russen dan maar telkens gelijk geven bij alles wat ze doen?”

Gerard Bodiffee: “Nee, natuurlijk niet...”

Marc Thys: “Maar dat doe je nu wel, Gerard. Je geeft hen gelijk.”

Gerard Bodiffee: “Ik geef Rusland niet telkens gelijk. Je weet dat ik de invasie van Oekraïne door Rusland absoluut afkeur, en dat ik de Russische bombardementen op Oekraïense steden een oorlogsmisdaad noem...”

Marc Thys: *(onderbreekt)* “...We hebben Rusland al zijn zin gegeven in Tsjetsjenië in 2000, in Georgië in 2008, en nu zouden we het dan ook moeten doen met Oekraïne?”

Gerard Bodiffee: “Je zal sowieso toegevingen moeten doen. Elke partij in het conflict moet dat doen. Ik denk dat, als het NAVO-lidmaatschap van Oekraïne zo’n groot probleem is voor Poetin, je hem daarin kan tegemoet treden. Uiteindelijk doet het Westen nu met de uitbreiding van de NAVO wat de Sovjet-Unie in de jaren 60 van de vorige eeuw tijdens de Cubacrisis deed: militair wapentuig veel te dicht bij de tegenpartij plaatsen waardoor die zich bedreigd voelt. De Amerikanen eisten destijds dat de raketten op Cuba weggenomen moesten worden, hetgeen de Sovjet-Unie dan ook deed om oorlog te voorkomen. Nu eist Poetin iets gelijkaardigs van het Westen. Onze raketten staan nu op amper zeven mi-

“ Russen denken collectivistisch: het individu is ondergeschikt aan de eer en glorie van Rusland. Wij stellen het individu boven de natie

— **Marc Thys**
luitenant-generaal op rust

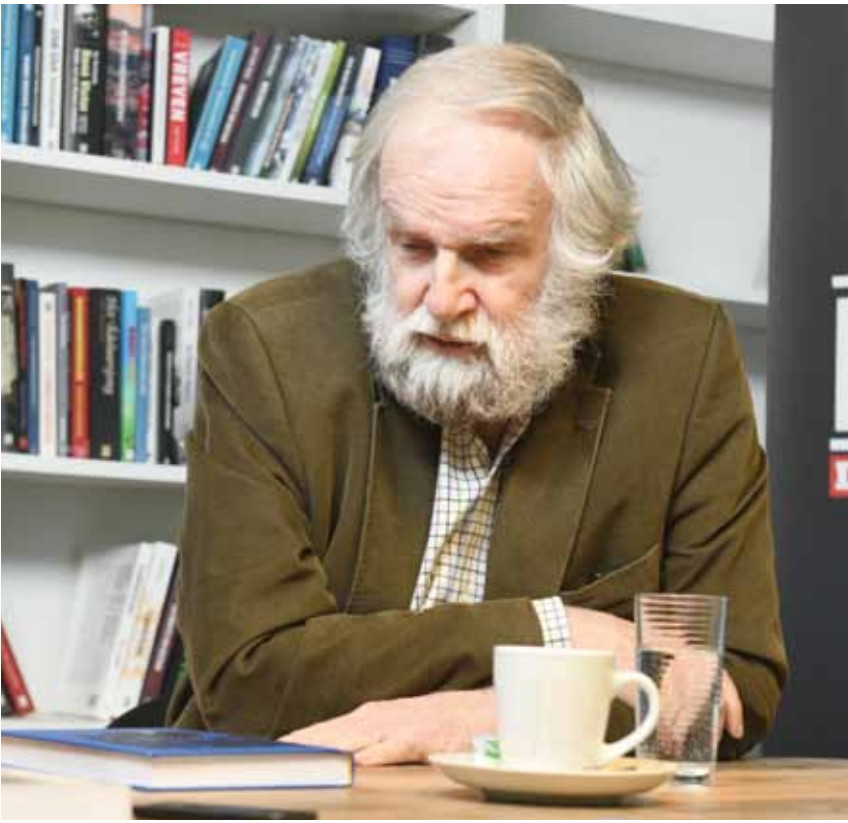
nuten vliegen van Moskou. Begrijpen we de Russen dan niet in hun angst?”

Marc Thys: *(afgemeten)* “Ja, en de Russische raketten staan nu op zeven minuten van Brussel. Mogen wij ons dan geen zorgen maken? En je zegt en cours de route dan ook nog eens dat volkeren geen zelfbeschikkingsrecht hebben, Gerard. Het is de keuze van de Oekraïners zélf om bij de NAVO te willen.”

Eigenlijk is het waar, mijnheer Bodiffee: we stellen vast dat Europa zich te zwak opstelt tegenover grootmachten. Waarom zouden we dan nu moeten toegeven omdat Rusland zich bedreigd voelt?”

Gerard Bodiffee: “Ik protesteer tegen de manier waarop wordt voorgesteld alsof ik alleen maar toegevingen wil doen aan Rusland. Ik wil dat de kwestie van het lidmaatschap van Oekraïne bij de

▲ **Marc Thys**
luitenant-generaal op rust (ABL)

“ Poetin heeft nooit de intentie gehad om West-Europa aan te vallen. Het omgekeerde is helaas wel waar. Frankrijk en Duitsland hebben Moskou wél al willen veroveren

— **Gerard Bodiffee**
filosoof

▲ **Gerard Bodiffee**
filosoof

NAVO besproken wordt op diplomatiek vlak, en niet uitgevochten wordt op het slagveld. Nu zijn de Oekraïners zich in de vernieling aan het vechten, en wij, Europeanen, moedigen hen daarin aan. Onder-tussen wakkert de oorlogszucht hier verder aan, wat de mogelijkheid om oplossingen langs diplomatieke weg te vinden, altijd maar vermindert.

Er zit een opmerkelijke hardnekkigheid in de overtuiging dat Poetin een bedreiging is voor de Europese Unie. Terwijl hij in Oekraïne niet eens ver geraakt. De overtuiging leeft bij ons dat Poetin een soort Hitler is die Estland wil veroveren en Duitsland wil splitsen. Terwijl hij eigenlijk grosso modo alleen maar zegt: Oekraïne mag niet bij de NAVO.”

Ons Poetin anders voorstellen duidt toch ook op een zekere oorlogszucht aan onze kant, mijnheer Thys?

Marc Thys: “Het is niet onrealistisch dat Rusland

de Baltische staten opnieuw bij Rusland wil inlijven. Dat is hun geschiedenis en verklaart hun grote angst. Hetzelfde met Polen. In 1939 is Stalin Polen binnengevallen onder het voorwendsel dat hij de Russischsprekende minderheid wou beschermen. Terwijl hij dat natuurlijk deed omdat hij eerst met nazi-Duitsland een pact had gesloten om Europa op te delen. Wel, de Esten vrezen nu exact hetzelfde: dat Poetin een incident zal uitlokken bij de Russische minderheid in Estland waardoor hij hen zal moeten ‘beschermen’. Akkoord, we weten niet met zekerheid of dat gaat gebeuren. Maar de geschiedenis leert ons dat Rusland het in het verleden al op die manier heeft gedaan.”

Gerard Bodiffee: “Maar de Baltische staten zijn wel al lid van de NAVO. Welke bedreiging is er dan voor hen?”

Marc Thys: “Ze zijn zelfs lid geworden op eigen initiatief, net omdat ze zich bedreigd voelen door Rusland.”

Gerard Bodiffee: “Inderdaad. En Poetin heeft herhaaldelijk gezegd dat dit voor Rusland moeilijk ligt, zonder dat hij die landen aangevallen heeft. Ook de laatste Sovjetleider Michaël Gorbatsjov vond het na het ineenstuiken van de Sovjet-Unie niet eerlijk dat de Baltische staten bij de NAVO werden ingelijfd. Want het Westen heeft in de jaren ‘90 beloofd dat het dat niet zou doen.”

Marc Thys: “Gorbatsjov heeft ook gezegd dat die belofte een Russische mythe is. We hebben helemaal niet met Rusland afgesproken dat de NAVO nooit zou uitbreiden met oud-Sovjetstaten.”

Gerard Bodiffee: “Waarom zegt de Duitse ex-kanselier Gerhard Schröder dan dat er wel degelijk een afspraak met de Russen was om de NAVO-grenzen niet naar het oosten uit te breiden? Alleen onder die voorwaarde heeft Duitsland zich kunnen herenigen met Russische toestemming. En wij hebben niet aan dat *gentlemen’s agreement* gehouden.

Maar laat ons terugkeren naar de essentie: Poetin zit nu muurvast in Oekraïne. Hij kan helemaal geen NAVO-landen aanvallen, daar heeft hij de militaire capaciteit niet voor. Bovendien heeft hij nooit de intentie gehad om West-Europa aan te vallen. Het omgekeerde is helaas wel waar. Frankrijk en Duitsland hebben Moskou wél al willen veroveren. In de negentiende eeuw viel Napoleon Rusland binnen, in de twintigste eeuw deed Hitler hetzelfde, en nu schuift dan weer de NAVO op richting Moskou. Is het dan zo moeilijk om vanuit de geschiedenis ook de Russen een beetje te willen begrijpen in hun angst?”

Marc Thys: “Ik besef dat het Westen na de val van de Sovjet-Unie te weinig heeft gedaan om de Russen onder onze veiligheidsarchitectuur te brengen. In de jaren ‘90 werd er zelfs gedacht om de Russen bij de NAVO te betrekken. Maar rond de eeuwwisseling is die piste vreemd genoeg verlaten. Het cynische daarvan is dat dat waarschijnlijk kwam omdat Rusland geen probleem meer was voor de Amerikanen

en ze Rusland dus konden negeren. Dat we Rusland daarmee gekwetst hebben, dat kan ik begrijpen. Maar dat geeft hen nog altijd geen recht om een soeverein land als Oekraïne binnen te vallen.”

Gerard Bodifée: “Natuurlijk geeft dat de Russen dat recht niet. Proberen te begrijpen waarom iets gebeurd is, is niet hetzelfde als goedkeuren wat gebeurd is.”

Begrijpt u het, meneer Thys?

Marc Thys: “(denkt na) Ik begrijp het Russische wereldbeeld, ook zoals ze dat zelf uitleggen. De fout die wij Westerlingen maken is dat we denken dat iedereen denkt zoals ons. Maar dat is niet zo. Ruslandspecialist Joris Van Bladel van het Egmont Instituut beschrijft de Russische geest perfect in zijn boek *Land van het grote sterven*. Russen hebben een totaal ander sociaal contract met hun leider, met hun ‘Tsaar’. Russen denken collectivistisch: het individu is ondergeschikt aan de eer en de glorie van Rusland. En dat sociaal contract verschilt fundamenteel van het onze. Wij stellen het individu boven de natie. Wij vinden het belangrijk dat mensen zich vooral zelf kunnen ontplooiën.”

Momenteel spreekt men over de herinvoering van de dienstplicht. Nu nog vrijwillig. Maar iedereen voelt natuurlijk aan: als het moet, is die zo weer verplicht en moet ook onze jeugd naar het front. De waarde van het individu is dan plots niet groot meer in het Westen, niet?

Marc Thys: “Ik ben er vrij zeker van dat er bij ons geen algemene dienstplicht komt. Elk jaar zijn er in België 120.000 achttienjarigen. Dat kan het leger niet bolwerken. Maar je kan toch moeilijk ontkennen dat in onze samenleving de slinger wel heel ver is doorgeslagen naar ‘ikke, ikke en de rest kan stikken’. Vrijheid is mooi maar heeft een bepaalde mate van collectiviteit nodig. Individuen alleen staan niet sterk genoeg in de wereld van vandaag. We zullen in het Westen trouwens onze problemen met de vergrijzing en de stijgende sociale uitgaven ook collectief moeten aanpakken. Het is dan ook niet meer dan normaal dat individuen daarom aan bepaalde verplichtingen moeten voldoen. Net daarom vind ik een vrijwillige dienstplicht goed. België is daar nog een grote uitzondering in, de rest van Europa heeft al in grote mate zo’n vrijwillige dienstplicht. Ons leger is vandaag zo klein dat het niet alle taken meer kan uitvoeren. Dat is de achtergrond van de vrijwillige dienstplicht: ons leger een sterkere defensieve rol geven.”

Gerard Bodifée: “Dat individuen plichten hebben, akkoord. Maar zijn dat plichten tegenover een staat, of tegenover een samenleving? Want dat zijn twee fundamenteel verschillende dingen. We hebben een staat nodig om het samenleven praktisch te organiseren. Maar meer dan dat stelt een staat niet voor. Een staat heeft geen zelfbewustzijn zoals het individu dat heeft. Het bestaan zoals het ervaren wordt, het bewuste leven, speelt zich af binnen het menselijke individu. Het individu heeft

gewetensvrijheid en morele verantwoordelijkheid, de staat is slechts een machine die functioneert. Daarom heeft het individu een hogere waarde en meer bestaansrecht dan een staat. Daarom mag een staat geen individuen offeren om zichzelf te verdedigen. Een individu mag zich wel verdedigen tegen de staat. Oorlogen leren ons dat individuen evenveel te vrezen kunnen hebben van de eigen staat als van een vijandige staat. Die eigen staat kan hen oproepen om naar het front te trekken om er te moeten sterven voor het vaderland. Dat is, naar mijn oordeel, altijd verkeerd. Daarom is elke oorlog een verwerpelijk misbruik van de macht van staten.”

Hoe moet iemand zich dan verdedigen zonder staat?

Gerard Bodifée: “Zonder geweld, zoals individuen doorgaans elke dag hun drijfven en instincten moeten inhouden om op een ordelijke manier te kunnen samenleven.”

Dat willen we graag geloven maar lijkt niet altijd even realistisch.

Gerard Bodifée: “Er zijn mensen die vinden dat oorlog en geweld de natuurlijke gang van zaken zijn en dat mensen oorlog dan maar moeten aanvaarden, want het is immers toch ‘de natuur’. Maar de werkelijkheid is anders. De mens is het complexe wezen met een dierlijke natuur en een moreel bewustzijn. Het humane karakter van de mens is net dat hij zich niet laat leiden door zijn natuurlijke instincten als agressie en verovering, maar door morele idealen als redelijkheid en vredelievendheid. Dat vergt inspanning, maar onze dierlijke natuur overstijgen is precies wat een humane beschaving beoogt.

Als we ons integendeel wentelen in het fatalisme dat ‘het altijd zo is gegaan’ en ‘oorlog erbij hoort’, zoals onze huidige minister van Defensie Theo

Francken (N-VA) nu doet, dan verliezen we collectief alle betekenis wat het is om mens te zijn. Marc en ik zijn hier allebei bezig een verschil van mening uit te vechten met woorden. Wij grijpen elkaar niet naar de keel en willen dat ook niet doen. Staten missen die zelfbeheersing.”

Marc Thys: “Onze samenleving draait inderdaad rond de vrijheden van het individu, en dat is het verdedigen waard. Daarom hebben we rond dat individu verschillende verdedigingsmuren. Eerst heb je je vrienden en je familie. Bij ons is dat evident, maar in Rusland al niet meer, want het Poetinregime roept Russen op om elkaar onderling te verklijken voor onpatriottisch gedrag.

Er is in het Westen ook een sociale verdedigingslijn met de sociale zekerheid. We hebben daarnaast ook justitie en politie voor wanneer Gerard en ik er niet uit zouden geraken (*lacht*). Onderwijs om kinderen onze waarden te leren. En als laatste beschermingsgordel hebben we internationale samenwerking, diplomatie en ook een leger om al die individuen en hun onderlinge verbanden te beschermen. Voor mij zijn staten net wél als individuen. Ze reageren alleszins vaak zo. En zeker de internationale orde die het Westen heeft uitgebouwd, reageerde in de eerste plaats met diplomatie en niet met geweld. Maar niet iedereen wil ons daar nog in volgen.”

U zegt dus: soft power, de Europese aanpak, dat is het verdedigen waard. Maar waarom wil de wereld dat dan niet meer aannemen, mijnheer Thys?

Marc Thys: “Omdat landen als Rusland en China collectivistische landen zijn. Ook de Verenigde Staten zijn trouwens fundamenteel anders in hun denken. Als Europa vandaag in moeilijkheden zit, komt dat omdat we eerst zijn gaan denken dat iedereen denkt zoals ons en we vervolgens ook zijn gaan vinden dat iedereen moet denken zoals ons. Die mix

van arrogantie en naïviteit betalen we nu cash. De rest van de wereld ziet daar kolonialisme in.”

Gerard Bodifée: “Dat westerse democratische denken staat wel onder druk, zoals de Amerikaanse vicepresident JD Vance enkele weken geleden in München meegaf. Door het invoeren van allerlei ‘strafbare’ opinies respecteren we de vrijheid van meningsuiting niet echt meer. Bij verkiezingen wordt een kwart of meer van de kiezers in heel wat West-Europese landen uitgesloten omdat ze ‘verkeerd’ stemmen. We dreigen onze humanistische verworvenheden te verliezen. En zeker als we nu ook nog ten oorlog trekken.”

Moeten we niet vaststellen dat iemand als Donald Trump met zijn bullebak-manier van werken een efficiënte 21ste-eeuwse diplomaat is? Op enkele weken tijd krijgt hij het gedaan dat Oekraïne inziet dat het zal moeten onderhandelen, krijgt hij Rusland waarschijnlijk rond diezelfde onderhandelings-tafel, én zorgt hij ervoor dat West-Europa zich meer gaat bewapenen. Er is veel gebluft, maar geen enkel schot gelost.

Gerard Bodifée: “Diplomatie zou ik dat niet noemen. Maar Trump heeft wel gelijk: wat nu gebeurt, moet nu ook gebeuren. Dat kan vele mensenlevens sparen, en dat is voor mij het voornaamste. Daarnaast denk ik dat Trump duidelijk heeft gemaakt dat de Oekraïense president Zelenski dan wel geschikt is om een oorlog te voeren, maar niet om hem te beëindigen. Oekraïne heeft nu nood aan een leider die de vrede kan bewaren.”

Marc Thys: “Waar we vandaag staan, dat is het resultaat van dertig jaar Europese naïviteit. Ik weet nog goed dat toen we Bosnië binnenreden, de toenmalige Amerikaanse president Bill Clinton zei: ‘Europa, bouw jullie defensie op, want wij gaan jullie niet blijven helpen’. Na hem heeft elke Amerikaanse president dat herhaald. Ook Barack Obama. Ik zou dus zeggen dat Trump én met hem alle Amerikaanse presidenten gelijk hebben. Want je kan van de Amerikanen niet verwachten dat zij voor ons blijven sterven. Maar verwacht nu niet dat deze situatie onmiddellijk opgelost zal geraken. De rest van het decennium gaan we onze jarenlange inactiviteit letterlijk moeten betalen.

Trump heeft haast om de oorlogen in Oekraïne en in Gaza te beëindigen, want hij weet dat de focus het komende decennium in de stille Oceaan en meer bepaald in Azië zal komen te liggen. De Amerikanen zullen hun aandacht daar naartoe verschuiven. Trump bekijkt de wereld als een groot zakenimperium, want hij weet ook dat de Russen en de Chinezen op zoek zullen gaan naar grondstoffen, vooral in het Noordpoolgebied. De vraag is of hij een wig kan drijven tussen de Russen en de Chinezen, die tegenwoordig strategisch goed overeenkomen.

Vandaar Trumps onverbloemde voorstel om Canada en Groenland te kopen, want hij heeft die gebieden nodig als buffer. Wij bereiden ons maar beter voor op zo’n wereld.”

Strategisch waardevol en mineraalrijk:

Waarom Trump Groenland wil

KASPER GOOSSENS

Een zwart gat op gebied van veiligheid, zo omschrijft het persagentschap Reuters Groenland al in 2020. Vier jaar later herhaalt de nieuwe Amerikaanse president Donald Trump die boodschap. En hij gaat verder: omwille van veiligheidsredenen wil hij Groenland inlijven bij de Verenigde Staten. Maar veiligheid is lang niet de enige reden...

Veertien elitesoldaten en negentig husky's, samen goed voor maximaal 4.228 tanden, staan vandaag in voor de bewaking van Denemarken. De Sirius Hondenslee-patrouille is een elite-eenheid van de Deense strijdkrachten die instaat voor verkennings- en patrouillemissies op Groenland.

Zes teams van twee soldaten en 15 honden, samen met twee radio-operatoren, sleeën maanden aan een stuk langs 44.087 kilometer kustlijn, met regelmatig ook tripjes naar het hart van het eiland. Over een periode van drie tot vier jaar is het volledige eiland, met een oppervlakte van ruim 2 miljoen vierkante kilometer ongeveer zo groot als het hele westen van Europa, afgesleed, en begint men opnieuw vanaf het begin.

Dat Groenland tandenloos is, kan dus moeilijk gezegd worden, met dank aan de husky's. Maar toch: naast de Sirius-patrouilleteams oogt de beveiliging

◀ **THULE AIR BASE**, Groenland – De verbeterde Early Warning Radar observeert de lucht boven de Noordpool vanaf het uitkijkpunt.

Foto: ©Alamy

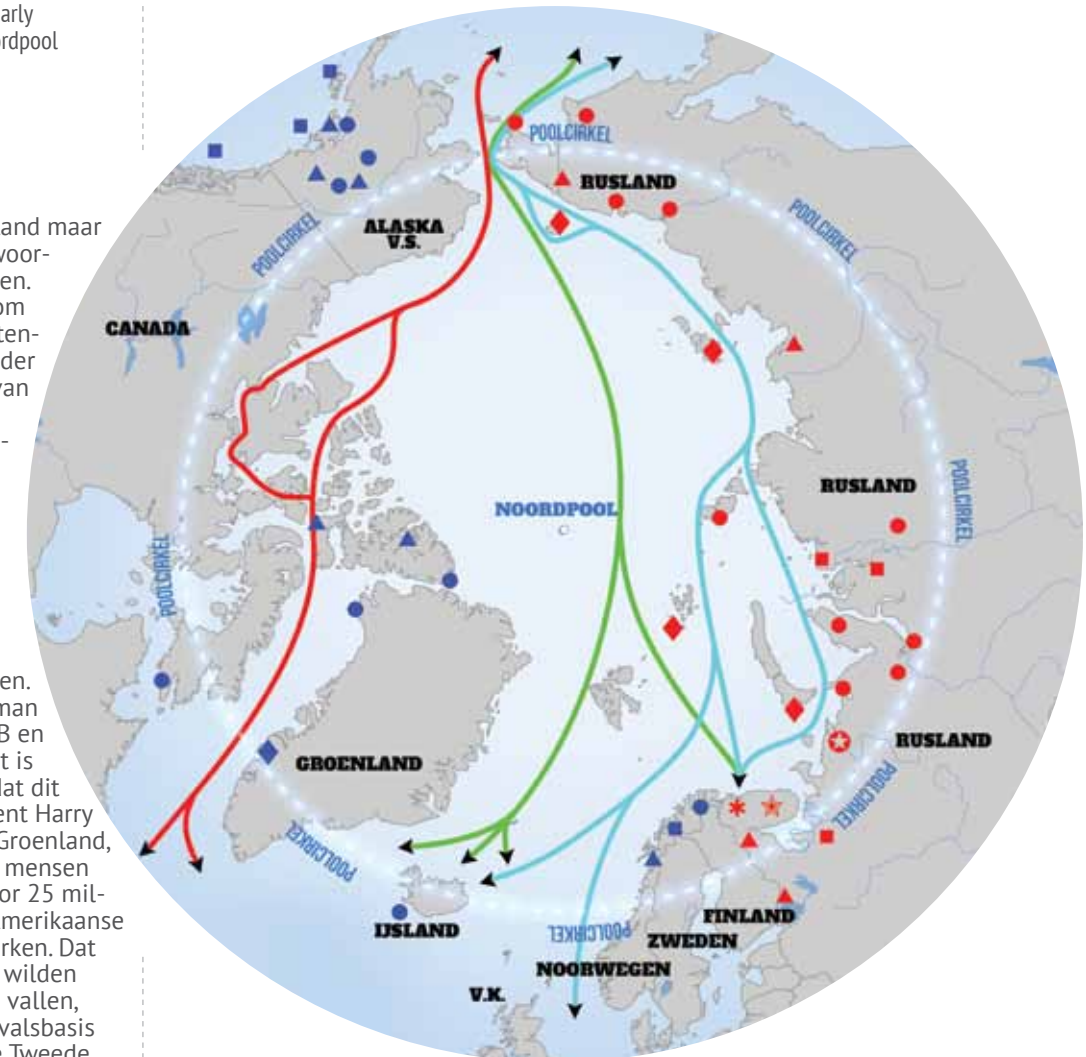
en bewaking van 's werelds grootste eiland maar magertjes. Die beveiliging is de verantwoordelijkheid van het Koninkrijk Denemarken. Groenland is dan wel een semi-autonoom gebied van het koninkrijk, maar het buitenlands beleid en defensie vallen nog onder de federale staat. Het Eerste Eskadron van de Deense marine heeft Groenland en de Faeroer-eilanden als primair inzetgebied, en beschikt over maximaal zeven patrouillevaartuigen en Bombardier Challenger-verkenningsvliegtuigen.

100 miljoen dollar voor Groenland

Te weinig, zo oordeelt Trump, die het eiland wil inlijven bij de Verenigde Staten. Geen krankzinnig idee, zo oordeelt Herman Matthijs, professor aan de UGent en VUB en volger van de Amerikaanse politiek. "Het is niet de eerste keer in de geschiedenis dat dit wordt geopperd. Al in 1946 wou president Harry Truman 100 miljoen dollar geven voor Groenland, maar de Denen wilden niet. Wat weinig mensen weten, is dat de Amerikanen in 1917 voor 25 miljoen dollar, destijds heel veel geld, de Amerikaanse Maagdeneilanden kochten van Denemarken. Dat was toen Deens gebied, de Amerikanen wilden vermijden dat het in Duitse handen zou vallen, waarbij het zou gebruikt worden als uitvalsbasis voor hun U-boten. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog namen de Amerikanen de bescherming op zich van Groenland en IJsland, gebieden van Denemarken. Dat laatste werd onafhankelijk na een referendum in 1944, Groenland keerde terug onder Deense vlag."

Maar de VS lieten Groenland nooit echt los. Het eiland is namelijk van gigantisch strategisch belang voor de VS en NAVO. Eerst en vooral ligt het pal onder de kortste route voor vliegtuigen tussen Rusland en de VS. In het geval van een oorlog is het dan ook niet onwaarschijnlijk dat menig gevechtsvliegtuig, bommenwerper of langeafstandsraket over het Arctische gebied vliegt. Die vrees bestond al tijdens de Koude Oorlog, toen Denemarken en de VS samen met tien andere Noord-Atlantische landen de NAVO oprichtten en twee jaar later een overeenkomst afsloten inzake het militair gebruik van Groenland. In het grootste geheim begonnen de VS met Operatie Blue Jay, of de bouw van een grote militaire basis bij het jagersdorpje Pituffik.

Deze luchtmachtbasis van Thule, in 2023 herdoopt tot Pituffik Space Base, zou uitgroeien tot een cruciaal instrument van de Amerikaanse strijdkrachten:

NAVO - RUSLAND

- ▲ Militaire basis
- Vliegveld
- * Kustwacht en militaire basis
- ★ Hoofdkwartier van de Noordelijke Vloot
- Kustwachtbasis
- ◆ Vliegveld en militaire basis
- ⊛ Vliegveld en kustwachtbasis

Arctische scheepvaartroutes

- Noordwestelijke Doorvaart (NWP)
- Noordelijke Zeeroute (NSR)
- Transpolaire zeeroute (TSR)

enerzijds diende ze als vooruitgeschoven basis voor bommenwerpers die kernbommen konden dragen en voor verkenningsvliegtuigen die vanuit Groenland missies uitvoerden boven het grondgebied van de Sovjet-Unie, om militaire capaciteiten in kaart te brengen. Maar tegelijk bevatte de basis ook een groot radarstation, bedoeld om de VS te voorzien van cruciale inlichtingen bij een Russische aanval. Samen met de Space Force-basis in Clear (Alaska) en samen met verschillende ruimtesatellieten staat

Thule in voor het snel detecteren van Russische ballistische raketten die worden gelanceerd.

240 kilometer ten oosten van Thule bouwden de Amerikanen ook Camp Century, een ondergrondse onderzoeksfaciliteit die zonder Deense toestemming werd gebouwd. Camp Century moest de eerste van een reeks basissen worden op Groenland waar de VS nucleaire raketten konden stationeren. Acht jaar na de start van de bouw lieten de VS de basis achter. De mobiele kernreactor die het complex aandreef, lekt vandaag nucleair afval en veroorzaakt, zeker nu het ijs er steeds sneller smelt, een natuurramp.

Dreigende Russische U-boten

Vandaag is Groenland eens te meer relevant. De relatie tussen Rusland en het Westen wordt na twintig jaar van toenadering opnieuw vuriger, waar bij de Russische president Vladimir Poetin zelfs regelmatig herhaalt dat zijn land in oorlog is met het Westen. De annexatie van de Krim en nadien de invasie van de rest van Oekraïne wakkeren dat vuur enkel maar aan. Tegelijk bouwt Rusland zijn militaire basissen rond het Arctische zeegebied verder uit. De haven van Moermansk is de belangrijkste, als thuisbasis van de Noordelijke Zeevloot, een van Ruslands zeemachtonderdelen en veruit de meest robuuste. Aan de oppervlakte heeft de vloot een vliegdekschip, slagkruisers en fregatten ter beschikking, in de lucht vliegt het met verschillende types gevechtsvliegtuigen en strategische bommenwerpers, die langeafstandsraketten kunnen afvuren. Maar de echte dreiging bevindt zich onder het wateroppervlak: verschillende types onderzeeboten varen onder het drijvende ijs door, en zijn in staat om ballistische raketten te lanceren, sommige zelfs met nucleaire kernkoppen.

Die onderzeeboten kunnen de NAVO in het geval van een conflict met Rusland in grote problemen brengen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog verloren de geallieerden zo 3.500 koopvaardijschepen aan de Duitse marine. Vooral de U-Boten bleken een ge- sel voor de geallieerden, wiens koopvaardijschepen, cruciaal voor de bevoorrading van de burgers en legers op het Europese en Afrikaanse continent, bij elke overtocht over de oceaan moesten vreezen voor een aanval. Anno 2025 is de dreiging opgeschoven naar het oosten, maar nog steeds aanwezig. Ook vandaag nog vertrouwt Europa op Amerikaanse steun een conflict.

Die steun komt vooral per schip, in de vorm van vloeibaar gas (nu de gasbanden met Rusland zijn verbroken), extra militaire bevoorrading of Amerikaanse troepen.

Nieuwe handelsroutes, nieuwe gevaren

Niet enkel de koopvaardij in de Atlantische Oceaan komt zo in Russisch vizier te liggen, maar binnenkort ook de handelsroutes in het Arctische gebied. Hoe meer de aarde opwarmt, hoe sneller het dikke

pak ijs dat de Noordpool het jaar rond bedekt, smelt. Vandaag is een vrije doortocht van handels- schepen via de Arctische Oceaan nog niet het hele jaar door mogelijk, maar experts waarschuwen dat dat de komende jaren wel eens kan verande- ren. Handelsschepen die vanuit het Verre Oosten naar Europa varen, zien zo hun vaartijd drastisch ingekort als ze via de Noordpool varen. Maar met nieuwe handelsroutes komen ook nieuwe uitdagin- gen; een maritieme passage die vlak langs de Rus- sische kusten gaat, vormt zo opnieuw een gevaar voor westerse handelsschepen. Naar analogie met de Tweede Wereldoorlog riskeert zich zo een mo- derne ‘Slag om de Arctische zee’ te voltrekken.

“ Al in 1946 wou president Harry Truman 100 miljoen dollar geven voor Groenland, maar de Denen wilden niet

— Herman Matthijs
professor aan de UGent en VUB

Daarnaast riskeert ook de informatiestroom af- gesneden te worden. 1,48 miljoen kilometer aan kabels ligt er wereldwijd in zeeën en oceanen. Zo’n 250 kabels hangen de landen in de Europese Unie aan het wereldwijde internet, waarvan twee derde onder het zeeoppervlak. De meeste verbindingen lopen vanuit Europa richting Noord-Amerika, via de Atlantische Oceaan. Zo neemt men binnenkort de 4.200 kilometer lange Leif Erikson-kabel in gebruik, vernoemd naar de IJslandse ontdekkingsreiziger die als eerste Europeaan voet aan wal zette in Amerika, en die tussen Noorwegen en Canada loopt.

Zowel de handelsroutes als de datakabels in de Atlantische Oceaan zijn bijzonder kwetsbaar bij een mogelijk conflict tussen de NAVO en Rusland. Die dreiging komt vanuit het noorden, via het ‘GIUK gap’, of de zeestraten tussen Groenland, IJsland, de Faeroer-eilanden en het Verenigd Koninkrijk. In 2019 voerde de Russische marine een grootscha- lige oefening uit waarbij tien onderzeeboten train- den op het onopgemerkt ‘doorbreken’ van het GIUK gap, om de Atlantische Oceaan binnen te sluipen.

Net om die verschillende dreigingen de baas te kunnen, richtten de ogen van de VS zich enkele jaren geleden terug op het Arctische zeegebied. De basis in Thule, intussen dus Pituffik genoemd, blijft actief en bevat vandaag radars van wel tien verdiepingen hoog om snel vijandige vliegtuigen en raketlanceringen te kunnen opmerken. Dat de VS daarnaast in 2016 de marine-vliegbasis van Kevlavik in IJsland opnieuw activeerden, is ook een teken aan de wand. Op Kevlavik staan Boeing P-8 Poseidon-vliegtuigen gestationeerd, de militaire versie van een 737 die kan ingezet worden voor maritieme verkenningsmis- sies. De vliegtuigen zijn uitgerust met moderne sensoren, maar kunnen ook raketten, bommen, torpedo’s of zeemijnen

dragen. De afgelopen jaren werden ook regelmatig B-2-bommenwerpers gespot op Kevlavik, net als gevechtsvliegtuigen en E-3 Sentry-radarvliegtuigen van verschillende NAVO-partners.

Chinese lithium

Naast het geopolitieke belang is er ook het econo- mische belang van Groenland. “Onder de bevroren grond in Groenland zitten talloze traditionele metalen zoals koper en metaal, maar vooral heel veel zeldzame aarddelfstoffen, zoals lithium. Dat interesseert de Amerikanen fel”, zo vertelt Herman Matthijs. “De Amerikaanse minister van Financiën trok in februari nog naar de Munich Security Con- ference, en vroeg daar aan Oekraïne om iets in ruil te geven voor verdere steun, met name zeldzame grondstoffen. De Denen hebben in Groenland niet het kapitaal om al die grondstoffen te ontgin- nen, maar de Amerikanen hebben dat natuurlijk wel. Er kan dus een soortgelijke deal op poten worden gezet”, schat Matthijs in.

De VS geven het zelf ook openlijk toe: “Dit gaat over kritieke grondstoffen. Dit gaat over natuurlijke bron- nen”, zo verklaarde Mike Waltz, Trumps Nationale Veiligheidsadviseur, in een interview met Fox News. In Groenland zitten 43 van de 50 door de U.S. Geo- logical Survey (USGS) als ‘cruciaal’ geïdentificeerde mineralen in de bodem; voor de Europese Unie gaat het om 25 van de 34 grondstoffen, waaronder grafiet, lithium en uranium. Ruim 60 procent van de voorraden van deze mineralen, cruciaal in de groene transitie en wapentechnologie, is vandaag in handen van China, zo becijferde een rapport van de Amerikaanse NGO Brookings Institution. Een groot deel van die mineralen blijft er vooralsnog in de bodem zitten; Groenland noch Denemarken hebben het kapitaal, de middelen of het personeel om op grote schaal aan mijnbouw te doen.

“ Als Trump er miljarden tegenaan gooit, bestaat de kans dat de Groenlanders daarmee akkoord gaan. Maar zolang hij geen bedrag noemt, is het afwachten

— Herman Matthijs
professor aan de UGent en VUB

De vrees zit er in dat deze grondstoffen in de Groenlandse bodem in handen kunnen vallen van ‘vijanden van het Westen’, zoals Rusland en China. Dat heeft ook te maken met het statuut van Groen- land. “Denemarken is dan wel lid van de NAVO en Europese Unie, maar Groenland is sinds 1982 geen deel meer van de EU”, zegt Matthijs. Groenland was wel lid, maar besliste in 1982 de Unie te verlaten, vooral wegens onenigheid over afspraken rond visserij. Sindsdien zijn de Groenlanders wel Euro- pese burgers, maar is het eiland zelf een Overzees

Gebied, net zoals bijvoorbeeld de Nederlandse Antillen en de Franse Overzeese Gebieden.

Een Groenlandse onafhankelijkheid zou de deur openzetten voor buitenlandse inmenging, nota bene van landen die een groot strategisch voordeel kunnen halen uit een aanwezigheid in de regio, en die over kapitaal, middelen en mankracht be- schikken om naar grondstoffen te graven. Tegelijk kan dit inhouden dat de VS geen manschappen meer mogen stationeren op het eiland. “Er zijn al verschillende Amerikaanse basissen op Groenland, er lopen meer Amerikaanse militairen rond dan Deense. De Denen hebben nu een investeringspro- gramma aangekondigd van 1,1 miljard euro voor de beveiliging van Groenland, maar dat is om mee te lachen. Daarmee ga je weinig kunnen doen”, zegt Matthijs.

Amerikaanse annexatie?

Die onafhankelijkheid zweeft al jaren boven de hoofden van de Deense politiek. “De meerderheid van het Groenlandse parlement zegt al jaren dat het meer zelfbestuur en onafhankelijkheid wil. De Denen hebben zich de laatste jaren ook weinig aangetrokken van Groenland”, verklaart de ex- pert. Bij een peiling van het Groenlandse medium *Sermitsiaq* en de Deense krant *Berlingske* onder de Groenlandse bevolking, zou 84 procent voor onaf- hankelijkheid zijn, al is niet iedereen het eens over de termijn daarvoor.

Een Amerikaanse overname van het eiland zou, toch in de hoofden van het Trump-kamp, de oplos- sing kunnen betekenen: het strategisch cruciaal ge- bied komt in handen van een land dat de middelen heeft om het te beschermen en de wateren en het luchtruim te controleren. Tegelijk vallen cruciale grondstoffen niet in de handen van ‘de vijand’. Dat de VS deze dan zelf kan gebruiken is uiteraard mooi meegenomen. Maar volgens Matthijs is het nog niet zo ver. “Truman plakte in 1946 een getal op Groenland, honderd miljoen dollar. Trump heeft vandaag nog niet gezegd wat hij ervoor wil geven. Dat is een groot verschil. De vraag is nu of hij er ooit geld gaat tegenaan gooien.”

In dat geval zouden de Groenlanders wel eens anders kunnen kijken naar de Amerikanen. Een ver- koop lijkt vandaag alleszins nog niet aan de orde: Denemarken wil niet mee, en ook de Groenlanders zien het niet zitten om onder de Amerikaanse vlag te vallen. Maar liefst 85 procent van de inwoners is gekant tegen een verkoop aan de VS, wijst de peiling van Sermitsiaq en Berlingske uit. “Als Trump er miljarden tegenaan gooit, bestaat de kans dat de Groenlanders daarmee akkoord gaan. Maar zolang hij geen bedrag noemt, is het afwachten. Trump is een businessman, die redeneert in termen van ‘wat kost dat’ en ‘wat levert dit op’. De vraag is of er een finaal bod gaat komen”, besluit Matthijs. “Ik denk dat Trump het spel opdrijft: hij deed een eerste zet, Denemarken reageerde, nu is het wachten op een tweede zet.”

Streng voor migratie, tuk op de eigen waarden én economisch bijzonder succesvol:

Hoe Polen mee in de EU-cockpit belandde

FILIP MICHIELS IN WARSCHAU

Foto's ©Filip Michiels

Polen is anno 2025 misschien wel het best bewaarde geheim én de toekomst van Europa: de economie draait er als een tierelier, het land heeft militair zijn zaakjes bijzonder goed op orde, en waar nodig aarzelen de Polen niet om de EU de wacht aan te zeggen. “We willen hier zelf ten allen tijde aan de stuurknuppel blijven zitten.”

Ze zijn alomtegenwoordig in het straatbeeld van Warschau: de rood-witte Poolse vlaggetjes. Aan de gevels van officiële gebouwen, in de uitstalramen van grote winkels, naast de voordeur van gewone woningen, ja zelfs aan de achteruitkijkspiegels van de bussen of trams. Nu waren Polen altijd al behoorlijk trots en nationalistisch ingesteld, maar anno 2025 speelt er nog iets heel anders. Dit land is niet langer de hofleverancier van goedkope bouwvakkers of laaggeschoolde poetsvrouwen voor de welvarende West-Europese markt. Polen is zelf een welvarend Europees land geworden – hier en daar wordt het zelfs al het ‘nieuwe Duitsland’ genoemd – en dat heeft de Polen een flinke scheut zelfbewustzijn bijgebracht. Ook op politiek vlak is het niet langer het kneusje van de EU: het land zit mee aan tafel wanneer de traditionele grootmachten van het blok verzamelen blazen, en inzake militaire slagkracht geeft het Poolse leger alle EU-lidstaten vlot het nakijken. Na het Amerikaanse en het Turkse leger is het Poolse het sterkste van de hele NAVO. De oorlog in Oekraïne én de cruciale strategische ligging van het land versterkten die status enkel nog maar.

Bruno Lambrecht. Onze landgenoot woont intussen al 25 jaar in Polen, afwisselend in Krakau en in Warschau. Hij leidt er de lokale afdeling van het Belgische bouw- en vastgoedbedrijf CFE, dat in Polen intussen al zowat 200 medewerkers telt. “Toen ik hier in 2000 aankwam, bestond er eenvoudigweg nog geen middenklasse. Je had een beperkte bovenlaag die goed haar boterham verdiende en daarnaast een brede onderlaag met een doorgaans zeer laag loon. Vandaag is die middenklasse er wél, en met haar pas verworven koopkracht is zij wellicht de belangrijkste motor van de indrukwekkende economische transitie van de voorbije twee decennia. Polen zijn immers geen spaarders, zij geven hun centen graag uit. De Poolse middenklasse heeft nu vooral honger naar méér.”

De lonen mogen vandaag in Polen nog een stukje lager liggen dan in pakweg België of Duitsland, de tijd dat buitenlandse bedrijven zich daar kwamen vestigen omwille van de lagere lonen is nu wel voorbij. Zij weten er zich nu verzekerd van een boomende, lokale markt van bijna 37 miljoen zielen, en zien Polen tegelijk als een perfecte uitvalsbasis richting andere Oost-Europese landen. “En vergis je niet, het cliché van een loodzware bureaucratie of een weinig efficiënt overheidsapparaat gaat hier al lang niet meer op”, verduidelijkt Bruno Lambrecht. “De hele maatschappij is heel sterk op digitale technologie gericht, ook de overheid staat op dat vlak beduidend verder dan in België.”

Ultramoderne Europese stad

Wie in Warschau het station Warszawa Centralna buitenstapt, weet even niet waar eerst kijken. De ultramoderne wolkenkrabbers – niet zelden van Belgische makelij, met dank aan bouwbedrijf Ghelamco – schreeuwen er om aandacht. En aan de verkeerslichten schuiven de meest recente westerse luxewagens netjes aan tot het opnieuw groen wordt. Discipline en hoffelijkheid zijn hier geen holle begrippen, zo mochten we drie dagen lang ook zelf ondervinden. Op goed een halfuurtje

“ Het cliché van een loodzware bureaucratie of een weinig efficiënt overheidsapparaat gaat hier al lang niet meer op, integendeel

— Bruno Lambrecht

woont en werkt al 25 jaar in Polen voor bouw- en vastgoedbedrijf CFE

“We mogen ons niet vergissen: Polen zijn altijd al zelfbewust geweest. Ik heb het gevoel dat het pas nu stilaan tot de andere EU-lidstaten doordringt hoe belangrijk dit land vandaag wel geworden is, economisch, politiek én strategisch”, klinkt het bij

wandelen van die bruisende zakenwijk hebben we in het Vlaams Huis afgesproken met Kris Put en Matthias De Moor, respectievelijk de Vlaamse economische en diplomatieke vertegenwoordiger. Beiden zijn nog maar een achttal maanden op post in Warschau, en ook zij tonen zich sterk onder de indruk van de gedrevenheid van de bevolking, het economische dynamisme én de levenskwaliteit in het land. “Vergeet de oude clichés rond het grijze, kleurloze en ietwat saaie ex-Oostblokland”, geeft Put aan. “Warschau openbaarde zich aan mij als een ultramoderne Europese stad – met veel groenruimte en een indrukwekkend cultureel aanbod – die er zorgvuldig over waakt om niet in sommige valkuilen te trappen waar heel wat West-Europese steden wél zijn ingestapt. Ik denk dan aan onveiligheid of vandalisme.”

Matthias De Moor viel het meteen op hoe de Polen zich anno 2025 bijzonder goed bewust zijn van hun politieke gewicht, en van de almaar belangrijker rol die ze spelen in de trans-Atlantische relaties. Vrij vertaald: de Polen kunnen het doorgaans bijzonder goed vinden met de VS. Die verstandhouding zal er met de toenemende geopolitieke spanningen van de voorbije maanden niet bepaald op achteruit zijn gegaan. Polen investeert vandaag al 4,7 procent van zijn bbp in defensie, en is daarmee met voorsprong de beste leerling van de Europese klas.

De Moor: “Samen met de Baltische staten zijn zij de voorbije jaren ook blijven hameren op de Russische dreiging. Die waarschuwing werd in de rest van Europa aanvankelijk weggelachen, maar nu halen ze hier hun grote gelijk. Daardoor hebben de Polen internationaal flink wat aan geloofwaardigheid gewonnen. Zij verwijten ons nu een gebrek aan realpolitiek. De Polen beseffen ook maar al te goed dat hun bedrijven veel te winnen hebben bij een soort van brugfunctie tussen de EU en de VS, zeker als het over investeringen in defensie gaat. Tegelijk neemt het land ook een almaar prominentere rol op binnen de EU. Met een premier als Donald Tusk – in een ver verleden ooit nog Europees president – beschikken ze ook daarvoor over de goede kaarten.”

Economische voortrekker

Het lijkt haast anekdotisch, maar dat is het voor de Polen zelf absoluut niet: terwijl Polen zelf nu al ruim twintig jaar op rij economische groeicijfers laat optekenen – op een korte terugval tijdens de pandemie na – stakte de economische groei in grote broer Duitsland de voorbije jaren. Dat is voor de Polen de omgekeerde wereld. “Toen de Duitse economie begon te haperen, leefde hier aanvankelijk nog de vrees dat ook Polen daardoor in de klappen zou delen”, weet Kris Put. “Vandaag heeft die vrees plaats geruimd voor een groeiend zelfvertrouwen: de Polen beseffen dat zij nu zelf een economische voortrekker zijn geworden binnen de EU. Ze blijven hier groeien tegen een percentage waarvan bijna alle andere EU-landen enkel kunnen dromen. En met een werkloosheidsgraad van amper 3 procent zijn het niet langer de Polen die naar West-Europa uitwijken om werk te vinden. Integendeel: Poolse

bedrijven blikken almaar vaker richting Roemenië, Oekraïne en zelfs India of Zuidoost-Azië om voldoende werkrachten te vinden. En doordat dit land zich almaar meer ontpopt tot een logistieke draaischijf richting centraal- en Oost-Europa, blijft het voor Vlaamse bedrijven nog altijd bijzonder interessant om hier structureel aanwezig te zijn.”

“ Respect en welwillendheid – op alle vlakken – zijn en blijven in Polen extreem belangrijk, ook in het bedrijfsleven

— Cynthia De Pauw werkte in Polen voor verschillende Vlaamse bedrijven ”

Vandaag zijn er in heel Polen al zowat 1.200 van die bedrijven aanwezig, en nog elke week krijgen ze bij de Belgian Business Chamber in Warschau gemiddeld twee nieuwe aanvragen binnen van Belgische bedrijven die in Polen willen investeren. “Een opmerkelijke trend is dat we nu stilaan ook het omgekeerde zien gebeuren”, weet algemeen directeur Julia Stachowicz. “Poolse bedrijven trekken nu zelf ook naar het buitenland - ook naar België dus - omdat ze daar nieuwe kansen zien.”

Dat Polen bijzonder goed in de markt ligt bij buitenlandse investeerders, heeft het land nochtans niet uitsluitend aan de indrukwekkende groeicijfers of aan de strategische ligging te danken. Meerdere gesprekspartners wezen ons nadrukkelijk op een andere interessante troef: de opvallend positieve arbeidsethos. Concreet: een ‘let’s do it’-mentaliteit die resulteert in een echt ondernemersklimaat. Of zoals Stachowitz het omschrijft: “We zijn hongerig, we willen vooruit in het leven.”

“ We zijn hongerig, we willen vooruit in het leven

— Julia Stachowicz algemeen directeur bij Belgian Business Chamber in Warschau ”

Zakenadvocaat Mariusz Kowolik, die in hartje Warschau een hypermodern kantoor betreft en vaak met buitenlandse bedrijven werkt, zit op dezelfde golflengte. “Veel van mijn buitenlandse gesprekspartners strijken hier neer vanuit eenzelfde insteek: dit is een land met een groeipotentieel dat nog stukken groter is dan dat van de volledig ontwikkelde markten, maar dat tegelijk wel al de stabiliteit en maturiteit van die markten biedt. Daarnaast tonen ze zich opgetogen over de bijzonder goed opgeleide werknemers die ze hier aantreffen – zeker ook op technisch vlak – die bereid zijn om hard te werken. Last but not least is de infrastructuur hier door de bank genomen be-

ter dan in de meeste West-Europese landen.” Dat laatste kunnen we enkel maar bevestigen.

Europese migratieagenda

Dat Polen zich de voorbije twee decennia zo razend-snel ontwikkelde, heeft het natuurlijk ook in belangrijke mate te danken aan het Europese manna. Van de EU-toetreding in 2004 tot bij het begin van de pandemie vloeide er voor ruim 160 miljard Europese subsidies richting Warschau. Geld dat vooral én goed werd geïnvesteerd in de verbetering van de infrastructuur. Van wegen die er bijliggen als biljart-tafels tot modern en comfortabel openbaar vervoer. Toch kwam de relatie met die EU de voorbije meer onder druk te staan. Zeker in de periode 2015- 2023, toen de conservatieve PiS-partij aan de macht was, regende het verwijten heen en weer tussen Brussel en Warschau. Volgens de Europese Commissie kwamen de rechtsstaat en de vrije pers in het land in gevaar, waarna er financiële sancties volgden. De Polen verweten de EU dan weer de Europese woken- en migratieagenda te fel te willen doordrukken, en

daarbij de Poolse culturele en religieuze gevoeligheden van tafel te vegen. “Nog voor onze partij in 2015 voor het eerst officieel aan de macht kwam, werden er in Warschau al anti-regeringsdemonstraties georganiseerd. Het werd ons al snel duidelijk dat die demonstranten ook steun kregen vanuit het Europese politieke establishment”, klinkt het bij Pawel Jablonski. Hij was van 2019 tot 2023 onder-minister van Buitenlandse zaken en zetelt vandaag voor PiS in het Poolse parlement. “Wij waren immers ‘conservatief’, en dat hoorde niet in hun ogen. En dus werden we beladen met alle zonden van Israël, we zouden hier zelfs homoseksuelen van de straat plukken en arresteren. Je reinste onzin uiteraard.” Jablonksi ontkent niet dat een aantal hervormingen van het rechtssysteem die onder de PiS-regering werden doorgevoerd op het randje waren, maar hij blijft erbij dat de EU veel te ver ging in haar kritiek. “In Duitsland worden rechters van het Grondwettelijk Hof bijvoorbeeld ook politiek benoemd, maar daar kraaide nooit een haan naar. Toen een aantal hervormingen in Polen ook in die richting gingen, bleek hier plots de onpartijdigheid van

“Conservatief ja, extreemrechts nee”

▲ Szymon Polewka

We ontmoeten Szymon Polewka in één van de hippe koffiebars die Warschau rijk is. Hij is programma-coördinator van het Warsaw Institute, een denktank die vooral onderzoek doet rond internationale politiek. Polewka nuanceert de perceptie die in brede EU-kringen leeft alsof Polen – nadat ‘liberaal’ Donald Tusk eind 2023 als premier het roer overnam van de conservatief Jaroslaw Kaczynski – nu plots een liberaal land zou zijn geworden. “Ik stel vast dat het narratief van de vorige PiS-regering nu eigenlijk grotendeels overgeno-

men is door de nieuwe regering-Tusk. Concreet denk ik aan de standpunten rond nationale veiligheid en migratie. Tusk beseft heel goed dat een meerderheid van de Polen eenvoudigweg geen migranten uit Afrika of het Midden-Oosten wil. Hij heeft natuurlijk gelijk wanneer hij aanhaalt dat we hier al ruim anderhalf miljoen Oekraïners opvangen, maar tegelijk is dit voor hem ook een gedroomd excuus.” De vorige regering kreeg vanuit de EU ook scherpe kritiek omdat ze al te populistisch uit de hoek zou komen, maar Polewka nuanceert. “Dit is nu eenmaal nog een behoorlijk conservatief land, waar bijvoorbeeld de katholieke kerk nog een prominente plaats inneemt. Zowat 40 procent van mijn landgenoten is nog praktiserend. Conservatief is iets heel anders dan extreemrechts. Sterker nog: de door de EU zo verfoeide PiS-partij heeft er net voor gezorgd dat een écht extreemrechtse partij zoals Konfederacja hier nooit meer dan 10 procent heeft gehaald.”

Volgens Polewka stelt ook de huidige zogenaamd liberale regering zich behoorlijk populistisch op. “Toen Tusk nog in de oppositie zat, sprak hij zich resoluut uit tegen een harde Poolse opstelling tegenover Wit-Rusland.

Maar wat zagen we het voorbije jaar, met Tusk als premier? Juist: een nog veel hardere houding tegenover Wit-Rusland en nog veel meer geld om de grens met dat buurland verder te militariseren. Tusk beseft heel goed dat er ook daarvoor brede steun bestaat bij de bevolking, en past zijn discours dus aan.” Tegelijk benadrukt ook Polewka dat een grote meerderheid van de Polen intussen wel sterk pro-EU blijft. “Het is haast onmogelijk om hier eurosceptisch te zijn: we worden dagelijks geconfronteerd met de welvaart die het EU-lidmaatschap ons heeft opgeleverd. Heel wat mensen hier zijn kritisch tegenover wat ze omschrijven als ‘de Brusselse elite’, maar dit betekent niet dat ze de EU afwijzen.”

de rechters in het gedrang te komen. Maar laat dit duidelijk zijn: we hebben ons nooit tegen het Poolse lidmaatschap van de EU uitgesproken en zullen dat ook nooit doen, maar we vinden wel dat de Europese inmenging soms te ver gaat. Polen is een soeverein land, en dus vinden we dat wij ook ten allen tijde aan de stuurknuppel moeten blijven zitten als het over pakweg defensie, nationale veiligheid of migratie gaat.”

Geen minuut onveilig

Of West-Europa, waar de politieke wind vandaag ook nadrukkelijker van rechts waait, dan iets kan leren van Polen? “Absoluut”, vindt Jablonski. “Ik denk bijvoorbeeld aan ons defensiebeleid, waar wij al jarenlang het goede voorbeeld geven omdat we de Russische dreiging wél ernstig namen. De geschie-

denis heeft ons intussen ook gelijk gegeven. Of neem nu het migratiebeleid: Europa noemde onze aanpak ‘racistisch’, omdat we weigerden de deuren wijd open te zetten voor economische vluchtelingen. Nu stellen ook jullie vast dat het migratieprobleem jullie zwaar boven het hoofd is gegroeid, waardoor ook de sociale samenhang binnen jullie maatschappij almaar zwaarder onder druk komt. Nu er in Europa steeds meer conservatieve regeringen aantreden, hopen we dat we samen met hen Europa opnieuw kunnen opbouwen, rond een aantal gemeenschappelijke Europese waarden.”

Het is een discours dat je in Warschau nu wel vaker hoort: uitgerekend het ‘nieuwe’ Europa omhelst de oude Europese waarden vandaag een stuk inniger dan het ‘oude’ Europa. Cynthia De Pauw, die in Polen enkele jaren voor verschillende Vlaamse bedrijven

“Bedrijven liggen hier veel minder wakker van het diversiteitsbeleid”

▲ Isidre Peralta

Voor Isidre Peralta is het een uitgemakte zaak: zijn verdere toekomst ligt in Polen en nergens anders. De innemende Spanjaard werkte de voorbije jaren onder meer in zijn geboorteland, in Cyprus, Portugal en Nederland. Als directeur van het Global Entity Management bij TMF Group Polen staat hij vandaag buitenlandse investeerders bij in Polen, vanuit de vaste overtuiging dat het een bijzonder veelbelovend land is en blijft. “In tegenstelling tot een aantal andere Oost-Europese landen heeft Polen in de jaren negentig, na de val van het communisme, meteen een aantal zeer pijnlijke maar broodnodige economische hervormingen doorgevoerd.

Daar plukt het land nu nog altijd de vruchten van. Vervolgens heeft Polen

de tientallen miljarden aan Europese subsidies ook bijzonder goed en efficiënt gebruikt, waardoor het land nu echt top is op infrastructuurvlak. En natuurlijk zijn de Polen echte ondernemers en harde werkers. Ze hebben decennialang onder het communisme geleefd, en grijpen de kansen die ze nu krijgen met beide handen.”

Peralta zag de voorbije vijf jaar een interessante nieuwe evolutie: almaar meer Poolse groei-bedrijven kopen nu zélf buitenlandse concurrenten op. “Het aantal buitenlandse investeringen hier loopt nu lichtjes terug – daar zitten ook de oorlog in Oekraïne en de fors gestegen energiekost voor iets tussen – maar de economie blijft het bijzonder goed doen. Dé grote uitdaging in mijn ogen wordt de krapte op de arbeidsmarkt. In die zin zijn al die Oekraïners hier een godsgeschenk.”

Polen en arbeidsmigratie, het blijft een lastig thema. Voor Peralta is het een uitgemakte zaak: de Polen hebben gezien wat ongebreidelde migratie vanuit Afrika of het Midden-Oosten in West-Europa veroorzaakt heeft. En ze willen niet in dezelfde val

trappen. Ongeacht wat de EU hierover denkt of oplegt. “Mocht je een referendum organiseren over het nieuwe Europese Asiel- en Migratiepact, dan zou dat hier ongetwijfeld verworpen worden. Huidig premier Tusk beseft dat bijzonder goed, en dat verklaart ook zijn hardere opstelling tegenover de EU op dat vlak. Natuurlijk zal ook Polen arbeidsmigranten nodig hebben, maar laat hen toch zelf kiezen wie ze daarvoor binnen halen. En nee, je kan het hen niet kwalijk nemen dat ze daarbij opteren voor migranten die echt naar hier komen om te werken, geen buitensporige eisen stellen en qua taal en cultuur behoorlijk dicht bij de Polen zelf staan. Zo zien we hier bijvoorbeeld ook al heel wat Wit-Russische IT'ers of Oekraïners hun kans wagen. Ze werken hard en leiden hier een onopvallend bestaan. Dat kan je helaas niet zeggen van heel wat migranten die de voorbije jaren in West-Europa aankwamen. Omgekeerd liggen ook de bedrijven hier veel minder wakker van het hele diversiteitsbeleid dat vandaag zo sterk speelt in West-Europa. Omdat ze maar al te goed beseffen dat de lokale bevolking daar niet zit op te wachten.”

werkte, maar sinds kort opnieuw in Vlaanderen aan de slag is, beaamt. “Respect en welwillendheid – op alle vlakken en in alle mogelijke betekenissen – zijn en blijven daar extreem belangrijk, ook in het bedrijfsleven. En eerlijk gezegd denk ik ook dat we hier wat kunnen opsteken van dat zogenaamde Poolse conservatisme. Neem nu een politieagent: die dwingt in Polen nog altijd veel respect af, en zoiets vertaalt zich ook breder maatschappelijk. Ik heb me als vrouw in Warschau echt geen minuut onveilig gevoeld, ook niet om drie uur 's nachts. Dat is in Brussel wel even anders.”

De Pauw heeft gemengde gevoelens over de West-Europese moraalridders die de Polen vanuit Brussel de les denken te moeten spellen. “Kan je het een land kwalijk nemen dat het de eigen onderdanen wil beschermen en een mooie toekomst wil schenken, en in functie daarvan bepaalde keuzes maakt? Ik mis Polen bij wijze van spreken nog dagelijks, de levenskwaliteit ligt er echt bijzonder hoog.”

Elke Pool nationalistisch

“Tot vandaag oogt de Poolse samenleving behoorlijk dual en zelfs gepolariseerd, met enerzijds een duidelijk conservatieve meerderheid op het platteland en in het oosten van het land, en anderzijds een liberaal overwicht in de grote steden en meer naar het westen toe. Maar vergis je niet: in se is elke Pool nationalistisch, en eigenlijk zijn die conservatieve waarden dus voor elke Pool behoor-

lijk belangrijk”, bevestigt ook ondernemer Bruno Lambrecht. “De Polen, ook de jongere generaties, dragen veel meer hun geschiedenis met zich mee dan wij Vlamingen dat bijvoorbeeld doen. Het communisme uiteraard, maar ook de vaak moeizame transitie van de voorbije dertig jaar.” Hij benadrukt ook dat zelfs de liberale partij – waarvan premier Tusk nu het uithangbord is – uiteraard wel sterk pro-EU is, maar tegelijk ook die Poolse familiewaarden zal blijven verdedigen. En er zo op termijn wellicht mee voor zal zorgen dat de EU haar koers op bepaalde vlakken zal moeten bijsturen.”

Eenzelfde geluid horen we van de Vlaamse delegatie in Warschau. “We zagen eerder al in Oost-Duitsland hoe daar conservatiever of rechtser gestemd wordt, blijkbaar onder meer omdat die regio een stuk conservatiever denkt en minder volgt in bepaalde sociale veranderingen. We zien dit hier nu ook in Polen. Globaal blijft een zeer ruime meerderheid van de Poolse bevolking pro-EU – ze beseffen heel goed wat ze aan de EU te danken hebben – maar bijvoorbeeld op vlak van migratie staan ze stevig op de rem. Tegelijk kan je er niet omheen dat ze hier de voorbije jaren al minstens anderhalf miljoen Oekraïners hebben opgevangen. Die werkrachten hebben ze vandaag gewoon ook nodig om hun economie overeind te houden. Ook hier dreigt de krapte op de arbeidsmarkt in combinatie met de demografische evolutie op termijn immers een steeds grotere impact te hebben.”

▼ Warschau

Het kloppende hart van Warschau:

Verkleutering

JOHAN SANCTORUM

▲ **Johan Sanctorum** is filosoof-publicist en Doorbraak-columnist.

In Nederland ook wel Jip-en-Janneke-taal genoemd: wanneer de (op zich zeer redelijke) wens van schrijvers en journalisten om verstaanbaar over te komen, ontaardt in betuttelend simplisme, het soort taal dat verzorgers in rusthuizen hanteren. Bij uitbreiding gaat het om televisie en andere media die hun lezers hapklare brokken voorschotelen met allerlei dom-gemakkelijk entertainment, in naam van de heilige kijkcijferkoe en met de hete adem van adverteerders in de nek.

Decennialang kon de VRT, voorheen BRT, rustig sudderen als overheidsomroep, waarin ontspanning mooi in evenwicht was met de opvoedkundige taak die de nieuwsredactie zich tot doel had gesteld. Dat ging niet enkel over schooltelevisie en natuurdocumentaires, maar vooral over een politiek educatieproject jegens de Vlaming en zijn troebele onderbuik. De legendarische 'rode burcht' evolueerde later tot een groenlinkse hegemonie binnen de nieuwsredacties, met hetzelfde hardnekkige betuttelingsgedrag jegens de kijker. De openbare omroep had in 1989, met VTM als nieuwe concurrent, voor de status van kwaliteitszender kunnen opteren, met een waarachtige zin voor objectiviteit, bevrijd van de cultuurmarxisti-

sche dogma's en de restanten van de verzuiling. Maar daarvoor ontbrak de moed en de journalistieke flair bij Zinzen en C°. En dus trokken ze een ander laatje open: de indoctrinatie bleef, maar om deze pil te vergulden werd ook de kaart van het amusement en de vervlakking getrokken. Iets wat ik VTM-isering heb genoemd: een race-to-the-bottom, zich blind starend op kijkcijfers, een stortvloed van spelletjes, kwissen, en nadien de reality-formats van BV's die de Kilimanjaro opklauteren (De Rugzak), of een maand lang op een minimumloon proberen te leven (Astrid en Natalia).

En zo ontstond de hybride marktpositie van de VRT: een pedagogisch instituut, met de allure van een pretzender. Wie naar het journaal kijkt, en ankervrouw Goedele Wachters bezig hoort, waant zich in de kleuterklas. Dat constant monkelen bij de 'juiste' boodschap, en mondhoeken naar beneden bij 'foute' items, krijgen we er gratis bij.

Dat is minder onschuldig dan het lijkt. Het infantiliseren van de kijker – waarbij men ook wanhopig probeert de jongere generaties terug te winnen – zet intellectuele standaarden op nul, en gaat tevens uit van het idee dat een multiculturele samenleving sowieso een taalarme en een zeer

genivelleerde samenleving is, waar je beter niet het hoofd boven het maaiveld steekt.

PISA en zo: de 'tanker'

Dat brengt ons onmiddellijk bij de malaise in het Vlaamse onderwijs. Aan het begin van deze eeuw stond Vlaanderen, blijkens de PISA-studie van de Oeso, voor begripdend lezen nog op plaats drie. Voor wiskunde stonden we zelfs helemaal bovenaan. Maar sindsdien ging het bergaf. Een resem christendemocratische en socialistische excellenties schudde het hoofd en mompelde iets van een 'tanker die maar moeizaam kan gekeerd worden'. Waarna de N-VA de boel ging opkuisen, en Ben Weyts niet verder kwam dan dezelfde vaststelling: de moeilijk te keren tanker.

Langzaam daagde het besef dat er een socio-cultureel probleem was. In stedelijke centra als Antwerpen heeft drie kwart van de leerlingen een migratieachtergrond, zoals dat heet, afkomstig uit gezinnen waar meestal geen Nederlands gesproken wordt. Dat noopt leerkrachten tot het zoeken naar een pedagogische norm die laag genoeg is om de middelmaat mee te krijgen, nog los van de disciplinaire problemen. Kinderen en jongeren met normale tot bovengemiddelde aanleg zijn de dupe. Ze vervelen zich kapot en geraken gedemotiveerd.

Experten als Dirk Van Damme, die nota bene zelf aan de basis ligt van de neergang (sinds 2000 was hij pedagogisch topadviseur van de Vlaamse Gemeenschap, en van 2004 tot 2008 kabinetschef van minister van Onderwijs Frank Vandenbroucke), erkennen dat het onderwijs te veel op nivellering was gericht. Ze worden opnieuw als expert binnengehaald, zonder ooit de olifant in de kamer te benoemen: het multiculturele dogma dat allochtone leerlingen sterkt in de overtuiging dat ze vooral slachtoffer zijn van discriminatie. Ze hoeven zich niet in te spannen, het zijn de anderen die zich moeten aanpassen. Aan de ondergrens, welteverstaan.

Inclusief

De opkomende woke-ideologie versterkte nog deze nivellering: om discriminatie te vermijden en iedereen 'te laten zijn zoals hij/zij is', is analfabetisme bijna een kenmerk van identiteit geworden.

In *De Afspraak* kwam schrijfster Kristien Hemmerrechts pleiten voor het afschaffen van de dt-regels, omdat dit 'te moeilijk' zou zijn voor jongeren met een andere culturele achtergrond. Niemand die haar erop wijst dat taalverloeding de kortste weg is naar een intellectuele crash, in een regio die het helemaal moet hebben van de grijze hersencellen. Een aantal puzzelstukken vallen dan op hun plaats: multiculturele vervlakking, een misbegrepen inclusieverhaal, media die hierin meegaan, en *last but not least* een onderwijssysteem dat zelfs de middelmatigheid niet meer haalt. De verkleutering is een kanker, veroorzaakt door een complex van krachten die

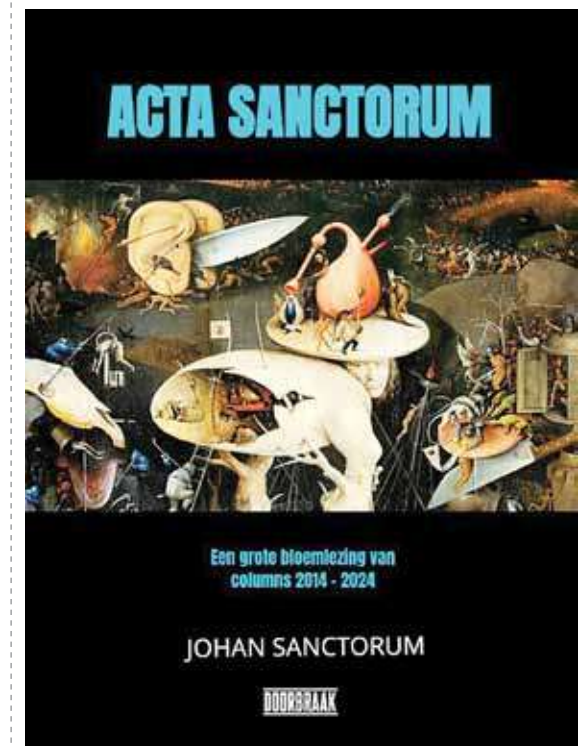
ons als gemeenschap dom willen houden. Het is zelfs geen kwestie van links of rechts, het is een kwestie van elementaire fierheid. En het besef dat zonder sterk cultureel identiteitsgevoel, waar een taal ligt ingebed, geen intellectueel kapitaal kan gedijen. En ook geen sociale cohesie kan opgebouwd worden. Estland is een lichtend voorbeeld, een land met amper anderhalf miljoen inwoners, en het eerste Europese land in de PISA-ranking, na Aziatische tijgers zoals Singapore. Ook Ierland doet het opvallend goed.

We moeten weten waar we vandaan komen en wat we vandaag nog betekenen, zeker in de nieuwe geostrategische context. We hebben geen leger en geen grondstoffen. Op de kaart van Trump en Poetin is Europa *quantité négligable*, een derdewereldgebied, en België een *hell hole*. Aan Vlaanderen de keuze om zich verder te laten afzakken, of de status van hoogontwikkelde kennisvallei te ambiëren met een eigen politiek verhaal. Ik noem dat eigenlijk geen keuze.

Zopas verscheen de grote bloemlezing 'Acta Sanctorum': de meest pittige, boeiende en/of controversiële columns van Johan Sanctorum, verschenen in Doorbraak en op zijn blog tussen 2014 en 2024.

Mag in de bibliotheek van geen enkele Vlaamse dwarsligger ontbreken!

Bestellen via www.ActaSanctorum.be.

Subsidies voor factchecking en de strijd tegen desinformatie

Krijgen we waar(heid) voor ons geld?

CHRISTOPHE DEGREEF

Drie miljoen euro belastinggeld verdeelde de vorige Vlaamse regering over verschillende projecten in de strijd tegen 'desinformatie'. Dat geld ging naar technologie, onderzoek en samenwerkingen voor factchecking. Met welk resultaat? Daarover zijn de meningen verdeeld.

Afgelopen oktober, nog maar een paar maanden geleden, begon de Schotse overheid met het verspreiden van brieven aan burgers van wie de huizen in de zogenaamde Safe Access Zones rond abortusklinieken liggen. Daarin waarschuwde de overheid hen dat zelfs privaat gebed in hun eigen woning een overtreding van de wet kan vormen. Voor wie de internationale actualiteit opvolgt: bovenstaande uitspraak is inderdaad van JD Vance, de nieuwe Amerikaanse vicepresident. De uitspraak komt uit de ondertussen berucht geworden speech die Vance vorige maand in het Duitse München gaf. "Ja, er zijn vele internationale bedreigingen, maar er zijn in de Europese Unie vooral ook vele binnenlandse bedreigingen, zoals de hardnekkige neiging om gedachten en meningen van burgers te controleren", zo vatte Vance samen. Zijn speech viel niet goed bij de verzamelde Europese politici in München.

De ondertussen beruchte Safe Access Zones zijn vorig jaar ingevoerd als bufferzones rond gezondheidsinstellingen in Schotland die abortusdien-

sten aanbieden. Binnen die bufferzones bestaat er een verbod op alle pogingen om opzettelijk of door nalatigheid "iemand's beslissing te beïnvloeden om abortusdiensten aan te bieden, te faciliteren of te betreden", het betreden van die faciliteiten te beletten, of "intimidatie, verontrusting of angst" te veroorzaken bij de bezoekers. Het gaat bijvoorbeeld om betogers die werknemers of bezoekers van abortusklinieken intimideren of proberen onder druk te zetten.

'Bewering onwaar'

Factcheckers in Europa sloegen aan het factchecken na Vances speech. Zou het waar zijn wat de man claimt: Schotland doet het niet zo goed als het op vrije meningsuiting aankomt? Op het Vlaamse factcheckplatform deCheckers.be zien we een factcheck van VRT. Hoe luidt de conclusie daarvan?

Leest u even mee: "Het klopt dat ook activiteiten op privaat grondgebied in Schotland onder bepaalde voorwaarden een inbreuk kunnen vormen op de wetgeving rond Safe Access Zones. Het moet echter gaan om activiteiten die zichtbaar of hoorbaar zijn op de openbare weg, en die 'opzettelijk of uit nalatigheid' als gevolg hebben dat bezoekers en personeel van abortusklinieken erdoor gehinderd, beïnvloed of geïntimideerd worden. De stelling dat in Schotland 'privaat gebed binnen de eigen woning' strafbaar zou kunnen zijn, beschouwen we daarom als **onwaar**."

Immers, de clou van het verhaal volgens de factcheck: je kan niet privaat in je huis bidden én door iemand buiten je huis gehoord worden. Dus heeft Vance ongelijk.

Dus toch waar ...

Natuurlijk valt daar heel wat tegen in te brengen. Om te beginnen dat Schotland zich wel erg ver in een juridisch grijze zone waagt met Safe Access Zones.

Eigenlijk verbiedt de Schotse wetgeving hiermee dat een tegenstander van abortus die in de buurt van een abortuskliniek woont, een affiche met een gebed voor zijn of haar raam hangt of in zijn eigen voortuin bidt. Vergezocht? Neen, want de factcheck in kwestie vermeldt expliciet: "De regels over activiteiten op privédomein werden vooral toegevoegd om te vermijden dat anti-abortusorganisaties de wet zouden omzeilen door gebedswakes te organiseren in voortuinen, of dat iemand zijn voorgevel volplakt met anti-abortusposters."

JD Vance heeft dus eigenlijk gewoon gelijk: Schotland heeft wetgeving die beperkt wat je in je eigen huis (inclusief tuin en voorgevel) mag doen als je in de buurt van een abortuskliniek woont. En wie in zo'n Schotse Safe Access Zone woont heeft wel degelijk een brief gekregen met beperkingen die opgelegd worden, inclusief gebeden of handelingen die kunnen geïnterpreteerd worden alsof ze vrouwen die een abortus willen, zouden

proberen te overtuigen om het niet te doen. Maar wat onthoudt de vluchtige mediaconsument? Waarschijnlijk dat JD Vance een leugenaar is, of minstens overdrijft.

Chatbot check

"Het grote probleem is dat het ronduit onduidelijk is hoeveel publieke middelen er naar zulke factcheckinitiatieven als deCheckers.be in Vlaanderen gaan", zegt Vlaams parlements lid Filip Brusselmans (Vlaams Belang), die zich als oppositielid bezighoudt met de subsidiestromen in Vlaanderen.

“ Factcheckers zijn geobsedeerd door sociale media, terwijl klassieke media evengoed foute of ongenueanceerde berichten de wereld insturen

— **Filip Brusselmans**
Vlaams Belang-parlementslid

”

"We weten dat organisaties zoals deCheckers.be en de VRT in 2022 net als universiteiten en een aantal vzw's en bedrijven een deel van die drie miljoen euro van de Vlaamse regering hebben gekregen in hun strijd tegen 'desinformatie'. Maar de VRT – die samenwerkt met deCheckers.be – krijgt daarnaast natuurlijk flink wat andere subsidies van de Vlaamse regering omdat het nu eenmaal de openbare omroep is. De VRT wil de rol als betrouwbare factcheckorganisatie op zich nemen voor Vlaanderen. Onrechtstreeks gaan er dus veel meer subsidies naar factchecking en de strijd tegen 'desinformatie'."

"Daarnaast is het onduidelijk of die projecten daadwerkelijk veel opleveren. Ze worden wel geëvalueerd, maar niet echt transparant, zodat de burger niet kan controleren of zijn geld wel goed wordt besteed. Sommige van die gesubsidieerde projecten rond desinformatie zijn ook erg verregaand. Zo heeft *Het Nieuwsblad* in samenspraak met de Vrije Universiteit Brussel en een organisatie die Tree Company heet 400.000 euro gekregen om een automatische chatbot te testen waarmee mensen die onder een artikel willen reageren, eerst met die chatbot moeten praten over hun argumenten, waarna die chatbot dan 'betere argumenten' kan suggereren. Opnieuw: dat project is niet echt transparant voor de burger. Maar we weten wel dat de hoofdredactie van *Het Nieuwsblad* het een leuk project vond."

Noorse kinderarts

"Als je een evaluatie wil van die projecten, dan moet je die met andere woorden bij de betrokken organisaties en bedrijven zelf opvragen", gaat Brusselmans verder. "Je moet dus op de goede wil van die private organisaties zelf rekenen. Ik

heb het daar moeilijk mee, want die organisaties werken dus wel met publieke middelen.”

Brusselmans is natuurlijk het kritische oppositielid. Zijn partij wordt daarenboven ook vaak zelf in het vizier genomen door factcheckers. Of hij daarom tegen het idee op zich is? “Ik vind gewoon dat factchecks te vaak in één richting gaan”, antwoordt de Vlaams Belanger.

“Factcheckers gaan voor mij te vaak op zoek naar detailargumenten om een hele boodschap onderuit te halen. Ze claimen dat ze een baken willen zijn van feitelijkeit, maar door hun manier van werken doen ze eerlijk gezegd vaak de maatschappelijke discussie weinig goed. Ze zijn ook geobsedeerd door sociale media, terwijl klassieke media evengoed foute of ongenuanceerde berichten de wereld insturen. Ik denk dan bijvoorbeeld aan die Noorse kinderarts die in 2023 in *Het Journaal* zagezegd getuigde vanuit een door het Israëlische leger gebombardeerde ziekenhuis in Gaza, compleet met kindergeschreeuw op de achtergrond, maar waarvan achteraf bleek dat hij zich helemaal niet in Gaza bevond en dat geschreeuw achteraf gemonteerd was door die arts zelf. Ook werd niet verteld dat die arts een pro-Palestijnse activist was. Ik denk dat belastinggeld beter aangewend wordt om jongeren op school kritisch te leren nadenken, dan voor organisaties die vooral controleren wat op sociale media gezegd wordt. Daarmee worden die sociale media alleen maar in een slecht daglicht geplaatst. Waarschijnlijk omdat de klassieke media opnieuw meer macht willen over het maatschappelijke discours.”

Gepolariseerd debat

Of er dan geen goede voorbeelden zijn van factchecks? Brusselmans is categoriek: “Ik herinner me er geen.” Terwijl een beetje googelen natuurlijk wél voorbeelden oplevert van onafhankelijke factchecks die claims van het Vlaams Belang eerder ondersteunen, en deCheckers.be ook factchecks publiceert die kritisch zijn voor Palestijnse propaganda. Het toont aan hoe gepolariseerd het maatschappelijke debat over factchecks is geworden, vindt ook Jan Jagers, de directeur van deCheckers.be.

Jan Jagers: “Acht op de tien Vlamingen maken zich zorgen over de invloed van *fake news*, zo toont Vlaams onderzoek aan. En zeven op de tien zijn bezorgd dat artificiële intelligentie kan helpen foute informatie verspreiden. We kunnen socialemediabedrijven helaas niet zomaar vertrouwen in hun rol om zonder filter allerhande berichten de wereld in te sturen. Het probleem is met andere woorden reëel. De burger maakt zich daar oprecht zorgen over”.

“Ik vind het dan ook verdedigbaar dat er publieke middelen naar de strijd tegen desinformatie en factchecking gaan”, gaat Jagers verder. “Wij helpen immers burgers om hun weg te vinden in de informatiewereld van vandaag. Maar we zitten

vandaag in een moeilijke situatie. Het International Factchecking Network (IFCN) en het European Factchecking Standards Network (EFSN) – waarbij onze partners VRT NWS, Knack en Factcheck Vlaanderen gecertificeerd zijn - bepalen de standaardprocedures waaraan je moet voldoen om je als organisatie erkend factchecker te mogen noemen. Zij bepalen ook dat factchecks gratis raadpleegbaar moeten zijn omdat ze het algemeen belang dienen en omdat mensen vandaag de dag een groot deel van hun nieuws en informatie halen vanop gratis sociale media. Maar iemand moet de rekening wel betalen, want gratis bestaat niet.”

Illiberale regimes

“Voor het geld doen we het niet, als u dat geruststelt. Als je belangrijk vindt dat het publiek debat op grond van feiten wordt gevoerd, is het verdedigbaar dat de overheid die taak van financiering daarvan mee ter harte neemt. Vergelijk het met een weg vol putten waarvoor de overheid ook geld uittrekt om de putten te herstellen. Zeker nu Facebook heeft beslist om als privébedrijf zelf niet meer aan factchecking te doen (*zie kaderstuk*). Want hoe je het ook draait of keert, fake news kost flink wat aan de samenleving. Algoritmes van grote socialemediabedrijven hebben niks met feitelijkeit - want voor hen is foute informatie evenveel waard als juiste informatie. Mensen verschillen van mening en dat is prima, nodig ook voor een boeiend debat. Maar om een zinvol gesprek te voeren over oplossingen, moet je het wel eens zijn over de bouwstenen van dat gesprek: de feiten. Anders praat je naast elkaar.”

Algoritmes van grote socialemediabedrijven hebben niks met feitelijkeit, voor hen is foute informatie evenveel waard als juiste informatie

— Jan Jagers
factcheckplatform deCheckers.be

Jagers gaat nog verder: “Buitenlandse illiberale regimes als Rusland maken misbruik van onze maatschappelijke verwarring in wat juist is en wat fout. Je zou kunnen zeggen dat het dus ook een kwestie van veiligheidsbeleid is. Laat me daarom oproepen om de kwestie niet terzijde te schuiven: het is nu kiezen of we aan de juiste of aan de foute kant gaan staan. Ook de federale overheid moet de ernst van de situatie inzien en beseffen dat factcheckers onderdeel zijn van een degelijk veiligheidsbeleid.”

Hogere deontologie

Maar Jagers laat verstaan dat er onzekerheid is over de subsidies die Vlaanderen aan zijn organisa-

tie geeft. “De vraag wordt prangend. De subsidie die we van de Vlaamse overheid hebben gekregen, was eenmalig. Dus ik zeg: laat ons duurzaam subsidies geven aan kritisch denken, factchecking en mediawijsheid. Net zoals voor bijvoorbeeld onderwijs.” Maar hoe zit het dan met factchecks waar zelf fouten in staan, of die minstens voor interpretatie vatbaar zijn? Jagers wil zich niet uitspreken over de bovengenoemde factcheck over JD Vance. Maar wel: “Factcheckers staan altijd open voor kritiek. Dat is nuttig en dat moet ook, volgens onze eigen hoge journalistieke deontologie. Wie het met een factcheck oneens is, of er een feitelijke fout in vindt, die mag dat altijd melden. Hebben factcheckers een fout gemaakt of iets belangrijks over het hoofd gezien, dan stellen ze hun artikel bij. Het gaat immers niet om gelijk hebben of niet. Wel om oprechte waarheidsvinding.” Fouten worden dus rechtgezet, claimt Jagers. En verschillende

interpretaties? Want waar klassieke journalistiek in theorie nog ruimte laat om verschillende bronnen aan het woord te laten en niet te oordelen over wie nu definitief gelijk heeft, daar zegt een factcheck wel meedogenloos ‘waar’ of ‘niet waar’. Ook als dat niet (helemaal) klopt.

Jagers: “Dat is een lopende discussie in ons beroep, of we altijd zo hard ‘waar’ of ‘onwaar’ moeten schrijven – dat doen factcheckers sowieso niet als de conclusie niet erg duidelijk is. Maar mensen hebben natuurlijk graag een conclusie in een artikel, niet alleen een opsomming van wat persoon A zegt, en wat persoon B daar tegen in brengt, zonder dat er wordt gezegd wie gelijk heeft. Een conclusie heeft het voordeel van de duidelijkheid. Maar dat factchecks altijd zo zwart-wit zullen blijven concluderen, dat staat niet in steen gebeiteld.”

Facebook geeft factchecking op

Facebook besliste begin dit jaar om zijn factcheckingprogramma in de Verenigde Staten stop te zetten. Bij ons behoudt de nieuwe Vlaamse Mediaminister Cieltje Van Achter (N-VA) het vertrouwen in factcheckers. “Maar dat wil niet zeggen dat ze geen fouten kunnen maken.”

“Facebook moet opnieuw vrijer worden”, zo verklaarde Mark Zuckerberg, de CEO van het socialemediaplatform Meta/Facebook begin dit jaar. In de Verenigde Staten zal Facebook voortaan dan ook niet meer ingrijpen in de boodschappen die gebruikers posten, ook niet als die boodschappen ‘controversieel’ of ‘fout’ zijn. Daarom geeft Zuckerberg de factcheckers die de inhoud van Facebook controleren de bons. Opmerkelijk daarbij is dat volgens Zuckerberg factcheckers te vooringenomen zijn geworden.

Vlaams mediaminister Cieltje Van Achter (N-VA) lijkt Zuckerbergs beslissing eerder te steunen en zorgt daarmee voor een trendbreuk met de vorige Vlaamse regering. Van Achter verklaarde in het Vlaams parlement:

“Facebook heeft me een duidelijk voorbeeld gegeven van wat voortaan opnieuw kan op het platform. De Amerikaanse Defensie­minister Pete Hegseth suggereerde in het verleden dat vrouwen niet in gevechtsrollen in het leger thuishoren.

Zo’n statement zou tot voor kort van Facebook worden verwijderd”, zegt Van Achter. “Maar los van wat je ervan vindt, is Meta vandaag van mening dat zo’n statement moeten kunnen. Dat is een stap vooruit voor onze vrijheid van meningsuiting. Ik ben me er heel erg van bewust dat dit bij bepaalde uitspraken en berichten wringt omdat die absoluut niet smaakvol zijn. Maar dat is de prijs die we moeten betalen voor de bescherming van de vrijheid van meningsuiting, die een fundamenteel recht is”, aldus Van Achter.

‘Community notes’

Van Achter behoudt wel het vertrouwen in de overeenkomsten met factcheckers die Facebook in Vlaanderen heeft. Voorlopig blijft het partner-

schap van Meta met bijvoorbeeld de factcheckers van het weekblad Knack van kracht. Over nieuwe subsidies spreekt Van Achter zich niet uit. “De uitspraken van Mark Zuckerberg over vooringenomen factcheckers vind ik onjuist”, zegt Van Achter in het parlement. “Ze versterken het negatieve klimaat, het wantrouwen en de haatspraak tegen journalisten en nieuwsorganisaties. Daar wil ik niet aan meedoen. Dat betekent op zijn beurt niet dat factcheckers geen fouten kunnen maken of vooringenomen kunnen zijn. Dat kan uiteraard perfect.”

Opmerkelijk is nog dat over factchecking de verguisde Amerikaanse techondernemer Elon Musk gelijk lijkt te krijgen, de eigenaar van dat andere grote socialemediaplatform X/Twitter. Musk introduceerde, toen hij X kocht, het systeem van ‘community notes’, waarbij gebruikers zelf nota’s kunnen maken bij berichten die volgens hen context behoeven of fout zijn. Op die manier controleren gebruikers elkaar, eerder dan dat het bedrijf dat doet. Op papier, toch. Facebook wil alvast net zo’n systeem invoeren.

Welkom in de minst groene gemeente van Vlaanderen

En dat is een beetje gelogen

CHRISTOPHE DEGREEF

Foto's ©Christophe Degreef

Hebt u al van Alveringem gehoord? Als het antwoord 'neen' is, geen nood. Alveringem ligt letterlijk Bachten de Kupe. Tussen de IJzer en de Franse grens, in wat in het schoon Vlaams 'Westhoek' wordt genoemd.

Inderdaad: u beeldt zich meer dan terecht grasweilanden, koeien, polders, kreken, boerderijen en occasioneel ook een boom in. Meer valt er in Alveringem ook niet te zien. Tenzij hier en daar een meer dan uitstekende afspanning. En dan is er nog iets met den Oorlog, lang geleden, maar toch erg met de streek verweven. Soit. Als u zegt: klinkt als de perfecte omschrijving voor de klassieke, rustige, groene West-Vlaamse plattelandsgemeente, dan hebt u het bij het rechte eind.

En toch hebt u ongelijk. Ongelijk? Het zit 'm in het woord 'groen'. Alveringem is helemaal niet groen. Althans niet volgens de website hoegroenismijngemeente.be, een project van het Vlaams Instituut voor Technologisch Onderzoek (VITO) en het federale Belgische Wetenschapsfonds.

Akkers en bossen

Alveringem bestaat namelijk voor meer dan 90% uit landbouwgebied. Slechts 6,5 procent van de

oppervlakte valt volgens de website onder de categorie groen, "bossen, weilanden, tuinen en overig groen dat niet tot de landbouw hoort".

Anderhalf procent van Alveringem is bebouwd. De rest is open ruimte, vaak bewerkt akkerland, in het dichtbevolkte Vlaanderen. Geweldig, niet? Ja, maar niet groen. Alveringem is volgens de website zelfs de minst groene gemeente van Vlaanderen*.

Ook buurgemeenten als Lo-Reninge, Veurne, Poperinge en Diksmuide scoren slecht volgens hoegroenismijngemeente.be. Het is de tol die nagenoeg heel West-Vlaanderen betaalt om dé landbouwstreek van Vlaanderen te zijn. Die andere grote landbouwstreek, de Kempen, die scoort veel beter. Logisch, want in de provincies Antwerpen en Limburg is dan ook veel meer bos.

Absurd

Toch heeft de classificatie iets absurd. Akkoord, dé groenste gemeente van Vlaanderen, Hoeilaart in de provincie Vlaams-Brabant, die heeft inderdaad veel bos. Maar Hoeilaart is ook nogal uitgewaaid: er is niet echt een afgelijnde dorpskern meer, maar er zijn wel veel villa's met privétuinen en -bossen en veel lintbebouwing. Zeven procent van

Hoeilaart is bebouwd, wat veel ingrijpender is voor een gemeente die vier keer kleiner is dan

Alveringem.

Nu willen we lezers die in Hoeilaart wonen niet voor het hoofd stoten. Ze hebben gelijk dat ze er wonen. Hetzelfde geldt voor inwoners van Brasschaat en Schilde in de provincie Antwerpen: gemeenten met veel groen, mooie huizen en de rust waar de Vlaming zo naar smakt. Na Hoeilaart zijn het de groenste gemeenten van Vlaanderen.

Alleen: er schort toch ook hier wat aan de naakte definitie 'groen' als je naar Brasschaat kijkt. Brasschaat heeft bijna 40.000 inwoners en is half zo groot als Alveringem. Ook in Brasschaat is er veel 'groen'. Maar veel daarvan is privétuin.

Bovendien: tien procent van Brasschaat is bebouwd. Dat wil zeggen dat het weliswaar een groene gemeente is, maar dat men er niet op een metertje meer of minder heeft gekeken toen men er in de tweede helft van de twintigste eeuw vele villa's met grote tuinen ging bouwen. Alveringem is veel minder bebouwd dan Brasschaat. In de Westhoek gebruiken minder mensen méér ruimte efficiënter. Maar groen, dat zijn ze er dus niet.

Volgens de website hoegroenismijngemeente.be is het West-Vlaamse Alveringem de minst groene gemeente van Vlaanderen. Sterker nog: zelfs Brussel scoort beter. Hoe dat komt? Omdat Alveringem en bij uitbreiding de hele Westhoek landbouwgebied zijn. Een verhaal over wetenschap, goede bedoelingen en absurde resultaten.

Foto: Voorbij de IJzer begint Bachten de Kupe. Niet groen? Wij durven te twijfelen.

Brussel, die scone

De classificatie van hoegroenismijngemeente.be wordt nóg absurder als je gaat kijken naar enkele steden. Brugge een minder groene stad dan Brussel? Toch is het zo: een derde van Brugge is groen, tegenover bijna 40% van de stad Brussel. Terwijl Brugge een veel grotere oppervlakte heeft, en dus in absolute cijfers bijgevolg ook meer groenoppervlakte heeft: 44 vierkante kilometer tegenover 12,5 voor Brussel. En dan nog is het grootste bos van Brussel volledig privé: het Koninklijk Domein in Laken is niet toegankelijk voor het publiek.

Maar het is groen.

Liegen met statistieken? Zo grof willen we het zelf niet noemen. Het VITO heeft trouwens een alibi: de website is maar een spelerei, een bijproduct om

te tonen wat je allemaal met satellietbeelden en data kan (zie verder). Verrassing: véél meer dan u vermoedt. Big Flanders is watching you.

Toch valt er ook diepgaande kritiek te leveren op het project. Volgens ethicus Stef Aerts is het een goed voorbeeld van hoe je door te veel te willen weten, eigenlijk niets weet. Hoe dat zit, leest u hiernaast.

** Dat Alveringem de minst groene gemeente van Vlaanderen is, is eigenlijk niet waar. Die twijfelachtige eer gaat naar Herstappe, een Limburgse plattelandsgemeente van nog geen anderhalve vierkante kilometer met 79 inwoners. Net daarom zou het niet fair zijn om Herstappe in onze telling te nemen. Ze hebben er al zorgen genoeg.*

Big Flanders is watching you

De website hoegroenismijngemeente.be is een openbare lightversie van een verrekend wetenschappelijk programma, stelt het Vlaams Instituut voor Technologisch Onderzoek (VITO). Dat programma ('Terrascope') verzamelt een brede waaier aan data over het Vlaamse landschap. Waarschijnlijk zal Terrascope in de toekomst zeker gebruikt worden door de Vlaamse overheid om de strikte toepassing van de ruimtelijke ordening en de klimaatafspraken in Vlaanderen te controleren. Dat is nu immers al het geval bij andere projecten van het VITO.

"Hoegroenismijngemeente.be is een demonstratievoorbeeld van het project Terrascope, bedoeld om het brede publiek een idee te geven over wat mogelijk is en wat ook effectief gebeurt met de vele data die Euro-

pese satellieten doorsturen", reageert Kristine Verheyden, woordvoerder van het VITO, op onze vragen over de website.

Volgens Verheyden is het niet de bedoeling dat het brede publiek, politici of pers zomaar conclusies gaan trekken op basis van wat op de website te vinden is. "Het geeft een idee", aldus Verheyden. "Maar wie uiteindelijk allemaal de beelden gebruikt, daar hebben we geen volledig zicht op. Wij richten ons op het beschikbaar stellen van kwalitatief hoogstaande data en innovatieve beeldverwerkingstechnologieën. Beleidsvorming en handhaving vallen buiten onze bevoegdheid."

Klimaatverandering

Wel geeft het VITO mee dat er

verschillende projecten lopen die het Vlaamse overheidsbeleid helpen overzicht en controle uit te voeren op infrastructuur, landbeheer en de mate waarin bijvoorbeeld landbouwers zich houden aan de afspraken rond klimaat- en milieubehoud.

Verheyden spreekt trouwens niet expliciet tegen dat Terrascope in zijn professionele toepassing ook hiervoor zal ingezet worden. "Maar evengoed zijn er projecten tussen VITO en de Boerenbond om boeren te helpen zich aan te passen aan de klimaatverandering", zegt de woordvoerder.

Hoeveel publieke middelen naar Terrascope en hoegroenismijngemeente.be gaan, is niet geweten. Het Terrascope-project loopt nog tot minstens 2028.

“Het onderscheid tussen natuur en landbouw heeft iets kunstmatigs”

Landbouwingenieur en ethicus Stef Aerts is niet verbaasd over de harde scheiding tussen groen en landbouw die op hoegroenismijngemeente.be wordt gemaakt. “Mensen hebben geen connectie meer met de landbouw. Net daardoor gaan we anders naar natuur en landbouw kijken.”

Aerts is biotechnoloog van opleiding en doceert landbouwwetenschappen en ethiek aan de UGent, de KU Leuven en de Odisee-hogeschool. Op vraag van Doorbraak Magazine buigt hij zich over de kaart die u en ik sinds kort kunnen raadplegen op hoegroenismijngemeente.be.

“Het verbaast me niet dat de Vlaamse en federale overheid dit soort projecten ondersteunen, ik heb er ook geen problemen mee. Wat me een beetje stoort, is dat men verwarrende terminologie gebruikt. Met ‘landbouw’ bedoelt men eigenlijk specifiek akkerbouw, terwijl ‘weilanden’ dan weer wél meetellen als groen. Als landbouwer kan je je hier best niet te veel aan ergeren. Maar ik vind dit wel een goed voorbeeld van hoe een overheid ook gehinderd kan worden door té veel kennis. Wat weten we nu eigenlijk dat we voorheen niet wisten? Dat de Westhoek landbouwgebied is? Over de scheiding tussen landbouw en natuur valt natuurlijk wel voldoende te vertellen, maar dat is filosofischer.”

Vertelt u maar.

Stef Aerts: “De scheiding tussen natuur en landbouw is niets nieuws. We hebben immers al een vijftigtal jaar ruimtelijke ordeningsplannen die dat harde onderscheid maken. Waar wel een nieuw onderscheid in wordt gemaakt, is in de mate waarin we naar ruimtelijke ordening kijken. De eerste decennia van de ruimtelijke ordeningsplannen heeft Vlaanderen zich gewoon niet zoveel aangetrokken van ruimtelijke ordening. Maar de voorbije twintig jaar zijn we dat wel beginnen doen en zijn we er ook echt beleidsconclusies aan gaan verbinden. Landschappen in Vlaanderen zijn vormgegeven door de landbouw, ook landschappen die nu natuurgebied zijn. Dat mogen we niet vergeten. Daardoor heeft het onderscheid tussen natuur en landbouw altijd iets kunstmatigs. Als we in Vlaanderen bijvoorbeeld heidelandschappen willen, dan moeten we die actief laten begrazen door schapen, anders groeit er gewoon bos.

De Kempen, waar ik vandaan kom, zouden zonder de steenkoolontginning van de 20ste eeuw misschien vandaag nog altijd heidegrond geweest zijn. De naaldbomen die er nu staan zijn immers aangeplant omdat er hout in de mijnen nodig was. Het resultaat vandaag is wat mij betreft mooi groen, maar daar zijn niet alle natuurliefhebbers het over eens, want naaldbomen zijn in Vlaanderen uitheemse soorten. Ik wil maar zeggen: wat vandaag groen is, was dat gisteren niet. Er is geen vaste definitie van wat natuur werkelijk is. Iedereen die met natuur bezig is, zou dat moeten durven toegeven.”

Werd de landbouwer vroeger niet meer gezien als iemand die mee zorg droeg voor de natuur, terwijl de landbouwer vandaag de dag vooral iemand lijkt wiens belangen lijnrecht tegen de natuur ingaan? “Ja. Dat komt omdat u en ik veel minder met landbouw in aanraking komen dan onze voorouders. Tot pakweg de jaren ‘80 had iedereen wel iemand in de familie die boer was, of kenden we allemaal wel

iemand die iets van die wereld wist. Zo'n samenleving zijn we vandaag niet meer. Begin 1980 waren er nog 100.000 boeren in Vlaanderen, vandaag nog slechts 20.000. Mensen hebben geen band meer met de landbouw. Net daardoor gaan we anders naar natuur en landbouw kijken."

Idealiseren we de natuur meer dan vroeger?
"Ik denk niet dat we de natuur meer idealiseren. We komen nu gewoon op het punt dat het beleid de keuzes die enkele decennia geleden zijn gemaakt, nu écht moet uitvoeren omdat die keuzes nu eenmaal in allerlei milieुरichtlijnen, natuurherstelwetten en ruimtelijke ordeningsplannen zijn gegoten. Op een bepaald moment haalt de werkelijkheid ons in. Veertig jaar geleden heeft de politiek gezworen dat het milieu beter moest, en vervolgens trapte men het blikje een beetje voor zich uit. Maar na veertig jaar zijn er heel wat mensen die zeggen: 'Jullie hebben wel beloofd dat jullie dat gingen doen'. Ook op Europees niveau. Daardoor voelen politici zich nu met de rug tegen de muur staan."

Dat is één. Twee: vijftien procent van de bevolking is dus niet meer betrokken bij wat in de economie de primaire sector wordt genoemd. De landbouw, dus. Een natuurorganisatie als Natuurpunt heeft vandaag bijna evenveel leden en sympathisanten als er landbouwers zijn. De rest van de bevolking interesseert de discussie over landbouw maar weinig, want in de supermarkten ligt toch genoeg voedsel. Ik wil maar zeggen: voor de politiek zijn de landbouw- en de natuurlobby's even groot. En vermits de politiek decennia geleden Europees beloofd heeft om vooral op natuurdoelstellingen in te zetten, is er geen gelijk speelveld meer tussen landbouw en natuur. Een industriezone of woonwijk opgeven om natuur te creëren, dat gaat natuurlijk electoraal niet. Er is niet heel veel grond meer beschikbaar in Vlaanderen, behalve landbouwgrond. Dan is de som politiek relatief snel gemaakt."

▼
Het Eversambos is een groene oase in Alveringem. Het bos werd pas midden jaren 1990 aangeplant en bevindt zich waar vroeger een abdij was. Even verderop stroomt de Ilzer.

Eigenlijk kan je de natuur- en milieudiscussie een beetje vergelijken met de discussie over defensie-uitgaven vandaag. Jarenlang 'ging het wel in orde komen' en 'moesten we ons geen zorgen maken'. Tot blijkt dat er wel een probleem is. Politici krijgen nu op allerlei vlakken voorgeschoteld wat ze decennialang hebben beloofd. Dat is geen hogere wetkunde. Niemand heeft politici overigens verplicht om meer 'groen' te creëren. Die keuze hebben ze zelf gemaakt."

Kan zo'n kaart als hoegroenismijngemeente.be er net niet voor zorgen dat er opnieuw meer betrokkenheid bij de landbouw komt? Er blijkt namelijk uit dat niet heel Vlaanderen is volgebouwd, maar dat er nog veel ruimte is om aan landbouw te doen. U bent al lang een pleitbezorger om de voedselvoorziening als een strategische sector te beschouwen, net als defensie...
"Dat ben ik inderdaad. Want ons voedsel komt niet uit de lucht vallen. De overheid moet dringend werk maken van een strategische voorraad aan voedsel. Want nu hebben we grotere strategische voorraden olie in België dan we strategische voorraden basisvoedsel hebben. Als ik honger heb, weet ik wel wat te kiezen. We moeten ook af van onze angst om aan intensieve landbouw te doen. Alleen zo kunnen we onze landbouw nog behouden in ons dichtbevolkte land en verzekeren we onze eigen voedselbevoorrading."

Strookt dat wel met onze plannen om aan natuuruitbreiding te doen?
"Ik heb lang geloofd in een wisselwerking waarbij men op hetzelfde stukje land gewassen teelt of vee houdt, én aan natuurbescherming en -uitbreiding doet. Maar dat gaat niet, want het kost te veel productiecapaciteit. Ik ben er meer van overtuigd dat we de ruimtelijke ordening zo strikt moeten afbakenen dat ieder zijn eigen stuk land heeft om mee te werken: boeren op hun erf en velden en natuur

Alveringem:
Inwoners: 4.993
Oppervlakte: 80,71 km²

Groen:	6,5%
Landbouw:	92,0%
Water:	0,0%
Onbegroeid:	1,4%

op daartoe strikt afgebakende terreinen. Dat staat niet haaks op het idee van duurzaamheid. Door landbouwgebied strikter af te bakenen en slimmer te bewerken kunnen we misschien net duurzamer aan landbouw doen dan door natuur en landbouw met alle geweld te willen verzoenen."

We hebben het nog niet over wonen gehad. Waar moet de Vlaming nog wonen, als natuur en landbouw belangrijke delen van het landschap zullen blijven innemen, en Vlaanderen al zo dichtbevolkt is?
"Het is iets wat Vlaanderen maar moeilijk leert en me nog altijd kwaad maakt: dat mensen met deze bevolkingsdichtheid nog altijd denken dat je overal nog een groot huis moet kunnen zetten, dat dat ook allemaal niet te veel mag kosten aan nutsvoorzieningen, en dat we nog altijd in linten langs onze wegen blijven bouwen. We willen vooral heel veel van alles, want inperking is een vies woord. Daarom dat ik het te makkelijk vind om 'de groenen' de schuld te geven van strengere bouwvoorschriften. Het is immers vooral landbouwgrond die wordt opgeofferd aan natuur omdat we er niet in slagen ordelijker en kleiner te wonen in Vlaanderen."

Moeten we dan kleiner gaan wonen om de landbouw ter wille te zijn?
"We zullen alleszins kleiner moeten gaan wonen

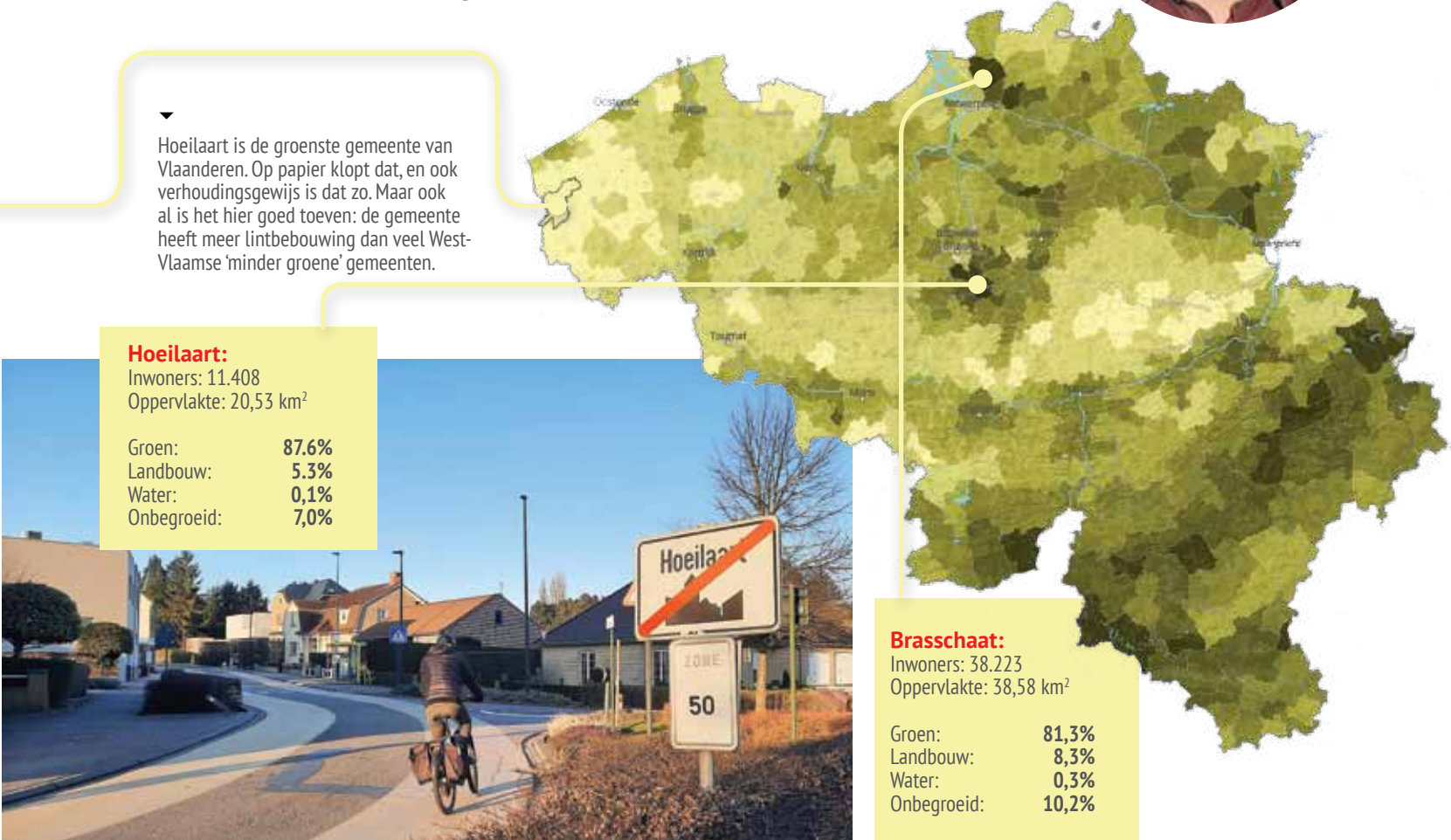
als we landbouw én groengebied willen sparen én milieuvriendelijker willen wonen. Op zich hoeft dat geen probleem te zijn, want in de jaren '60 zijn er in Vlaanderen veel villawijken gebouwd op grote percelen. Dat zijn huizen die nu niet meer in trek zijn, maar net afgebroken worden om er meerdere

“ Landschappen in Vlaanderen zijn vormgegeven door de landbouw, ook landschappen die nu natuurgebied zijn

— **Stef Aerts,**
landbouwingenieur en ethicus

huizen of een appartementsgebouw op te zetten. Maar ook daar zijn er natuurlijk problemen mee, want de Vlaming verteert de 'appartementisering' niet altijd makkelijk. Toch moet het, want anders zullen onze kinderen maar moeilijk betaalbare woningen vinden. Gelukkig vinden jongere generaties het al prima om kleiner te wonen. Dat stemt me dan weer hoopvol."

Stijging in militaire uitgaven geeft ook Vlaamse defensie-industrie kansen

Tijd om het geweer van schouder te veranderen

HANS BROCKMANS

De toenemende internationale spanningen en de twijfel over de Amerikaanse veiligheidsparaplu verplicht de Europese lidstaten om de inspanningen voor defensie drastisch bij te sturen. Ook in België. De Vlaamse defensie-industrie ruikt geld en kansen.

“De Belgische defensie-industrie deed door het jaarlijks slinkende defensiebudget geen inspanningen meer voor Belgische militaire projecten, stapte in civiele onderzoeksprojecten of keek naar het buitenland”, schetst Stéphane Burton, voorzitter van de bedrijfslobby Belgian Security and Defense Industry (BSDI). “Daarin komt nu eindelijk verandering. Ook het niet-militaire bedrijfsleven zal er wel bij varen.”

Burton verwijst naar het regeerakkoord dat het defensiebudget optrekt van 1,3 naar 2 procent van het bbp, de NAVO-norm. Dat is een verhoging van 8 naar 12 miljard euro. Dat bedrag kan door het nieuwe NAVO-akkoord nog verdubbelen. Minister van Defensie Theo Francken (N-VA) wil 90 procent van de middelen uitgeven aan strategische aankopen, zoals extra F-35-vliegtuigen en munitie. De rest is bestemd voor de Belgische defensie-industrie.

Buitenlandse bestellingen

Buitenlandse bedrijven zullen naar schatting 80 tot 90 procent van de nieuwe bestellingen binnenrijven. “Veel materiaal zal meestal gekocht worden uit de voorraad van Amerikaanse bedrijven”, voorspelt Burton. ‘Je kan dat betreuren, maar het is de trieste realiteit. Europa voert al dertig jaar geen industrieel beleid rond militaire bestellingen. We hebben

OORLOG OF VREDE

op het continent gewoon geen militaire capaciteit.” Amerikaanse bedrijven zagen hun Europese omzet in 2022 met 90 procent toenemen. Europese lidstaten plaatsen meer dan de helft van de militaire bestellingen bij de VS en meer dan driekwart buiten de EU, berekent een verslag van de gewezen Italiaanse president Mario Draghi.

Dat betekent niet dat Belgische bedrijven geen graantje kunnen meepikken als compensatie voor de buitenlandse militaire bestellingen. Artikel 346 van het Europees Verdrag bepaalt immers dat de strikte Europese regelgeving voor overheidsaanbestedingen niet geldt voor militaire bestellingen. “Als een land militair materiaal bestelt, kan het de producent vragen om samen te werken met zijn bedrijven”, stelt Burton, die ook CEO is van Orizio, de holding boven de militaire luchtvaartbedrijven Sabca en Sabena Engineering.

Zijn eigen bedrijf plaatste bijvoorbeeld ook orders bij producent Lockheed Martin na de bestelling van de 34 F-35 gevechtsvliegtuigen in 2018. Sabca en Sabena Engineering werken trouwens al sinds de bestelling van de F16’s van vijftig jaar geleden direct en indirect samen met de Amerikaanse vliegtuigbouwer (zie kader). Hoe sterk is de Belgische defensie-industrie dan wel? Een recent onderzoek

van de Koninklijke Militaire School en de Vrije Universiteit Brussel berekent de zuivere militaire omzet van 892 Belgische defensiebedrijven op 5,01 miljard euro, goed voor 16.300 jobs. Hun burgerlijke activiteit draait 37 miljard euro omzet.

Weigerachtige banken

Onderzoeker Gregory Kegels wijst op een grijze zone tussen burgerlijke en militaire activiteiten. “Heel wat ondernemingen weten niet dat ze deel uitmaken van een waardeketen voor defensiemateriaal.” Hij denkt aan IT- of chemische bedrijven die grondstoffen leveren om bijvoorbeeld munitie te maken.

Volgens Kegels hebben activiteiten voor defensie soms een negatief effect op de omzet. “Opdrachten voor defensie kunnen de financiering bemoeilijken”, weet hij. Een waarnemer schat dat de helft van de omzet in defensie daarom onder de radar blijft. “Heel lang maakten Belgische bedrijven geen gewag van militaire contracten”, erkent Burton. “Wie meer dan 5 procent omzet in defensie draaide, wilde dat liever minimaliseren. IT-bedrijven werken bijvoorbeeld soms bewust, maar heel discreet, mee aan militaire cyberprojecten. Heel wat Belgische banken weigeren een lening aan defensiebedrijven, zelfs als ze zoals FN Herstal een miljard euro omzet hebben.”

Sabca draait al vijftig jaar op de bestelling van de F-16’s

Orizio ontstond vijf jaar geleden als koepel boven twee bekende Belgische luchtvaartbedrijven Sabca en Sabena Engineering. Het bedrijf draait 275 miljoen omzet als producent van vliegtuigonderdelen. Het herstelt en onderhoudt ook burgerlijke en militaire vliegtuigen.

De defensiepoot is goed voor 40 procent van hun omzet. Uit militaire contracten vloeien ook civiele voort. “Door het contract met Lockheed Martin voor de F-16’s van vijftig jaar geleden zijn we tot op vandaag in beide niches actief”, weet CEO Stéphane Burton (Orizio).

Zo bouwde Sabca kennis op voor de deelname aan het Ariane-ruimteprogramma. De technologie wordt nog gebruikt in de commerciële luchtvaart. Dat laatste geldt ook voor de apparatuur die SABCA heeft ontwikkeld voor F-35’s. Bij heel wat defen-

sie-investeringen is er een economische return die veel verder strekt dan één bestelling, dikwijls gespreid over vele jaren voor militaire én civiele bestellingen te land, ter zee en in de lucht”, schetst Burton.

Graantje meepikken

De CEO denkt met zijn bedrijf ook een graantje mee te pikken van de stijgende vraag naar bestellingen. Dat deed het zeven jaar geleden ook na de bestelling van de F-35 gevechtsvliegtuigen. “Ons land kan Lockheed vragen om met Belgische bedrijven industrieel samen te werken”, stelt Burton, die ook voorzitter is van de belangenorganisatie Belgian Security and Defense Industry (BSDI).

Zo werken Sabca Limburg, ASCO en SONACA samen voor de F-35. Jaarlijks produceren ze 30 staartvlakken.

Sabca produceert nog steeds vleugels voor F-16’s van Lockheed. De industriële return gebeurt ook door het onderhoud van de gevechtsvliegtuigen. Sabena Engineering verzekert alle jaren het depot-onderhoud van Europese en Amerikaanse F-16’s.

Militaire hefboom

“Al onze projecten illustreren de economische return in eigen land na de aankoop van gevechtsvliegtuigen”, duidt Burton. “Veel hangt af van het moment waarop je in een programma komt. Voor de F-16’s was ons land er indertijd vroeg bij. In de F-35’s zijn we te laat ingestapt. De inner circle van de belangrijkste toeleveranciers in de aanvoerketen werd al gekozen. Toch heeft ons land op het einde van de rit nog sterk onderhandeld over onrechtstreekse bestellingen voor onze bedrijven.”

Orizio werkt zelf samen met twee Franse banken. Burton: “Die ondersteunen wat graag onze projecten. Door een groeiend draagvlak voor militaire investeringen verwacht ik wel dat investeerders en banken hun aanpak wijzigen.”

Civiele spin-offs

Burton schat dat twee derde van de defensiesystemen ook wordt ingezet voor civiele doeleinden. “Defensieprojecten zijn ook een hefboom voor louter civiele investeringen, bijvoorbeeld in de luchtvaart- en ruimte-industrie”, duidt Kegels. “Om een bedrijf economisch leefbaar te houden, is de ‘spillover’ van militaire toepassingen enorm belangrijk”, betoogt Burton. ‘België is immers te klein als afzetmarkt. De civiele neveneffecten zijn enorm. De schermen van Barco zijn bijvoorbeeld een spin-off van de leveringen aan de F16’s. De

Sabca-apparatuur voor F-35’s wordt ook ingezet voor de commerciële luchtvaart.”

De Nederlandse Rabobank berekende dat militair onderzoek in 19 landen een rendement heeft van 8 tot 9 keer de investering. Dat is zes keer meer dan de opbrengst van burgerlijke projecten.”Het is veel hoger omdat het bezig is met grensverleggende technologie”, meldt de studie. “Militair onderzoek was de katalysator voor verregaande veranderingsprocessen met de ontwikkeling van radarsystemen, motoren voor jachtvliegtuigen, het internet en de GPS.” Defensie startte in 2022 met de ‘Defence, Industry and Research Strategy’ (DIRS) om onderzoek naar defensie te stimuleren. Het maakt tegen 2030 201 miljoen euro vrij voor een betere samenwerking tussen Defensie, de industrie en onderzoeksinstellingen. Dat moet leiden tot 1,8 miljard euro investeringen in onderzoek en ontwikkeling. Burton: “Vroeger

Oorlog in Oekraïne stimuleert militaire droneproductie in Oostende

Exail Robotics Belgium werd in 2019 opgericht door de Franse fabrikant van maritieme drones Exail Robotics. Het bedrijf behoort tot een consortium met de Franse scheepsbouwer Naval Group, dat 12 mijnenjagers bouwt voor de Belgische en Nederlandse marine. Exail Robotics ontwikkelt naast militaire ook civiele producten, zoals lasertechnologie, navigatiesystemen en optische technologie. Het heeft wereldwijd een omzet van 300 miljoen euro.

België is goed voor 10 procent, vooral militair. CEO Steven Luys: “De grens tussen civiel en militair is kunstmatig. Defensie heeft ook civiel materiaal nodig. Een schoenveter kan militair ingezet worden. Omgekeerd zijn er ook civiele spin-offs. Onze sonar wordt ingezet om op mijnen te jagen, maar ook om vissen op te sporen.”

Exail Robotics Belgium heeft een onderzoekscentrum op de hoofdzetel in Moeskroen en een fabriek in de haven van Oostende. “Om de Belgische militaire soevereiniteit te waarborgen, eiste ons land dat het onderzoek én de productie van de drones vlakbij de marinebasis van Zeebrugge gebeurden”, aldus Luys. “De marine heeft zo in een oorlog het materiaal op korte afstand beschikbaar.”

Wereldleider mijnenbestrijding

Exail Robotics ontwikkelt drones in nauwe samenwerking met militaire specialisten. Ons leger heeft een “kleine, maar fijne marine, met een wereldwijde leiderspositie in de mijnenbestrijding”, zegt Luys. “Defensie heeft als eerste drones ingezet om mijnen te laten ontploffen. De wereld kijkt naar België als het over mijnenbestrijding wil leren.”

De NAVO heeft trouwens in Oostende een onderzoekscentrum. Exail Robotics Belgium behoort tot het consortium voor het project E=MCM voor de mijnenbestrijding, het enige van het European Defence Fund (EDF) dat wordt geleid door ons land. Van de 20 partners komen er heel wat uit Vlaanderen, zoals dotOcean, VLIZ en Space Application Services.

Er werken nu 110 personeelsleden bij Exail Robotics Belgium, waarvan 70 in Oostende. “Het aanwerven gaat, zelfs op de krappe West-Vlaamse arbeidsmarkt, steeds vlotter”, getuigt Luys. “Dat is een gevolg van onze stijgende naamsbekendheid en de state-of-the-art technologie. Vlaanderen behandelde deze industrie lang

stiefmoederlijk. Nu draagt die bij tot de veiligheid én groei van een economische cluster. Nooit waren er zoveel bezoekers op een recente jobdag.”

Wereldwijde export

De voorbije zomer plaatste de NAVO bij Exail Robotics Belgium een bestelling van 60 miljoen euro voor een speciale drone. Deze drone beweegt met de camera naar een mijn en kan die met een lading doen exploderen. Luys: “Door de productie en de levering van honderden toestellen kunnen we de volgende jaren onze logistiek naar een hoog niveau brengen, zodat we niet alleen aan de eigen marine, maar ook aan andere NAVO-lidstaten kunnen leveren.”

De inzet van mijnenbestrijdingstechnologie neemt sterk toe. In de Zwarte zee dobberen al langer oude mijnen voor de Roemeense en de Bulgaarse kust. Luys: “Na het conflict in Oekraïne werden nieuwe mijnen in de Zwarte Zee ingezet. Dus nam de mijnenbestrijding toe. Ook in de Baltische Zee worden robots ingezet. Dat kan een positief effect hebben op onze productie.”

was er geen samenwerking noch een industrieel beleid. Een structurele dialoog zorgt ervoor dat de industriële technologie van de industrie nu beter afgestemd wordt op de behoefte van Defensie.”

Professor economie Cind Du Bois van de Koninklijke Militaire School schetst mogelijke onderzoeksdomeinen voor DIRS: “Militaire en civiele bedrijven kunnen bijvoorbeeld samenwerken rond cyberveiligheid of een Blauwe Cluster rond de kust, de havens, maritieme technologie en Defensie. DIRS creëert zo voldoende volume voor internationale toepassingen.” Ze verwijst naar Exail, dat in Oostende drones produceert voor de marine (zie kader). “De fabriek werkt niet alleen voor NAVO-partners, maar is ook een exportplatform voor bestellingen wereldwijd, tot in het Midden-Oosten.”

DIRS versterkt dus de industriële basis voor internationale programma’s, bevestigt Burton. “Voor onze bedrijven is dat redelijk nieuw, maar een nationale defensie-inspanning is in de VS al tachtig jaar de motor van de militaire industrie, een belangrijke technologische en economische cluster.”

Streng Vlaanderen

Onderzoek in defensie wordt in Vlaanderen wel gekortwiekt door de richtlijn Muyters, die overheidssubsidies verbiedt voor offensieve defensiesystemen. Kegels: “Veel ‘niet-offensief’ materiaal kan in de praktijk deel uitmaken van een dodelijk wapensysteem.”

Volgens Du Bois is “de scheidingslijn dun. De richtlijn wordt soms zeer strikt toegepast. Hij is volledig achterhaald.”

Diederik Cops, onderzoeker van het Vlaams Vredesinstituut, meldt ook dat het Vlaamse exportlicentiebeleid ‘redelijk streng’ is. Het Wapenhandeldecreeet van 2012 lijst militaire producten op, waarvoor bedrijven een exportlicentie moeten aanvragen. Vlaanderen verbiedt bijvoorbeeld de uitvoer van wapens naar Israël of Saoedi-Arabië. “Frankrijk, Italië en het Verenigd Koninkrijk zijn soms heel wat soepeler”, weet Cops.

Vlaamse bedrijven die aan buitenlandse defensiebedrijven verkopen, moeten ook de eindgebruiker kennen. “Vlaamse bedrijven zijn meestal slechts een tussenschakel als onderaannemer voor de hoofdproducent”, redeneert Du Bois. “Zij kunnen niet weten waar hun product wordt ingezet.”

Dat de export naar andere lidstaten onder een nationale exportlicentie moet gebeuren, noemt ze trouwens ‘onzinnig en een administratieve soep’. De professor pleit voor een uniforme Europese exportregeling. “Zo kunnen onze bedrijven, net als hun buitenlandse concurrenten, ook hun bijdrage leveren aan de ontluikende Europese defensie. Het strenge beleid was voor bedrijven trouwens al een reden om hun Belgische hoofdzetel op het Waalse grondgebied te vestigen.”

Hier worden flandriens geboren

PIETER BAUWENS

FOTO'S: TIM DIRVEN

Het Vlaamse Voorjaar is een begrip in de wielerwereld. Dan zijn de kasseiwegen en 'bergen' wereldwijd te zien op tv-schermen. Het waren de schrijvers Omer Watzet en Pol De Mont die met de geniale marketingbenaming Vlaamse Ardennen afkwamen. Een streek met pittoreske panorama's, geworteld in de Vlaamse klei. Hier worden flandriens geboren. Zoals het landschap de koers maakt, breekt de koers door het landschap.

De koers is overal in het landschap. Zeker begin april, met VIP-tenten, bordjes verboden parkeren, nadarhekkens, supporters, bier en braadworst, vlaggen, pelotons en helikopters. Maar meer en meer ook blijvend. Op de bekende hellingen wordt het begin en het einde van de beklimming als Strava-segment op het wegdek aangegeven. Stoempen tot aan de meet op de top, om dan tijden en klasseringen te vergelijken. Iedereen waant zich wielrenner. Een B&B zet zichzelf in de kijker op Parikeberg met een kunstwerk van oude fietsen. En boven op de Taaienbergh pronken de benen van oud-wielrenner Tom Boonen. Een afgietsel in brons, dan toch. Wielerkunst als aantrekkingspool voor de amateurrenners.

Boven op de Koppenberg ontwaren we een klein bordje. 'Rubén Calvo pro cyclista Espanol Rubén Calvo (1985-06-04 - 2024-02-01). Een wielrenner op rust met een fietsenwinkel. In die winkel koesterde hij een kassei, meegenomen van op de Koppenberg. Calvo stierf in zijn slaap, amper 39 jaar, aan hartfalen. Zijn vrouw en zoontje kwamen hier, op zijn lievelingsberg een bordje neerpoten. Met de fiets. De 11-jarige Calvo reed tot boven. Ter ere van zijn vader. Koers is emotie, ook buiten de schijnwerpers van live tv.

De regio baadt op een zonnige maandag in *De Stilte van het land* zoals Zjef Vanuytsel het bezong. De kasseien liggen er vredig bij. Naast de bonkige stenen van Wannegem-Lede ligt een bietenhoop te wachten om 'uitgereden' te worden, vlakbij een van de vele historische molens in de streek.

De bordjes 'verboden parkeren' staan al in het gelid, voor Vlaanderens Mooiste. Op een weg waar niemand ooit geparkeerd staat. Tenzij dat ene weekend natuurlijk, wanneer iedereen daar wil zijn. In *the middle of nowhere*.

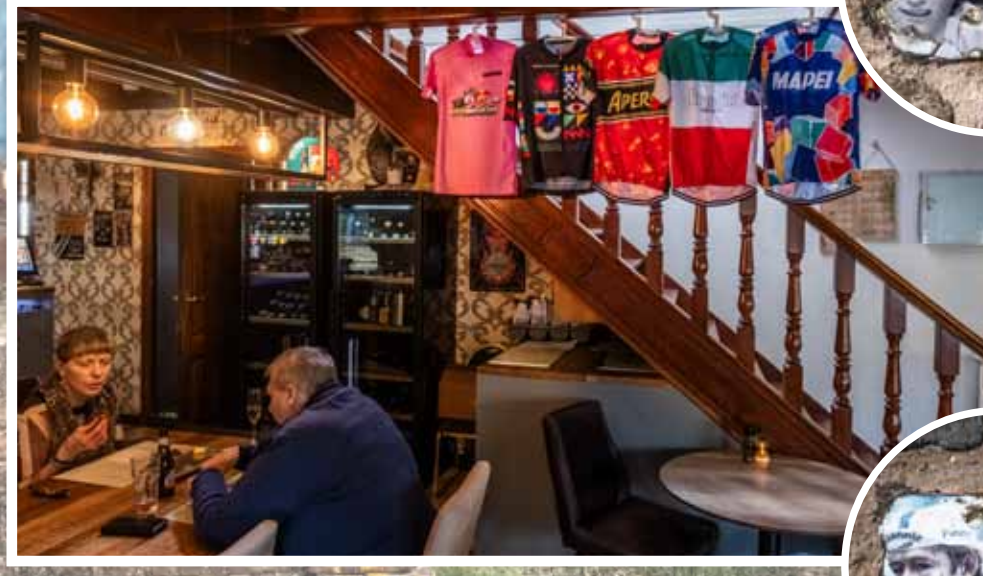

Mannen van middelbare leeftijd in lycra verkennen de heuvels van hun helden. Die helden kregen ook een plaats in het landschap. Niet toevallig in de Ronde van Vlaanderenstraat. Er is een monument voor Karel Van Wijnendaele, pseudoniem van Carolus Ludovicus Steyaert. Toen je nog als journalist onder een pseudoniem schreef. Toen sportjournalisten zelf nog een wielervedstrijd organiseerden. Om het publiek een reden te geven om uw dagblad te kopen. Zo begon Karel de Ronde van Vlaanderen. Adrie Van der Poel, Eric Vanderaerden, Philippe Gilbert, Roger De Vlaeminck, Tom Boonen, Tom Simpson. Ze kregen een bord met een overwinningsfoto, of hun beeltenis werd over een kassei gespannen. Ook hier blijkt roem vergankelijk.

De ultieme rust vindt de al dan niet eenzame fietser in een wielercfé op de route, zoals op de Muur van Geraardsbergen. Deze mythische puist werd verdrongen als scherprechter in De Ronde door de Paterberg en de Oude Kwaremont. Een wielercfé herken je aan de memorabilia: truitjes, petjes, fietsen, kettingen, foto's. Van op het terras van café 't Hemelrijck kan je de stokkende pedaaltred en het puffend gelaat zien van al wie de Muur beklimt.

De kapel, op de top, hangt vol met foto's waar mensen door de jaren heen om de gunst of de zegen van Onze-Lieve-Vrouw hebben gebeden. Plots luiden de klokken, de wielershemel is nabij.

De laatste der Lords

HARRY DE PAEPE IN LONDEN

Na bijna zevenhonderd jaar verdwijnen de erfelijke edellieden uit het Britse parlement. Een reportage vanuit de ‘moeder van alle parlementen’.

Begin maart, hartje Londen: toeristen vormen lange rijen om Westminster Abbey te bezoeken, de plek waar al bijna duizend jaar koningen worden gekroond. Vlak achter de middeleeuwse abdijkerk ligt het neogotische parlamentsgebouw van het Verenigd Koninkrijk te blinken in de vroege lentezon. Het Britse parlement noemt zichzelf de ‘moeder van alle parlementen’. De representatieve vertegenwoordiging in twee kamers ontwikkelde er zich ten volle en het werd door de tijd heen bewonderd en gekopieerd. Het Verenigd Koninkrijk kent net als alle landen een hobbelige geschiedenis, maar onderging niet de storm van de Franse Revolutie. Een van de consequenties daarvan is dat tot op vandaag in het Hogerhuis ook edellieden zetelen, enkel en alleen omdat het hun geboorterecht is.

Een ‘Huis’ met een lange traditie

Het Lagerhuis is de meeste bekende kamer van het Britse parlement. Vanop de groene banken voert de Britse premier het woord en staan of vallen politieke meerderheden. Het Hogerhuis, bekend als het ‘House of Lords’ of ‘House of Peers’, is dan weer de meer bezadigde en grijzere (de gemiddelde leeftijd is er 73 jaar) versie van het Lagerhuis.

“Het Hogerhuis is als volledig niet-gekozen instituut al langer controversieel”, vertelt Meg Russell, professor Britse politiek aan het University College van Londen. “Het heeft oude wortels die teruggaan naar vergaderingen van de machtigen van het koninkrijk die de monarch adviseerden.”

Het tweekamersysteem is terug te voeren tot de veertiende eeuw, weet de professor. “Eeuwenlang bestond het Hogerhuis voornamelijk uit erfelijke leden die hun titels zoals hertog, graaf of baron en hun zetels in de wetgevende macht doorgaven via de familie. De andere leden waren de vertegenwoordigers van de Kerk van Engeland.”

Er kwam pas een eerste grondige verandering in dit stelsel met komst van de Labour-regering van Tony Blair, in 1997. Hij beloofde de erfelijke leden uit het Hogerhuis te verwijderen en alleen de ‘life peers’ te behouden. “De bezorgdheid over de geschiktheid van erfelijke wetgevers kent ook een lange geschiedenis. Sinds de negentiende eeuw groeide de druk om lords-voor-het-leven of ‘life peers’ te benoemen, naast de erfelijke lords. Zij brachten verse ideeën binnen in het Hogerhuis. In 1958 werd het systeem van de ‘life peerages’ formeel geïntroduceerd.”

Wanneer de regering Blair zijn hervormingsvoorstel indiende, kwam dat voorstel meteen onder druk te staan van politieke tegenstanders in het Hogerhuis.

“De hervorming van Blair bepaalt dat er nog 92 Lords zetelen (op een totaal van ruim 800 leden, red.), maar in de praktijk zijn het er 88. Door overlijden of pensionering. De huidige erfelijke Lords zitten er op basis van een interne verkiezing onder edellieden. Het levert in de praktijk Hogerhuisleden op die zich inzetten voor het algemeen belang die allesbehalve lui of bureaucratisch zijn. Ze komen vaak uit de privésector of publieke diensten zoals de diplomatie of het leger en ik zie niets verkeerd in hen”, zo vertelt Lord Moore ons. Charles Moore kan terugkijken op een rijke carrière in de Britse krantenwereld. Zijn uitgebreide biografie over Margaret Thatcher groeide meteen uit tot een standaardwerk. Hij mag zich sinds 2020 ‘the Baron Moore of Etchingham’ noemen: “Ik ben een cross-bencher, niet gelinkt aan een van de grote politieke partijen van het land. Ik zit vaak in de buurt van de hertog van Wellington, wiens illustere voorvader bij jullie in België welbekend is.”

Opzij voor de Lord Speaker

Een vriendelijke man wacht ons op aan de ‘Peer’s Entrance’ en gidst ons door het statige gebouw, versierd met portretten van edellieden van weleer en grote schilderijen die de hoogtepunten uit de Britse geschiedenis bejubelen. Toby Young is sinds januari 2025 ‘the Lord Young of Acton’. Hij deelt de positieve mening over de erfelijke Lords: “Als je het mij vraagt, dan zijn de erfelijke Lords tot nog toe bijzonder nuttig en effectief gebleken. Ze worden over het algemeen gerespecteerd en gezien als hardwerkende en gewetensvolle leden van het

Hogerhuis. Ze zijn ironisch genoeg de enige leden die er zetelen op basis van een verkiezing.”

Hoe belandde hij als life peer in het Hogerhuis? “De Conservatieve Partij droeg me voor en ik zetel voor hen. De partij waardeerde mijn werk voor de Free Speech Union en mijn inspanningen op het vlak van onderwijsvernieuwing.” Lord Young nodigt ons uit om een debat in het Hogerhuis bij te wonen. Onderweg naar de Kamer moeten we aan de kant. “Alleen de edellieden mogen op het blauwe tapijt”, verontschuldigt de man in jacquet met gouden ketting zich beleefd. Door het vensterglas van de rijkversierde houten deur zien we waarom we aan de kant moeten. Een agent roept: “Lord Speaker!” en een statige processie met op kop ‘Black Rod’, de officier die de koning vertegenwoordigt in het Parlement, gevolgd door ‘the Lord Speaker’ schrijdt ons voorbij. Hoofden worden gebogen en op de achtergrond klinkt er een bel die de komst van de voorzitter van het Hogerhuis

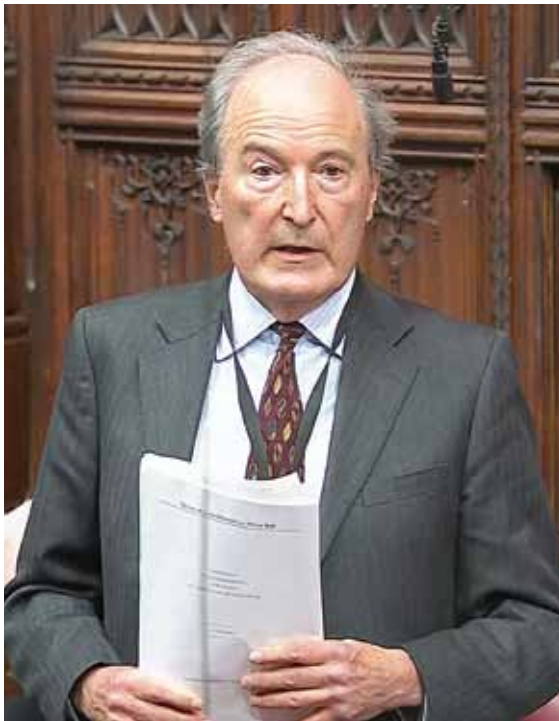
► **Meg Russell**
professor Britse politiek aan
het University College van
Londen

aankondigt. Even later wonen we vanop de typische rode zittingen in het Huis het debat over een nieuwe hervorming van het Hogerhuis bij. Op de ‘woolsack’, een grote leren zitzak gevuld met schapenwol, zetelt de Lord Speaker. Achter hem rijst de met bladgoud versierde houten baldakijn op waaronder de troon van de koning staat. We zitten vlak achter de negende hertog van Wellington. Lord Moore van Etchingham zit twee rijen verder. Aan de overzijde op de conservatieve banken zetelt Lord Soames of Fletching, de kleinzoon van Winston Churchill. Vooraan zit Lord Lamont of Lerwick, de vroegere minister van Financiën die ontslag nam na de beruchte Zwarte Woensdag van 1992. De besnorde bioloog en wetenschapper Lord Winston, gekend van zijn vele BBC-documentaires, wandelt naar de Labourbanken en Lord Cameron of Chipping Norton - de nieuwe roepnaam van oud-premier David Cameron - leunt nonchalant tegen de balustrade van de zittingen. We bevinden ons in een levend schilderij.

Hervorming op komst

Het verkiezingsmanifest van de Labour Party in 2024 beloofde ‘een onmiddellijke modernisering’ van het Hogerhuis door het recht van erfelijke leden om te zetelen en te stemmen, te verwijderen. Na de eclatante verkiezingszege in de zomer van dat jaar volgde de introductie van de ‘House of Lords (Hereditary Peers) Bill’.

Het Verenigd Koninkrijk bezit op zich geen speciaal proces voor constitutionele hervormingen. Het land bezit geen geschreven grondwet en het parlement is er ‘soeverein’. Hoewel de verwijdering van erfelijke leden een opmerkelijke en historische hervorming inhoudt, zal het parlement hierover met een gewone meerderheid beslissen. “Het wetsvoorstel zelf is kort en eenvoudig en verwijdert het recht van erfelijke leden om te zetelen en te stemmen in het Hogerhuis aan het einde van de huidige parlementaire zitting, waarschijnlijk ergens in 2025. Dit resulteert in een Hogerhuis dat bijna volledig bestaat uit life peers, naast 26 bisschoppen en aartsbisschoppen van de Kerk van Engeland, die recht blijven hebben om in de Kamer te zetelen”, vertelt professor Russell. Lord Moore ziet in de opmerkelijke keuze om de bisschoppen te behouden vooral een politieke motivering: “Er zijn twee redenen waarom het Labourvoorstel de bisschoppen

in het Hogerhuis houdt: men wil de debatten over religieuze vertegenwoordiging in het parlement niet openen en de anglicaanse bisschoppen zijn vandaag allemaal bijzonder progressief waardoor ze het regeringsbeleid bijna altijd steunen, en dat is gewoon handig.”

In het brede publieke debat lijken de historische hervormingsplannen niet al te veel stof te doen opwaaien. “De huidige hervorming is veel minder ingrijpend dan de hervorming van Tony Blair in 1999”, vertelt Lord Moore. “Het grote debat over de zin of onzin van erfelijke parlementsleden werd vooral in die tijd gevoerd. Nochtans staat er mijns inziens wel heel wat op het spel. De edellieden behoren immers tot het kostbare weefsel van onze grondwettelijke traditie. Geen enkele wet omschreef precies wat het Hogerhuis inhield, tot de hervorming van Tony Blair. De edellieden zetelden in het Hogerhuis ‘bij voorschrift’, omdat het een geschiedkundig feit was. Het Hogerhuis was machtig in die zin dat de mensen die erin zetelden door hun status macht hadden, maar als wetgevende Kamer was het nooit een heel machtig apparaat. De macht lag altijd al bij ‘the other place’ *(de benaming die de Lords geven aan het Lagerhuis, red.)*

Professor Russell beschouwt de hervorming als een stap in een evolutie: “De verwijdering van erfelijke leden uit het Hogerhuis kan je zien als een onafgerond werk uit de late jaren negentig. De tegenstand komt vooral vanuit de Conservatieve Partij. Dit is wellicht niet verrassend, aangezien de grootste groep van de overgebleven erfelijke leden bestaat uit Conservatieven.”

De partijloze Lord Moore heeft een andere mening: “Mensen weten eigenlijk niet goed waarom Labour

Lord Moore
 een vooraanstaand Brits journalist en voorzitter van The Spectator, siert het politieke toneel met zijn aanwezigheid.

Lord Toby Young
 vooraanstaande Britse sociale commentator en life peer.

nu per se die hervorming wil doorvoeren, en daar mag je zeker heel wat leden van Labour zelf aan toevoegen. Als je het Hogerhuis echt wil hervormen, dan is er meer nodig dan alleen de ‘erfelijken’ eruit gooien. Alle voorstellen die ik daarover hoor en lees vind ik vooral gevaarlijk en complex. Ik ben hier oprecht cynisch over, omdat ik geloof dat de politici van deze tijd niet over de nodige vaardigheden en diepgaande kennis van onze geschiedenis beschikken om dit grondig aan te pakken.”

Het draait volgens professor Russell vooral om legitimiteit: “Het verwijderen van de erfelijke parlementsleden zal het Hogerhuis enigszins legitimer doen aanvoelen, en daardoor de leden meer vertrouwen geven om de regering uit te dagen en beleidsinterventies te doen. Dit gebeurde al toen de meeste erfelijke parlementsleden in 1999 de Kamer verlieten, dat kan tot op zekere hoogte opnieuw gebeuren. Het tweekamerstelsel in het Verenigd Koninkrijk kan daardoor iets sterker worden.”

Uitdagen en aanvaarden

Lord Young is van mening dat het Hogerhuis in het huidige systeem de regering net meer uitdaagt: “De partijdiscipline in het Hogerhuis is lang niet zo strikt als in het andere huis. Ik ben daarom veel vrijer om te spreken en te stemmen dan mijn verkozen collega’s in het andere huis. Vorige week hebben we succesvol een wet geamendeerd in de Lords, waardoor die teruggestuurd is naar het andere huis. Daar kunnen ze op zich het amendement schrappen en de wet opnieuw voorleggen in de oorspronkelijke vorm. Het is dan aan het Hogerhuis om zich erbij neer te leggen of het amendement er opnieuw aan toe te voegen en weer naar het andere huis te sturen. Dit proces wordt ‘pingpong’ genoemd. Het is de conventie dat het andere huis uiteindelijk altijd zijn zin krijgt, zeker wanneer de wetgeving de implementatie is van verkiezingsbeloften. Maar omdat de regering vaak te maken heeft met een overvolle legislatieve agenda, heeft ze nooit veel zin in het spelen van pingpong. Daarom bereikt de regering meestal een akkoord met de tegenstanders van de voorgestelde wetgeving, wat betekent dat de regering het wetsvoorstel zelf amendeert op een manier die tegemoetkomt aan de wensen van de tegenstanders. Dit zorgt voor een meer gebalanceerde wettekst.”

Lord Moore treedt hem bij: “Het heeft geen zin om van het Hogerhuis een replica te maken van het andere huis waar socialisten, conservatieven en anderen partijstandpunten naar elkaar staan te schreeuwen. Wanneer je vandaag debatten bijwoont in het Hogerhuis dan hoor je voornamelijk leden aan het woord die hun eigen opinie verkondigen en niet een of andere debatfiche van een partij. In het Hogerhuis bestaat er ook niet zoiets als een beperking van spreektijd. Een lid voert er zolang het woord als het wil.”

Professor Russell ziet een andere significante stap in de hervorming: “Een zeer belangrijke factor is de partijpolitieke balans onder de erfelijke parlements-

leden. Momenteel zijn 45 van deze leden Conservatief, terwijl er slechts vier Labour en vier Liberaal-Democraten zijn, en de rest als onafhankelijken zetelt. Naast het principiële argument om erfelijke wetgevers te verwijderen, is dit een belangrijke motivatie voor Labours hervorming. Maar zelfs na het verwijderen van de erfelijke parlementsleden zullen de Conservatieven de grootste partij in het Hogerhuis blijven.” Dan is er nog de grootte van het Hogerhuis: “Het Hogerhuis heeft geen vaste omvang en telt momenteel meer dan 800 leden. Er zijn nu nog 88 erfelijke parlementsleden over, aangezien enkele recente vacatures niet zijn ingevuld. De voorgestelde verandering zal het Hogerhuis onmiddellijk kleiner maken. Maar het blijft nog steeds veruit de grootste Eerste Kamer ter wereld”, weet Meg Russell. “Slechts 400 leden nemen echt deel aan de debatten”, stipt Lord Moore van Etchingham aan. “Het Hogerhuis bezit ook veel meer experts die nu hun expertise inzetten voor ons politieke bestel. Dat is een groot contrast met de carrièrepolitici in het andere huis, die vaak weinig ervaring hebben in het zakenleven of andere sectoren. Of ze hadden geen echt succesvolle carrières en gaan precies daarom de politiek in.”

Een extra argument voor de hervorming komt opnieuw van de professor: “Het verwijderen van erfelijke leden, die allemaal mannen zijn, zal de genderbalans iets verbeteren, maar vrouwen zullen nog steeds slechts 33% van de leden uitmaken.”

Onthoofd met opgeheven hoofd

Tijdens het debat dat wij bijwonen is er even verwarring. Een van de tegenstanders van de hervorming brengt het erewoord van ‘wijlen Lord Irvine’ in herinnering, maar de aanwezige Labourminister die er is om vragen te beantwoorden onderbreekt hem prompt: “Het spijt me om de edele Lord te onderbreken, maar ik denk dat hij zei: ‘wijlen Lord Irvine’; ik herinner hem eraan dat de edele en geleerde Lord nog niet wijlen is.” Er heerst hilariteit in de Kamer waarbij het Hogerhuis het cliché van zichzelf bevestigt.

De interventie van de graaf van Devon – de Devons zetelen al sinds de 16de eeuw in het Hogerhuis – is nog het meest tekenend: “Ik accepteer dat, als onze tijd voorbij is en we dit Huis moeten verlaten, we dat met opgeheven hoofd moeten doen. Ik geloof dat we onze afschaffing - of onze executie - met eer moeten accepteren.”

Ook de twee ‘life peers’ die we spraken, erkennen dat de hervorming er sowieso komt: “De Conservatieven gaan de regering proberen te overtuigen om van de overblijvende erfelijke Lords ‘levenslange’ Lords te maken. Dat betekent dat hun recht om te zetelen dan eindigt bij hen. Het is het beste waar we op kunnen hopen, aangezien de regering over een ruime meerderheid beschikt in het andere huis”, vertelt Lord Young. “Ik hoop toch op een hoffelijke aanpak. Laat het aantal erfelijke Lords gewoon uitdoven, in plaats van hen er brutootweg uit te zetten.”

Over gedichten en gedachten

RIK TORFS

▲ **Rik Torfs**
Belgisch hoogleraar
emeritus aan de KU Leuven,
kerkjurist, oud-rector van
de KUL.

Niet lang geleden, rond Valentijn, werd ik uitgenodigd om te spreken op een poëzieavond over liefde, een sport-tak waar ik geen expert in ben. Helaas, wat ik daar precies moest doen, wist ik niet meer. Vroeg in de morgen was ik thuis vertrokken voor een lange werkdag. Onderweg vernam ik van de organisator, de supersympathieke poëziekenner Johan Noppen uit Aarschot, dat ik best zelf enkele liefdesgedichten kon selecteren en ter plekke voorlezen. Maar ach, ik was al ergens te velde en kon de bundels niet meer raadplegen die in mijn bibliotheek zij aan zij geduldig staan te wachten.

Gelukkig wist ik nog even snel langs te gaan op mijn kantoor in Leuven. Ik vermoedde daar een exemplaar van de door Gerrit Komrij (1944-2012) samengestelde bloemlezing *De Nederlandse poëzie van de 19de en 20ste eeuw in 1000 en enige gedichten* aan te treffen en ja, daar stond hij, de achtste herziene en vermeerderde druk uit oktober 1987. Zowat kapot las ik die bundel. Tijdens de werkuren met uw belastinggeld, dat mag u gerust weten. Ik ben een schoenmaker die nooit bij zijn leest bleef. Een expert zonder duidelijke

expertise. Een zoeker naar waarheid die niet enkel op wetenschap vertrouwt.

Aan een hoog tempo doorbladerde ik de bloemlezing, veel tijd was er niet. In de ogen van Komrij diende poëzie de geest te scherpen. Vulgaire sentimenten en simpeldom wantrouwde hij, stond in het voorwoord. En pathetisch sociaal engagement was ook al niets voor hem. Poëzie moest slim zijn. Precies daarom legde ik al in 1987 bloedserieuze wetenschappelijke artikelen terzijde wanneer ze geen inhoud bleken te bevatten. Met de lectuur van een kort gedicht probeerde ik mijn gekwelde hersenen zuurstof te geven. Soms gebruikte ik ironie of poëzie in een wetenschappelijk artikel, herinner ik mij. Ongehoord, ik weet het, maar veertig jaar geleden kwam je daar mee weg. Of toch half. Vandaag staat zoiets de onleesbaarheid in de weg die een ernstig wetenschappelijk artikel dient te kenmerken.

Terwijl ik doorheen de bundel wandelde, trof ik gedichten aan die in 1987 leefden en sindsdien gestorven zijn. Gedichten kunnen doodgaan. De letters staan onverkort pal, dat wel, maar de woorden blijven achter als een ontvleesd skelet,

niet in staat een herinnering op te roepen aan hun verdwenen betekenis.

Andere gedichten overleven of worden sterker met de jaren. Zoals Indicht van Gerrit Achterberg (1905-1962) die, toen hij op kamers woonde in Utrecht, zijn hospita doodschoot en haar dochter verwondde. Vandaag zou hij daarvoor gecancelled worden. Gelukkig is het daarvoor nu te lang geleden. Indicht, donker en geheimzinnig, eindigt met een weergaloze climax. Dat zal u merken.

*Er is geen wederkeer uit dit gedicht,
omdat een lichaam op de bodem ligt,
waaruit geen droom zich meer opricht.*

*Woord, tegen zichzelf gericht,
achter gesloten aangezicht.*

*Inteelt van zinnen en de vrucht
in zijn beginsel omgebracht.*

O strophes zonder nageslacht.

Die laatste zin sneed zodanig door merg en been toen ik hem las, dat ik er een koude rilling van kreeg. Meer zelfs, hij gaf aan de uitdrukking 'door merg en been snijden' een nieuwe, directe betekenis die ik nooit eerder had ervaren. Wat een slotzin! Hij leeft verder in beduusde stilte en roept een gevoel op dat ik onbestaande achtte. Is het pijn, spijt, heimwee, schroom, eerbied, liefde? Niets van dat alles omdat het er een subtiele mengeling van is. Hoe anders dan de gevoelens die in onze tijd grote waardering genieten, zoals kwaadheid, verontwaardiging, zelfbesef. Die zijn duidelijk, opdringerig, daarom juist onaantrekkelijk.

De mooiste gedichten hebben een slotzin die nazindert. Die meer zegt dan wat hij letterlijk zegt. Die ontkent wat hij bewijst, absoluut maakt wat hij relateert en andersom, heen en weer, zonder eindpunt.

“ Misschien is er geen
mooiere liefde dan de tanende die aan
diepte wint omdat ze geleidelijk afstand
neemt van hersenloze passie ”

Dan viel mijn oog op een liefdesgedicht van Anton Korteweg, geboren in 1944 in Zevenbergen waar ooit de voorruit van mijn appelblauwzeegroene Peugeot 104 in honderden stukjes uit elkaar viel. Wat verder niets betekent. Maar de betekenis van het leven is de optelsom van het schijnbaar betekenisloze. Het gedicht van Korteweg dateert uit 1975. Oud genoeg om verouderd te zijn en misschien is het dat ook. Omdat het ironisch en toch gevoelig is. Dat vloekt met de huidige tijdgeest. Onze tijdgenoten verwerpen ironie als niet rechtuit, laf, een vlucht voor morele verantwoordelijkheid.

Ironie staat heldendom en slachtofferschap in de weg, twee begrippen die synoniemen zijn geworden. Kortom, weg met de ironie!

Terwijl emoties dan weer niet diep genoeg kunnen zijn. De 'passie' hoort overal af te druipen als een stalactiet van een onderaardse grot. Passie voor badkamers, matrassen, wedersamengestelde gezinnen, verbouwingswerken en onderdanige nieuwe mannen. Passie die enkel met ernst samengaat, niet met ironie waarvan je nooit helemaal de exacte betekenis kunt achterhalen. Dat alleen al. Mensen willen duidelijkheid. Een contractueel bestaan.

Maar even stilte nu, als ik daar eerbiedig mag om verzoeken. Hier komt het gedicht van Anton Korteweg uit Zevenbergen, getiteld 'Op verzoek'. Echt benieuwd wat u ervan vindt. Even diep ademhalen, daar gaan we.

*Dat ik van je hou, dat wil ik dan
ook wel eens schrijven, nu je dat
zo vraagt. Want ik hou van je en
niet eens zo zelden, gezien de
vierduizend dagen en nachten.*

*Dat het lijkt of je nauwelijks
ouder geworden bent, dat
je soms nog ver weg kijkt als
was je verliefd, dat
je handen nog mooi zijn, verder
zou ik toch niet willen gaan.*

*Dat ik je wang soms zoek en niet
je mond.*

Misschien is er geen mooiere liefde dan de tanende die aan diepte wint omdat ze geleidelijk afstand neemt van hersenloze passie.

Er overkwam mij die dag en avond in Aarschot iets heel bijzonders. Twee gedichten volstonden om de maat te nemen van onze tijd die onduidelijkheid en finesse mist. Die niet meer in staat is in ironie schroom te zien. Omfloerste gevoelens wantrouwt. Passievolle liefde bezingt waarvan op termijn vooral de hoogte van de successierechten zal herinnerd worden. Had je dat maar eerder geweten.

Opeens beseftte ik weer waarom ik ondertussen al meer dan twintig jaar columns schrijf. Om u laaghartige dubbelzinnigheid te kunnen aanreiken, vervelende onduidelijkheid, dubbele negaties. Vandaag moeten we onze gevoelens helder en duidelijk op tafel gooien, luidt het. Geen hypocrisie. Wel authenticiteit. Moedige eerlijkheid.

Maar wat dan met onze allerdiepste gevoelens?

Met het onuitsprekelijke?

Met het onaanraakbare?

Hoogstens schuilt het in de tochtige kieren van een bijzin.

Financieel journalist en auteur Arno Wellens:

“Met een bange bevolking kan je alles doen”

Arno Wellens

WINNY MATHEEUSEN

Democratie op de helling in het digitale tijdperk.

Zo heet het laatste boek van de Nederlandse financieel journalist en auteur Arno Wellens (1978).

Daarin uit hij zijn bezorgdheid over de impact van de Digital Decade - de digitale agenda van de Europese Commissie van Ursula von der Leyen - op onze democratie en grondrechten. “De plannen lagen klaar. De coronacrisis bood de kans om die zonder maatschappelijk debat door de strot van de bevolking te duwen.”

“ Chat Control 2.0 doet me denken aan de DDR, waar de Stasi er gelijksoortige praktijken op nahield om de eigen burgers te controleren en dissidenten op te sporen ”

Wellens is van opleiding bedrijfs econoom en werkte in het verleden als controller en accountant bij verschillende bedrijven en banken. In 2007 maakte hij een carrièreswitch en werd hij journalist. Sindsdien schrijft hij kritisch over financiële zaken, Europa en de euro. Met zijn laatste worp wil hij de bevolking wakker schudden en waarschuwen voor de gevaren die schuilgaan achter de ambitieuze digitale plannen van de EU: “Digitalisering kan betrekking hebben op het vervangen of versimpelen van processen, vooral in het bedrijfsleven. Het biedt de kans om de samenleving efficiënter en daarmee veel welvarender en eerlijker te maken.

Maar als een samenleving ‘digitaal’ wordt, dan verandert het democratische gehalte van die samenleving wezenlijk. De pandemie en de lockdown in 2020 en 2021 waren wat dat betreft een voorproefje: in theorie kan een overheid met apps het leven van burgers afsluiten. Over de democratische gevolgen van technologische mogelijkheden voeren we in Europa niet al te veel debat. Het is de nadrukkelijke opzet van mijn boek om daar eens mee te beginnen.”

Waarom staat de democratie op de helling volgens u?

Wellens: “Eerst en vooral merk ik dat de EU-commissie onder von der Leyen er alles aan doet om meer macht naar zich toe te trekken, ten koste van de nationale parlementen. Dat is een probleem,

want de Europese politieke structuren zijn niet echt een toonbeeld van democratie. Het parlement heeft geen wetgevend initiatief, dat ligt bij de onverkozen commissieleden, die eigenlijk gewoon hoge ambtenaren zijn. Op zich heeft de EU zich enkel te bemoeien met zaken die handel en de interne markt aangaan. Al het andere blijft de bevoegdheid van de nationale parlementen. Dat heet subsidiariteit. Maar von der Leyen doet er alles aan om dat begrip op te rekken en zo zaken naar zich toe te trekken die normaal op het nationale niveau zouden moeten liggen. In 2019 maakt een aantal Europese ambtenaren onder leiding van Etienne Bassot een studie die daar een kader voor presenteert: *Unlocking the potential of the EU Treaties. An article-by-article analysis of the scope for action*. Die gebruikt von der Leyen consequent om macht naar zich toe te trekken.

Neem nu de *Digital Services Act (DSA)*, de Europese wetgeving om desinformatie en haatspraak op het internet te bestrijden. Dat gaat eigenlijk over de vrijheid van meningsuiting, een grondrecht dat in de grondwet van alle Europese landen staat ingeschreven en waar de EU zich nu mee gaat moeien. Von der Leyen geeft daar een draai aan waardoor ze die bevoegdheid naar zich toe weet te trekken. Digitale diensten, zoals sociale media, zijn een marktgegeven, want daar wordt geld mee verdiend. En die bedrijven werken grensoverschrijdend: dus, interne markt. Zo praat ze goed dat de EU de regelgeving over de inhoud ook naar zich toetrekt. Terwijl het bestrijden van misdrijven als haatspraak en racisme eigenlijk onder de bevoegdheid van de lidstaten valt.”

Wat valt er zoal onder de digitale plannen van von der Leyen?

“Ik haal graag vier projecten aan die aantonen dat ze de democratie zoals wij die kennen op de helling zet: de al genoemde *Digital Services Act (DSA)*, de *Digitale ID*, *Chat Control 2.0*, en de *Central bank Digital Currency (CBDC)*.

Laat ons beginnen met de digitale ID. Wat houdt dat in en waar zit het gevaar voor de democratie?

“Elke burger heeft bij de overheid een uniek identificatienummer. In Nederland is dat het burgerservicenummer (bsn), in België hebben jullie het rijksregisternummer. Dat is databanktechnisch noodzakelijk om als overheid te weten dat je de juiste burger aanspreekt. De kans dat er verschillende individuen rondlopen met dezelfde naam, is namelijk te groot. Vandaar dus die unieke identificatiecode. Die is niet alleen nuttig, maar ook noodzakelijk.

De EU van von der Leyen wil nu een digitale ID uitrollen waarin alle gegevens van de burger bijeengebracht worden. Je kan namelijk op basis van een rijksregisternummer alle gegevens die er over een individu beschikbaar zijn, koppelen. Op die manier krijg je een digitale kopie van je eigen identiteit. Dat idee wordt dan verkocht met het argument

dat het toch wel makkelijk is om alle gegevens op één plaats ter beschikking te hebben. Je moet als burger nog maar één login gebruiken om op alle systemen van de overheid in te loggen. Je persoonlijk medisch dossier, bijvoorbeeld.”

Dat is toch makkelijk en gebruiksvriendelijk?

“Ja, maar ook gevaarlijk. Het is namelijk onmogelijk om zo’n centrale gegevensbank degelijk en afdoende te beveiligen. Maar het echte gevaar zit in de reden waarom dit wordt ingevoerd. Al die data, die digitale kopie van wie we zijn, zijn goud waard. Dat komt ook aan bod in de wetteksten. Nu wil je natuurlijk dat je de controle over wat er met je data gebeurt en wie die in handen krijgt, zelf behoudt. Je kan dus zelf aangeven dat je data niet mogen verspreid of verkocht worden. Die opt-out kwam er ook mede onder druk van Nederland. Alleen zit daar een angeltje aan: in de tekst staat dat je het delen van je data kan weigeren, ‘tenzij er overwegingen zijn van algemeen belang’. Dat algemeen belang is een rekbaar begrip en deze clausule kent ook geen begrenzing, waardoor de hele opt-out eigenlijk waardeloos is. Het gaat er uiteindelijk over dat de EU en de overheid je digitale profiel kunnen verkopen aan datahandelaars. Daar gaat je privacy en ook je eigendomsrecht.

De Nederlandse Tweede kamer stemde daarom tegen de digitale ID. Maar staatssecretaris Alexandra Van Huffelen vond haar mening belangrijker en stemde op de Europese ministerraad voor de invoering ervan. Hiermee schendt ze artikel 81 van de Nederlandse grondwet dat bepaalt dat de wetten door de Tweede kamer worden gemaakt en zet ze dus ook de Nederlandse democratie op de helling.

Het wordt pas echt zuur wanneer je ontdekt wat de echte reden blijkt te zijn om een digitale ID in te voeren. Het WEF van Klaus Schwab bracht in 2020 een interessant document uit, getiteld ‘Reimagining Digital Identity: A Strategic Imperative’. Daaruit blijkt dat door het ontbreken van een digitale ID er veel impulsverkopen niet doorgaan, met een verlies van zo’n 4.000 miljard dollar. Omdat mensen voor de betaling moeten overschakelen naar een andere app bedenken veel impulsaankopers zich. Hierdoor lopen de leden van de lobbyclub van Schwab heel wat geld mis. Met dat document zwaait de Nederlandse regering om het nut van een digitale ID te onderbouwen. Ze gaat dus plat op de buik voor een grote lobbygroep en negeert daarvoor de wil van de Tweede Kamer.”

Chat Control 2.0 gaat over het bestrijden van kindermisbruik. Daar kan toch niemand tegen zijn, behalve pedofielen zelf?

“Dat is een manier om een verregaande schending van de grondrechten van de burger te verkopen. Want eigenlijk gaat met Chat Control het briefgeheim op de schop. Men wil de encryptie van beveiligde berichten al op het toestel van de gebruiker omzeilen om op zoek te gaan naar beel-

den van mogelijk kindermisbruik. Alleen kan dat nooit beperkt blijven tot dat doel: als je een brief openmaakt om de inhoud te controleren op iets specifieks, ligt wel alles op tafel.

Maar er zijn nog grotere problemen met dit soort opsporingsmethodes. Je laat daar algoritmes op los die zonder de nodige context beslissingen gaan nemen. Een foto van je baby in bad die je doorstuurt naar je moeder, kan zo een vals positief opleveren waardoor je de politie aan je deur krijgt. Wat daar het gevolg van kan zijn, weten we in Nederland dankzij de toeslagenaffaire maar al te goed. De overheid liet algoritmes los op de databestanden rond toeslagen voor kwetsbare burgers om fraude op te sporen. Dat leverde heel wat ‘hits’ op die achteraf vals positief bleken te zijn. Maar ondertussen werden die mensen wel aangepakt en het faillissement ingegaagd. Maar die ervaring heeft de regering Rutte niet tegengehouden om hiermee in te stemmen.

Het is maar zeer de vraag of de EU in staat is om kindermisbruik op deze manier efficiënter aan te pakken dan de individuele lidstaten doen. Politie-mensen die met dit soort zaken bezig zijn, hebben de grootste twijfel bij de bruikbaarheid van zo’n systeem en vrezen met een enorme, oncontroleerbare massa aan data te worden overspoeld. Niemand uit die sector zit hier op te wachten. Waarom moet dit dan op Europees niveau geregeld worden? Wel, in de teksten staat er een interessante passage over de nalevingskosten voor bedrijven die veel hoger liggen wanneer elke lidstaat eigen regelgeving invoert.

Die eengemaakte regelgeving dient dus vooral om die nalevingskosten te drukken. En daarom moeten we toestaan dat elke burger eigenlijk de facto als een verdachte wordt beschouwd en het briefgeheim op de schop gaat. Het doet denken aan de DDR, waar de Stasi er gelijksoortige praktijken op nahield om de eigen burgers te controleren en dissidenten op te sporen. Zo ver zijn we niet, maar die mogelijkheid is er wel als Chat Control erdoor komt. Mag ik dat geen fijn idee vinden?”

Ook met de invoering van een CBDC heeft u een probleem. Kan u dat even duiden, want digitaal betalen is toch al meer de regel dan de uitzondering?

“Een CBDC gaat veel verder dan digitaal betalen. Dit gaat over een digitale munt die rechtstreeks bij de centrale bank wordt aangehouden. En ook hier zit veel meer achter dan enkel maar het gebruiksgemak dat ons wordt aangepreut. Die CBDC moet eigenlijk cash vervangen. Dat heeft alles te maken met het beleid van de centrale banken. Omdat zoveel landen een enorme overheidsschuld met zich meedragen, kunnen zij niet naar behoren optreden om inflatie te bestrijden. Dat doen ze namelijk normaal door de rente te laten stijgen, maar dat zou die landen in het faillissement duwen. Omdat ze de rente dus kunstmatig laag houden, hebben ze ook geen mogelijkheid om die als het nodig is nog veel te laten zakken. Tenzij ze naar een negatieve rente

gaan, waarbij je dus moet betalen om je geld op een rekening te laten staan. Er is al met negatieve rente geëxperimenteerd en dan blijkt dat de mensen hun geld omzetten naar cash om die te ontfopen. Daarom zou een CBDC als vervanging van cash een oplossing kunnen bieden. Je zou namelijk maximum 3.000 euro, die geen negatieve rente zou kennen, in CBDC mogen aanhouden bij de centrale bank. Bij gebrek aan cash moet de rest dan bij een gewone bank staan en zo kan je niet meer onder een negatieve rente voor je spaargeld uit.”

Veel van deze plannen zijn er door gedrukt tijdens de coronacrisis. U vindt zelfs dat die daarvoor is misbruikt. Kan u dat even uitleggen?

“Het is een beproefde techniek: gebruik een crisis om noodmaatregelen door te voeren. Alleen zijn deze plannen verkocht in een crisisjasje dat gekoppeld werd aan het coronavirus. Er was veel desinformatie rond het virus en de vaccins, dus moest de DSA ingevoerd worden. En de digitale ID, daar hebben we een voorproefje van gekregen met de coronapas die je medische gegevens koppelde aan je unieke identificatiecode. Die technologie komt binnenkort bij ons in Nederland terug als NL Wallet. In België staan jullie met het algemeen gebruik van itsme al een stap verder. Maar al die plannen bestonden al ruim voor er van een coronacrisis sprake was. Dat blijkt uit alle documenten die op de website van de EU beschikbaar zijn. Die crisis werd enkel gebruikt om ze zonder al te veel debat als noodmaatregel door de nationale parlementen te loodsen. Von der Leyen heeft van die gelegenheid ook gebruik gemaakt om Europese schulden te maken via het zogenaamde coronafonds. Daar zou Nederland zonder crisis nooit mee akkoord zijn gegaan. Nu gaan we uit dat fonds geld krijgen om de zorg te versterken na de crisis, maar enkel als we het gebruik van cash beperken tot 3.000 euro ter voorbereiding van de invoering van een CBDC. Wat hebben zulke voorwaarden met de aanpak van een crisis te maken? Dat raakt toch kant noch wal?

Wat me het meest stoort, is dat de crisis is gebruikt om een aantal moeilijk liggende plannen onder valse voorwendsels door de strot van de burger te rammen, zonder eerst een degelijke discussie te voeren over de wenselijkheid ervan en de ethische en democratische consequenties. Daarvoor hebben ze de wetenschap misbruikt, wat me extra hard raakt. Ik hecht namelijk veel waarde aan wetenschap. En de geloofwaardigheid hiervan staat nu, naast de democratie, op de helling. Ik zie dat de techniek om een crisis aan te wenden om allerlei ongewenste en gevaarlijke maatregelen door te voeren, nog verder zal worden gebruikt. Op dit moment wil von der Leyen alweer 800 miljard euro gaan lenen. En deze keer in het kader van de Oekraïne-crisis. Ze maken de mensen bang en voeren dan allerlei zaken in die na een gezond debat nooit de eindmeet zouden halen. Met een bange bevolking kan je namelijk alles doen. En dat is pervers en ondemocratisch.”

Afslanking van de overheid: To DOGE or not to DOGE (Dat is dé besparingsvraag)

IVAN VAN DE CLOOT

In de Verenigde Staten is de beloofde afslanking van de overheid onder president Donald Trump begonnen. In Europa kijkt men als konijnen naar de Trump-lichtbak. Een onderdeel daarvan is DOGE, het Department of Government Efficiency.

De goegemeente neemt grote woorden in de mond: van het ontmantelen van de overheid tot zelfs een fascistische staatsgreep. Laten we vooral het hoofd koel houden, ook in eigen land.

Is Elon Musk de gepaste persoon om zo'n 'besparingsdienst' te leiden? Sommigen spreken over Musk als een exponent van 'techbullebakken' die denken dat ze de democratische processen kunnen ombuigen. Anderen vinden net dat het probleem van de vastlopende administratieve staat misschien alleen door zo'n figuur kan aangepakt worden. Overigens is het niet Musk die formeel de dienst leidt, maar fungeert hij natuurlijk wel als het uithangbord. Elon Musk heeft zeker al acties ondernomen die niet passend zijn zoals namen van personen tweeten die een job hadden die hij in twijfel trok. Er zijn ook reële risico's inzake de belangenvermenging van de bedrijven van Musk met het voorgestelde werk bij DOGE. En daarnaast is er de problematiek van de toegang tot vertrouwelijke gegevens voor onbevoegden. Dit kan niet alleen juridische en ethische complicaties veroorzaken, maar ook de legitimiteit van de hervormingen aantasten.

De vlag en de lading

Of je nu sympathie hebt voor de figuur van Elon Musk of niet, het is een terecht punt te stellen dat de DOGE-operatie in de VS in hoge mate een mediatieke rol vervult. Ze moet de Amerikaanse burger overtuigen dat Trump erin zal slagen waar anderen gefaald hebben. Veel politici hebben hun tanden al kapot gebeten op de inertie van de administratieve staat.

DOGE gaat door het leven onder een verkeerde benaming. Het programma beperkt zich duidelijk niet tot een efficiëntie-oefening. Het is in grote mate

een ideologisch programma om uitgaven af te bouwen die door republikeinen verworpen worden. Dat is op zich niet ongebruikelijk in het Amerikaans presidentieel systeem. Dat de vlag de lading niet dekt, is niet onschuldig. Het is in principe in grote mate een bevoegdheid van het Congres om over uitgavenprogramma's te stemmen. Elon Musk hanteert deels daarom de term fraud, waste and abuse.

Los van het ideologische karakter van DOGE bevat het initiatief ondoordachte eigenschappen die ook de legitimiteit en rechtszekerheid kunnen schaden. Zo willen Musk en co. verandering doorvoeren via presidentiële acties, op basis van bestaande wetgeving - in plaats van nieuwe wetten aan te nemen. Maar zo werkt het niet. Het Congres beschikt over *the power of the purse*. De president noch zijn vertegenwoordigers kunnen op eigen houtje agent-schappen en departementen schrappen waarvoor het Congres wettelijk gezag en financiering heeft toegekend. Als het DOGE-team dit negeert, zal een deel van de plannen vastlopen in de rechtbank. Het Congres kan uiteraard wel via nieuwe wetgeving overgaan tot grote hervormingen, van reorganisatie tot het regelrecht schrappen van agentschappen. De voorwaarde is echter dat Trump en de Republikeinen hun meerderheid in het Congres en de Senaat behouden. Eind 2026 zijn er al tussentijdse verkiezingen. Het is niet onmogelijk dat ondoordachte en drieste acties van DOGE bijdragen aan het verliezen van die dubbele meerderheid. Waar-door echt diepere hervormingen, nodig voor een efficiëntere overheid, net geblokkeerd raken.

Fraude aanpakken

Het is inderdaad zo dat fraude belangrijke proporties aanneemt. Onderzoek heeft aangetoond dat je sociale zekerheidsgegevens kan kopen online om dan onterechte Amerikaanse uitkeringen te ontvangen. Vele pandemieprogramma's kenden enorme fraudemogelijkheden. Het overheidsagentschap, Government Accountability Office (GAO), raamt dat de fraude kan oplopen tot 521 miljard dollar per jaar. Al jaren probeert GAO het probleem van fraude te agenderen zonder weinig interesse van de politiek. Musks initiatieven hebben alvast de verdienste hier nu wel veel aandacht voor op te wekken.

Dat er Amerikaanse fondsen gebruikt werden voor zogenaamde Development Equity and Inclusion (DEI) programma's in bijvoorbeeld Sri Lanka, is geen voorbeeld van fraude. Deze programma's werden gevalideerd in stemmingen in het Congres. De huidige administratie kan vandaag deze programma's stopzetten als daarvoor een meerderheid in het Congres te vinden is. Wat Musk ook regelmatig doet is bepaalde dossiers tot enorme proporties opblazen. Ja, er zijn gevallen waar uitkeringen betaald werden voor overleden personen. Zelfs als er enkele duizenden gevallen zouden zijn, blijven ze marginaal voor de totale kost van het systeem.

Er zijn dus zeker heel controversiële aspecten aan DOGE en Musk. Het is wel zo dat het Congres con-

trole uitoefent. Zo is er de subcommissie 'Delivering on Government Efficiency Subcommittee'. Deze parlementaire commissie houdt toezicht op DOGE. Op 11 februari 2025 beweerde Musk tijdens een persconferentie in de Oval Office dat maatregelen van DOGE "maximaal transparant" zouden zijn, en beloofde ze te publiceren op een officiële website van de regering. Er vinden regelmatig ook inhoudelijk ernstige uitschuivers plaats. Zo heeft DOGE begin maart honderden publicaties verwijderd van de website. Die beweerden goed te zijn voor 4 miljard dollar besparingen. Sinds die eerste publicatie van de site is het totale bedrag aan besparingen dat het departement claimde voor die specifieke contracten gedaald van 16 miljard dollar in het begin tot minder dan 9 miljard dollar. En dan hebben we het nog niet over het betitelen van organisaties, gestemd in het parlement, als "crimineel".

Nood aan nuance

We kunnen sympathie opbrengen voor diegenen die terugdeinzen van de driestheid van DOGE en Musk. De nuance gaat uiteraard vaak verloren. Het is niet zo dat elke regelgeving per definitie slecht is. De regeldrift van het staatsapparaat is natuurlijk erg taai. Zo taai dat je ook hen kan begrijpen die vinden dat je met incrementele hervormingen geen deuk in een pakje boter slaat.

Het is ook begrijpelijk dat veel uitgaven waar nu de schijnwerpers op worden gezet, bij veel Amerikaanse burgers ophef veroorzaken. Het befaamde USAID-programma is een amalgaam met talloze onderdelen. Musk communiceerde over het financieren van genderklinieken in Latijns-Amerika en genderprogramma's in Sri Lanka. Die horen duidelijk bij de zaken die de Republikeinen om ideologische redenen willen afbouwen. Sommigen programma's bleken erg goed te scoren op het vlak van technische efficiëntie. Zoals PEPFAR, een programma om aids te bestrijden in Afrika. Dit bleek erg efficiënt te zijn: het realiseren van een doel met beperkte middelen. Dit programma werd al opgestart onder president Bush. Redelijk snel nadat PEPFAR in januari stopgezet was, werd dat programma gedeeltelijk teruggedraaid. Essentiële medicijnen zouden opnieuw verdeeld kunnen worden. Amerikanen discussiëren onder meer of het fair is dat zij voor zulke programma's moeten betalen.

En bij ons?

Dichter bij huis vallen ook lessen te leren op het vlak van overheidsefficiëntie. Terwijl veel sectoren de afgelopen jaren een aanzienlijke productiviteits-groei lieten optekenen, bleef die bij de overheid eerder beperkt. Dat Elon Musk ervan overtuigd is dat technologie ook daar grote verbeteringen kan brengen, bijvoorbeeld bij de belastingdienst, is ook voor ons pertinent.

Dus zeker in eigen land zijn het doorlichten van overheidsuitgaven en het elimineren van verspilling legitieme doelen. Ook hier kan er meer transparantie komen over waar ons belastinggeld terecht komt

▲ **Protestmars**
Organisaties waaronder Indivisible Chicago leidden een protest in het centrum van Chicago tegen de beleidsmaatregelen van Elon Musk en president Donald Trump.
Foto: © JankPhoto

“Onderzoek heeft aangetoond dat je sociale zekerheidsgegevens kan kopen online om dan onterechte Amerikaanse uitkeringen te ontvangen”

en of dat werkelijk de gewenste impact oplevert. Er zijn ook hier opportuniteiten om bijvoorbeeld via data-analyse en uitgaventoetsingen de openbare diensten te verbeteren en uitgaven te rationaliseren. Cruciale hervormingen, onder andere voor pensioenen en gezondheidszorg, zijn daarbij onontbeerlijk. Het reduceren van de uitdaging tot 'fraude en verspilling' is niet intellectueel eerlijk.

In Nederland wordt de regering-Schoof nu onder druk gezet om de overheidsbureaucratie aan te pakken. In 2010 had 41 procent van het overheids-personeel een functie in de overhead. Dat aandeel is intussen opgelopen tot meer dan 50 procent. De helft van de Nederlandse ambtenaren houdt zich bezig met ondersteuning, management of controle van de andere helft. Zolang dergelijke analyses bij ons ontbreken, blijft het voorbarig politici te volgen die beweren dat de overheid 'op haar tandvlees zit'. Nederlandse specialisten wijzen erop dat bureaucratisering bij de overheid sterk samen-

hangt met regeldruk in de bredere maatschappij.

Prestatiebegroten

Maar laten we ook lessen trekken uit DOGE, zaken die wij moeten vermijden. Zo werd al redelijk snel na het aantreden van Trump een mail verstuurd met het voorstel om ontslag aan te vragen. Of dit een goede selectie van werknemers bij de overheid bewerkstelligt, is zeer de vraag. Een controversieel element is dat het Musks ambitie is om de doelstellingen op nauwelijks één jaar tijd te realiseren. Het hoofd van de publieke beleidsorganisatie Committee for a Responsible Federal Budget heeft gezegd dat de vooropgestelde bezuiniging (2.000 miljard dollar) haalbaar is maar eerder over een periode van tien jaar. In het tijdsbestek van één jaar breng je een aantal fundamentele doelstellingen van de regering in gevaar.

Het monitoren van bureaucratisering en overhead is zonder meer belangrijk, maar fundamenteeler is de vraag: wat is de taak van de overheid? De Nederlandse Raad van State stelde dat de overheid en de politiek zich moeten bezinnen en terughoudender moeten worden met nieuwe beleidsmaatregelen. Te vaak kunnen beloftes niet waargemaakt worden. Ook in België kampen we met het probleem van uitvoerbaarheid. De sleutel? Duidelijke keuzes maken, de essentie van politiek.

Het Rekenhof stelde vast dat bij de federale overheid geen systematische doorlichting van uitgaven plaatsvindt, noch een toetsing aan sleutel-doelstellingen. In Vlaanderen wordt gesproken over concepten als 'prestatiebegroten', waarbij niet enkel de inkomsten en uitgaven worden bekeken, maar ook de gerealiseerde prestaties. Toch blijft het voorlopig te veel bij woorden. Het is hoog tijd om niet alleen te praten, maar ook te handelen, met een duidelijke focus op kerntaken.

Verzet

De aanpak van DOGE leidt tot verzet. Onder meer vanuit de administratie. Dit vormt een risico voor het finaal realiseren van blijvende transformatie. Meer rekening houden met diepgewortelde processen is misschien een trager weg. Maar één die finaal misschien meer blijvend resultaat oplevert. Een vraag blijft of DOGE ook de consultancybestedingen zal onderzoeken. Hoewel uitbesteding expertise kan opleveren, kan overmatige afhankelijkheid van consultancyspelers leiden tot kostenoverschrijdingen en zorgen over de verantwoordelijkheid. Een balans tussen interne expertise en externe ondersteuning is cruciaal. Politieke cycli geven vaak voorrang aan snelle overwinningen boven duurzame hervormingen. Ook DOGE kan hier erg kwetsbaar voor blijken.

Laten we dus in ons land even vastberaden aan de slag gaan met het doorlichten van overheidsuitgaven en het elimineren van verspilling. Maar met minder steekvlampolitiek en roekeloze driestheid.

**Dubbelinterview:
Bruno De Wever versus Luc Sels**

Ja/yes/neen/no tegen soepelere taalregels in het hoger onderwijs?

ASTRID ELBERS

foto's Tim Dirven

Engels in het hoger onderwijs: Bruno De Wever, hoogleraar geschiedenis aan de Universiteit Gent, leek een grote tegenstander, Luc Sels, rector van de KU Leuven, een grote voorstander. Toch blijken hun standpunten bij nader inzien niet zo ver uit elkaar te liggen. Beiden willen het Nederlandstalig onderwijs behouden als standaard. Maar omdat internationalisering onvermijdelijk is, moet er ook ruimte zijn voor andere talen, in de eerste plaats het Engels.

De verengelsing van ons hoger onderwijs is al jaren voorwerp van vurige debatten tussen voor- en tegenstanders. Opvallend is dat Nederland en België op dit moment tegengestelde richtingen uit lijken te gaan. Nederland zet inmiddels een rem op de doorgeschoten verengelsing van het hoger onderwijs. De onderwijskwaliteit, de huizenmarkt en de kennis van het Nederlands zouden er immers onder lijden. In Vlaanderen daarentegen, klinkt de roep steeds luider om de taalregeling net te versoepelen.

Professor De Wever, u zei een kleine twee jaar geleden in De Standaard nog dat u dat 'op zijn minst ironisch' vond.

Bruno De Wever: "Ik vind het normaal dat er in Vlaanderen vraag is vanuit de universiteiten naar meer verengelsing, omdat verengelsing onvermijdelijk verbonden is met internationalisering. Maar we moeten daar zeer omzichtig mee omspringen. Daar zijn namelijk maatschappelijke consequenties aan verbonden. Als historicus gespecialiseerd in de geschiedenis van de Vlaamse beweging weet ik tot welke problemen het kan leiden als je elites creëert die een andere taal spreken dan het gewone volk. Bovendien wordt het Vlaamse onderwijs gefinancierd met belastinggeld. Het is dus gemeenschapsmaterie. Ik vind dan ook dat het niet aan de universiteiten is om daar zelf over te beslissen. Het is de wetgever die decretaal bepaalt wat er in het onderwijs gebeurt en dat is maar goed ook."

Hebben de universiteiten zelf niet het beste zicht op waar er nood aan is?

Bruno De Wever: "Binnen de universiteiten is er al zeer lang een tendens aan de gang waarbij het onderwijs meer en meer als handelswaar gezien wordt. Er is economische druk om te verengelsen en dus te internationaliseren. Universiteiten

willen goed presteren in internationale rankings. Dat geeft prestige. Dat begrijp ik op zich wel. Maar het is een reden te meer om universiteiten te verplichten het decreet te volgen.”

Het decreet stelt dat in Vlaanderen momenteel niet meer dan 9 procent van de bacheloropleidingen in een andere taal dan het Nederlands gegeven mag worden. Voor de masters is dat 35 procent. Voor elke anderstalige opleiding moet er ook ergens in Vlaanderen een Nederlandstalige equivalent zijn. In Nederland wordt 30 procent van de bachelors in het Engels gegeven en 76 procent van de masters. Waar maken we ons in Vlaanderen dan druk over?

Bruno De Wever: “Het decreet voorziet al heel wat ruimte. In verschillende faculteiten zit men nog niet eens aan die 9 en 35 procent. Ik zou zeggen: laten we die decretaale ruimte eerst invullen. Als er dan nog behoefte lijkt te zijn aan meer Engelstalige opleidingen, laten we dan het debat opnieuw voeren. Maar ja, we zijn in België natuurlijk kampioenen in het omzeilen van decreten. En dat gebeurt ook met dit decreet. Zo creëert men bijvoorbeeld schijnopleidingen in het Nederlands. De studenten krijgen dan te horen: ‘Goh, je bent ingeschreven voor een Nederlandstalige opleiding, maar de lessen hier zijn eigenlijk in het Engels. Ga thuis maar wat studeren.’ Ik weet dat dat aan de KU Leuven gebeurd is en ook aan de UGent. En dat vind ik erg kwalijk.”

Professor Sels, u staat er daarentegen om bekend de taalregels te willen versoepelen.

Luc Sels: “Het zal u misschien verbazen, maar ik ben het eigenlijk grotendeels eens met mijn collega zegt. *(lacht)* Wel heb ik een verschrikkelijke allergie aan de term ‘verengelsing’. Ik ben inderdaad een voorstander van een bepaalde, gerichte versoepeling, maar dat is iets anders dan ‘verengelsing’. Ik ben immers een grote voorvechter van het behoud van Nederlandstalig onderwijs, in alle disciplines en vooral in de bacheloropleidingen. De eigen taal kunnen spreken is een enorm voordeel. Aan de KU Leuven zit ‘Leuven Vlaams’ uit 1968 nog in ons collectieve geheugen. Dat is een stuk van het DNA van de universiteit. En daar zijn we trots op. Maar tegelijkertijd zijn we natuurlijk ook een internationale universiteit. Stel dat je als patiënt op een dag met een zeldzame ziekte in het UZ in Leuven terechtkomt, dan mag je blij zijn dat we de beste wetenschappers aantrekken van waar ook ter wereld.

Ik heb vorig jaar een tienpuntenprogramma gelanceerd dat net de balans tussen aandacht voor de eigen taal en openheid naar de wereld probeert te verzoenen, maar er was in politieke kringen weinig appetijt om daarover zelfs nog maar het debat aan te gaan. Op dat programma reageerde de groep van meneer De Wever met de term ‘verengelsing’, terwijl ik daarin nu net niet pleitte voor verengelsing. Ik wilde het Nederlands behouden als standaard, maar ik stelde voor om het aantal anderstalige opleidingen heel gericht en verspreid in de tijd uit te breiden en soepeler om te gaan met nicheopleidingen op masterniveau. Concreet wilde

“ Er is economische druk om te verengelsen en dus te internationaliseren. Universiteiten willen goed presteren in internationale rankings. Dat geeft prestige

— Bruno De Wever
hoogleraar geschiedenis aan UGent ”

ik de huidige grens van 9 procent anderstalige bacheloropleidingen per legislatuur met 3 procent verhogen tot 2040. Dan kom je uit op 18 procent, wat nog steeds minder is dan een vijfde van alle opleidingen. En dat hoefden niet per se allemaal opleidingen in het Engels te zijn, ook voor andere talen is er ruimte.

Ik ga trouwens ook niet helemaal mee in De Wevers verhaal over het onderwijs dat meer en meer als handelswaar gezien zou worden. Een universiteit vandaag ziet er anders uit dan veertig jaar geleden. Vandaag is een universiteit actief in een breed spectrum: van vrijplaats voor het autonome academische denken tot en met innovatie, valorisatie en industriële economische gerichtheid. Maar dat is niet negatief. Dat is een complexiteit waar we gewoon rekening mee moeten houden.”

Er wordt in de media inderdaad vaak gezegd dat geld de ware reden voor de internationalisering is. Hoe meer studenten, hoe meer financiering. En aan studenten van buiten de Europese Unie kan een veel hoger inschrijvingsgeld gevraagd worden. Liggen de zaken zo eenvoudig?

Luc Sels: “Ik kan u met de hand op het hart zeggen dat ik dat soort discours aan de universiteit nog nooit gehoord heb. Zo eenvoudig liggen de zaken inderdaad niet.”

Bruno De Wever: “Maar je moet dat financiële verhaal toch wat opentrekken. Het aantal internationale studenten is belangrijk voor de positie in de rankings. En als je goed scoort in de rankings, kan je daar als universiteit mee uitpakken. Dat heeft toch te maken met die vercommercialisering van ons universitair onderwijs.”

Luc Sels: “Kom nu, dat zijn zaken die men de universiteiten graag verwijt. We voeren geen beleid met het oog op onze plaats in de rankings. Die internationale studenten hebben misschien wel een invloed op de rankings, maar die wordt zwaar overschat. Het aantal publicaties en de inkomsten uit samenwerking met het bedrijfsleven, bijvoorbeeld, zijn veel belangrijker.”

Samengevat: de redenering dat de universiteit studenten, en dan vooral internationale studenten, moet aantrekken om meer financiering te krijgen, klopt niet.

Luc Sels: “Nee, die redenering klopt inderdaad niet. De financiering van de universiteiten is in zeer grote mate een gesloten financiering geworden. Indirect speelt het natuurlijk wel, omdat je een spel van marktaandelen krijgt. Ook in een gesloten enveloppe kan een uitbreiding van studentenaantallen, eventueel via internationale studenten, je positie in die marktaandelen beïnvloeden.”

Maar dan is mijn vraag: wordt er om die reden aan internationalisering gedaan?

Luc Sels: “Nee, zeker niet.”

Twee jaar geleden vroegen de universiteiten om een tiental specifieke masteropleidingen zoals de masters nanotechnologie, toegepaste computer-

wetenschappen, artificiële intelligentie enkel in het Engels te organiseren. De Vlaamse regering veegde die vraag van tafel. Onbegrijpelijk, vond Hans Maertens, gedelegeerd bestuurder van Voka. We hebben namelijk STEM-talent nodig in Vlaanderen, ook uit het buitenland. Maar één op de vijf van de uitgereikte diploma’s in het Vlaamse hoger onderwijs is een STEM-diploma. Dat is zowat het laagste van Europa.

Luc Sels: “Inderdaad. Normaal moet er voor elke anderstalige opleiding een equivalent in het Nederlands bestaan. Maar decretaal bestond de mogelijkheid om daarvoor een vrijstelling te verkrijgen. We hebben die vrijstelling voor die tien opleidingen gevraagd, maar niet gekregen. En het ging daar echt om zich nieuw ontwikkelende vakgebieden, zoals artificiële intelligentie, waarvoor je wellicht zelfs geen handboeken in het Nederlands vindt. In die domeinen zijn ook nog niet veel experts in Vlaanderen. En die worden dan ook nog eens overbevraagd vanuit het bedrijfsleven. Als je van die mensen dan ook nog zou verwachten dat ze zowel in een Engelstalige als een Nederlandstalige opleiding les moeten geven, dan eis je gewoon het onmogelijke. Ook de studenten stonden er volledig achter dat die opleidingen enkel in het Engels aangeboden zouden worden. Maar die vraag werd dus helaas van tafel geveegd.

Wat nog erger is: het nieuwe regeerakkoord heeft die mogelijkheid tot het verkrijgen van die vrijstelling zelfs geschrapt. Er is dus in de verste verte geen sprake van een versoepeling van het taalbeleid, integendeel. Er is een verstrenging. En dat betreurt ik. Want dan riskeert Vlaanderen in deze nieuwe vakgebieden de boot te missen.”

Ik sprak een aantal jaar geleden met Frédéric Mion, toen directeur van Sciences Po Parijs, een topinstituut. Mion vond het vanzelfsprekend dat aan Sciences Po het Engels de voertaal is, om zo internationaal toptalent aan te trekken. Wat zou een professor van wereldformaat überhaupt komen zoeken in Leuven, waar hij eerst nog een paar jaar intensief Nederlands moet leren om aan de taalvereisten te voldoen, terwijl hij aan een topinstituut als Science Po gewoon in het Engels aangesteld kan worden?

Bruno De Wever: “Ik denk dat een van onze grote verwezenlijkingen van ons universitair onderwijs is dat het democratisch is. Wij bieden hoogstaand onderwijs aan voor alle studenten. Je moet dat niet vergelijken met zogenaamde topuniversiteiten die op een heel andere manier werken en op een compleet andere manier gefinancierd zijn. Ik denk bijvoorbeeld ook niet dat de Amerikaanse Ivy League *(de Amerikaanse elite-universiteiten zoals Harvard, Cornell, Princeton, red.)* een voorbeeld voor ons moet zijn.”

Je kan Sciences Po en de Ivy League misschien elitair noemen, maar doen wij wel genoeg om ons toptalent te stimuleren? Het begint al in de basisschool. In België hebben wij gewoon geen beleid voor hoogbegaafden, zoals cognitief psycholoog Wouter Duyck ook schreef in Mijn kind, slim kind.

Onderwijs in het Engels maakt het ook voor ons eigen toptalent makkelijker om op de beste plekken wereldwijd terecht te komen.
Bruno De Wever: “We doen wel degelijk ook ons best voor ons toptalent. Er is geen discussie om master-na-masteropleidingen en zelfs bepaalde masters in het Engels te organiseren. Er moeten uiteraard Engelstalige opleidingen bestaan en we moeten ook internationaal rekruteren.”

Maar eisen we niet te veel van onze internationale professoren? We vragen dat ze op vijf jaar tijd een niveau B2 van Nederlands behalen en voor wie in het Nederlands doceert, moet dat zelfs C1 zijn, wat bijna aanleunt bij het moedertaalniveau.
Bruno De Wever: “Mogen we aan die zogenaamde toptalenten dan niet vragen dat ze op vijf jaar tijd de taal van de streek leren? Is dat zo moeilijk? Die mensen moeten hier toch ook leven en functioneren en naar de bakker gaan?”

Om naar de bakker te gaan heb je geen niveau B2 of C1 nodig. Ik geef zelf lessen Nederlands aan buitenlands academisch personeel en ik kan je verzekeren dat het erg moeilijk is om op volwassen leeftijd nog zo'n hoog niveau te bereiken in een vreemde taal.
Luc Sels: “Dat aspect van die taalverwerving bij ons is inderdaad een stevige handicap in de rekrutering. Waardevolle kandidaten stappen om die reden weer uit de selectieprocedure. En dat heeft weinig te maken met een gebrek aan bereidheid om de taal te leren. Maar wel met de manier waarop het decretaal geformuleerd is, namelijk: je krijgt vijf jaar en als je dan het niveau niet haalt, komt er geen vaste benoeming en mag je je geluk elders gaan zoeken. Je mag niet vergeten dat het hier om jonge mensen gaat die vaak ook een gezin aan het uitbouwen zijn en die toch enige zekerheid willen. Maar die strenge taaleisen zijn vooral nefast voor academici die al verder in hun carrière staan. Je kan bijvoorbeeld niet vragen aan een hoogle-raar uit de Verenigde Staten om daar zijn vaste benoeming op te geven om naar Vlaanderen te komen voor een tijdelijke job. Die zou dan vijf jaar een groot deel van zijn tijd moeten investeren in taalverwerving met de onzekerheid dat hij niet kan blijven. Een deel van mijn tienpuntenplan was dan ook om de regels wat te versoepelen voor wie pas in een latere fase van zijn carrière naar hier komt.”

Vaak wordt beweerd dat de verengelsing leidt tot een dalende onderwijskwaliteit. Maar een grootschalige literatuurstudie uit Nederland uit 2021, Effecten van Engels als voertaal in het hoger onderwijs, van de Universiteit en Hogeschool Utrecht en het Kohnstamm Instituut, besluit: “Voor de opvatting dat Engelstalig hoger onderwijs automatisch de leerprestaties van studenten negatief zou beïnvloeden, in vergelijking tot onderwijs in de eerste taal, hebben we geen sterke onderbouwing kunnen vinden.” Vanwaar dan toch die angst?
Bruno De Wever: “Dat onderzoek ken ik niet. Maar ik heb in ander onderzoek gelezen dat er wel sprake is van kwaliteitsverlies en wel op twee fronten. De docenten zijn het Engels niet goed machtig,

dus zij brengen hun boodschap minder goed over. En de studenten beheersen het Engels dan ook nog eens onvoldoende om de leerstof degelijk te kunnen verwerken. Zeker in talige vakgebieden, zoals bijvoorbeeld het mijne, denk ik toch dat er heel wat nuance verloren gaat als je de taal niet zeer goed beheerst. Het zou mij ook echt verbazen dat je geen verlies van kwaliteit zou hebben als je communiceert in een armer jargon.”

Maar dat is nu net typisch aan jargon. Jargon bestaat voor een groot deel uit zogenaamde ‘transparante woorden’. Dat zijn woorden die in verschillende talen herkenbaar zijn. Dat maakt dat een academicus doorgaans gemakkelijker een gesprek kan voeren over zijn vakgebied in een vreemde taal dan dat hij over koetjes en kalfjes kan praten in die taal.
Luc Sels: “Lesgeven in het Engels is inderdaad veel gemakkelijker dan aan de toog hangen met een Brit.” (lacht)

Bruno De Wever: “Dat klinkt inderdaad wel herkenbaar. Als je op internationale colloquia discussieert en spreekt over je vakgebied, dan gaat dat meestal vrij vlot. Maar als je dan achteraf rond de tafel gaat zitten, dan merk je dat je opeens toch heel wat woordenschat mist om een gezellige conversatie te voeren. Dat gaat dan wel beter als je een paar glazen wijn hebt gedronken.” (lacht)

Laten we het even hebben over de internationale studenten die onze taal wél spreken: de Nederlanders, veruit de grootste groep internationale studenten in Vlaanderen. Zij halen doorgaans veel slechtere studieresultaten dan Vlamingen, moeten vaker herkansen en halen vaak geen diploma. En als ze wel een diploma halen, gaan ze na hun afstuderen meestal weer naar Nederland. De return is dus nihil. In de opleiding diergeneeskunde werden de Nederlanders alvast succesvol geweerd door een toelatingsexamen in te voeren – waar ze slechter op scoren dan de Vlamingen – en een numerus fixus. Zijn de Nederlandse studenten in onze Nederlandstalige opleidingen dan niet het grootste probleem?
Luc Sels: “In Leuven vormen de Nederlandse studenten niet zo'n grote groep en al zeker geen probleem. Dat is volgens mij vooral in Antwerpen. En studenten van buiten de Europese Unie worden nu al streng geselecteerd. Die komen hier niet zomaar binnenwandelen zoals onze eigen studenten. En dat is ook goed.

Maar het klopt wel dat het studierendement van internationale studenten op masterniveau gemiddeld onder dat van de Vlaamse studenten ligt. En dat is nu net een van de gevolgen van ons strenge taalbeleid. Want wat gebeurt er? De master is een logisch, mooi verweven vervolg op de bachelor. Onze Vlaamse, Nederlandstalige studenten hebben die bachelor al gevolgd. Zij stromen gewoon door naar de master. De internationale studenten hebben de bachelor zelden hier gevolgd, want we mogen maar 9 procent van onze bacheloropleidingen in een andere taal organiseren. Dus zij stromen pas in in

Luc Sels ►
socioloog en rector van de KU Leuven.

“ Er is net een verstrenging van het taalbeleid. En dat betreur ik. Want dan riskeert Vlaanderen in nieuwe vakgebieden zoals artificiële intelligentie de boot te missen

— Luc Sels
socioloog en rector van de KU Leuven

”

de master. Ze hebben natuurlijk wel een bachelor gevolgd in hun eigen land, maar niet aan de standaarden die wij hier gewend zijn. En dat vraagt een stevige aanpassingsperiode. Daarom falen zij vaker. Nu, dat is voor mij een onvoldoende reden om die bachelors te openen naar anderstalig onderwijs. Dat neemt niet weg dat het een probleem is. Het zet onze studiebegeleiding onder druk.

Maar waar toch wat van mening verschil met Bruno De Wever is het volgende. Het is belangrijk om in een kleine, open samenleving zoals de Vlaamse voldoende interculturele intelligentie op te doen. En die “international classroom” heb ik als docent vaak meegemaakt: de Vlaamse studenten in de meerderheid en een kleine groep internationale studenten erbij. De mogelijkheden die dat biedt om, zeker in gedrags- en maatschappijwetenschappen, naar je materie te kijken, zijn groot. En dat mis ik wel in een systeem waar je een volledige segregatie hebt tussen Nederlandstalige en anderstalige opleidingen.”

Bruno De Wever: “Ik ben het principieel eens dat je als student al heel vroeg, dus al in de bacheloropleiding, moet deelnemen aan een internationaal debat. Maar het decreet laat dat toe. Een op de zes vakken in de Nederlandstalige opleidingen mag in het Engels gegeven worden.”

Een filosofische vraag om af te sluiten. De Amerikaanse wetenschapshistoricus en slavist Michael D. Gordin publiceerde in 2015 een boek Scientific Babel: How Science Was Done Before and After Global English. Daarin lezen we dat de wetenschappelijke wereld altijd een min of meer meertalige wereld was. Toen het Latijn de lingua franca was, was er tegelijk een sterke invloed van de volkstalen. Engels, Duits en Frans zijn samen een tijd dominant geweest. Ook andere talen zoals Chinees en Italiaans hebben een belangrijke rol gespeeld in de wetenschap. De eentaligheid van vandaag, met de dominantie van het Engels, is als je de geschiedenis bekijkt, een anomalie. Hoe zal dit evolueren?
Bruno De Wever: “Je mag een historicus nooit naar de toekomst vragen, hé. (lacht) Dat is een heel interessante kwestie. Ik denk dat dat heel sterk zal afhangen van de geopolitieke omstandigheden van de toekomst. Ik sluit niet uit dat we weer evolueren naar een multipolaire wereld met grote machtsblokken. Ik denk aan Rusland. Ik kan me moeilijk voorstellen dat Rusland het Engels als de lingua franca gaat accepteren. China is ook een zeer belangrijke speler. Dat is wellicht de supermacht van de toekomst. We stellen vast dat de leiding van de Chinese Communistische Partij wel volop gaat voor het Engels. Zij leggen niet het Mandarijn op, omdat die taal gewoon veel te moeilijk is. We merken trouwens ook dat onze huidige generatie Chinese studenten al veel beter Engels spreekt dan de vorige. Maar de vraag is: gaat dat zo blijven? Want eens China een dominante positie verworven heeft, gaat dat land dan ook niet via zijn soft power uiteindelijk het Mandarijn beginnen te verspreiden? Geen idee. Maar het is een interessante kwestie.”

□

Leo Neels fileert het Vlaamse medialanschap

“Niemand heeft ooit gezegd dat goede journalistiek gemakkelijk is”

FILIP MICHIELS

Media en journalistiek staan – onder meer door de razendsnelle opkomst van grote technologie-reuzen - op een kruispunt, ook in Vlaanderen. Financieel, maar ook inhoudelijk. Leo Neels, docent mediarecht, gewezen topman van VTM en ex-voorzitter van de raad van bestuur van persagentschap Belga, komt met een uitgesproken advies. “Er is nú een momentum om het Vlaamse mediasysteem kwalitatief een nieuwe boost te geven.”

U volgt de Vlaamse media al decennialang. Als jurist en academicus maar een tijdlang ook vanuit de praktijk, bij VTM en Belga. Hoe gezond is ons Vlaamse medialandschap anno 2025 nog in uw ogen?
Leo Neels: “Zuiver inhoudelijk bekeken ben ik niet zo pessimistisch. Het journalistieke aanbod in Vlaanderen blijft behoorlijk breed en gevarieerd. Ik behoed me daarbij ook voor een al te artificieel onderscheid tussen zogenaamde ‘kwaliteitsbladen’ en andere kranten. Ik lees in pakweg Het Laatste Nieuws vaak zeer goede stukken, en omgekeerd brengt De Standaard af en toe ook rondt ondermaatse journalistiek. Dit gezegd zijnde: de opiniewaaier zou soms wel wat breder mogen zijn, en de selectiecriteria voor nieuws zijn soms merkwaardig. Ik ben geen nostalgicus die vindt dat vroeger alles beter was, maar zowel in de kranten als op televisie is het aanbod af en toe wel héél licht geworden. We krijgen al te veel middelmatigheid voorgeschoteld, en daar verzet ik me tegen.

Alles zou wat scherper, beter gekaderd, ontleed en toegelicht mogen worden, met diverse invalshoeken. En laat dit dan maar ten koste van al die stoepinterviews gaan. Bekijk ik je vraag meer vanuit een economisch perspectief, dan maak ik we wel zorgen over de duurzaamheid van ons huidige model. De concurrentie van de grote technologieplatformen wordt almaar groter en scherper. Toegegeven, dat is natuurlijk ook een internationaal verhaal, maar het Vlaams media-beleid is daar niet klaar voor. Dat is nu de échte prioriteit: de regels zijn Europees, en het spel is

internationaal. Het is het Vlaamse ecosysteem tegenover Big Tech.”

Almaar meer mensen hebben het lastig met de zogenaamde ‘mainstream-media’ omdat ze die vaak te bevooroordeeld en te ideologisch gedreven vinden. Hebben zij een punt?
 “Hoofdstuk 1 van de deontologische code van de beroepsjournalisten beklemtoont het belang van de onafhankelijkheid van journalisten. Zij moeten wel de vinger leggen op bepaalde maatschappelijke trends, maar mogen er zelf geen onderdeel van worden. Alle trends of politieke stromingen moeten dus altijd kritisch belicht worden, en dat kan vaak beter, lijkt me. Journalistiek moet ten allen tijde blijven excelleren, omdat ze in onze samenleving mee de waarden van de verlichting moet uitdragen en bewaken. Zeker nu die waarden overal ter wereld stevig onder druk staan, kijk maar naar wat er in de VS gebeurt. Wanneer ik bijvoorbeeld zie dat er vandaag in het Amerikaanse Congres een wetsvoorstel op tafel ligt dat voor de president het pad moet effenen voor een derde ambtstermijn, dan moeten we ons daar heel veel zorgen over maken. Dit gaat immers om plat machtsmisbruik, en het is een eerste aanzet tot een autocratisch regime. Academics en journalisten moeten alert zijn voor dit soort signalen, aan alle kanten van het politieke spectrum, maar tegelijk ook ten allen tijde hun eigen, onafhankelijke rol blijven spelen.”

U toont zich niet zelden scherp voor de openbare omroep in Vlaanderen, omdat u vindt dat de VRT

“ Journalisten tonen zich vaak te volgzaam tegenover de overheid en gaan te veel mee in kortetermijntrends ”

anno 2025 geen duidelijke visie en opdracht meer heeft. Binnenkort komt er een nieuw beheerscontract aan voor de VRT, dringt een duidelijke herdefiniëring van het takenpakket zich op?
 “Mijn analyse gaat niet zozeer over de VRT dan wel over het mediabeleid. De openbare omroep is in se een idee uit de vorige eeuw. Ook het Europese en het Vlaamse mediabeleid stammen nog uit de vorige eeuw, terwijl alle parameters intussen ingrijpend veranderd zijn. Weinigen beseffen het, maar het omroepbeleid valt onder het Europese recht. Vlaanderen is geen eiland. Tegelijk mis ik hier en elders in Europa een actuele visie op de invulling van zo’n openbare omroep.

Daarnaast is er natuurlijk de financiering. Toen de commerciële omroep in Vlaanderen in 1989 werd opgestart, ging men nog uit van volledig gescheiden inkomstenstromen: VTM kreeg het monopolie op nationale tv-reclame, de VRT behield het monopolie op een overheidsdotatie. Vandaag is het financieringsonderscheid vrijwel weg, en is er geen onderscheidende opdracht of aanbod. Daar

komt nog bovenop dat internationale technologieplatformen zich de voorbije jaren razendsnel ontwikkeld hebben. In een recent boek voorspelt de Duitse hoogleraar Digitale Media Martin Andree dat Big Tech in 2029 aan de haal zal gaan met 75 procent van de wereldwijde reclame-investeringen. Dit zou volgens hem meteen het einde betekenen van mediabedrijven, en van de democratie. Zó pessimistisch ben ik niet, maar ik deel wel zijn globale analyse. Met maar 25 procent van de lokale reclamebestedingen zijn lokale media niet langer leefbaar. En met een openbare omroep die alles gratis weggeeft, ook nieuws, is er op termijn geen financiële ruimte meer voor private omroepen, kranten of weekbladen, na de financiële aanslag door Big Tech.”

Waarom zou de VRT wakker liggen van de opkomst van die internationale technologieplatformen? Op basis van de publieke dotatie kan de openbare omroep wél overleven, en dus ook zijn machtspositie versterken?
“Willen we alle private mediabedrijven kapotmaken, dan is dit inderdaad de juiste benadering. Big Tech bedreigt het héle mediasysteem, terwijl Vlaanderen nu net een bijzonder rijk audiovisueel landschap heeft. Net daarom moeten we bijzonder goed nadenken over de richting die we met de VRT – en met het hele ecosysteem – uit willen. We moeten duidelijke keuzes maken. In andere domeinen doet de overheid dat wél, bijvoorbeeld als het gaat over muziek of over theater. Er gaat geen geld naar pakweg Tomorrowland of Studio 100, wél naar opera, ballet of symfonische orkesten. Dit soort selectieve keuzes is perfect verdedigbaar, en zou dat dus ook zijn voor de openbare omroep. Die moet op alle vlakken onderscheidend zijn, en dus niet imiteren wat de markt al doet. In concreto: zich onderscheiden met focus en programmatie.”

Een VRT voor de meerwaardezoeker, zeg maar? Belanden we dan niet opnieuw in het scenario van dertig jaar geleden, waar Vlaamse kijkers de VRT net waarwel zwaaiden omdat ze die als een saai, grijze doos zagen?
“Dat was de VRT vóór VTM er was, die tijd is al lang voorbij. Voor het ticket van de opera- of balletliefhebber, legt Vlaanderen 450 euro subsidie bij. Muziekadepten die naar Tomorrowland, Rock Werchter of het Sportpaleis gaan, betalen hun ticket zelf. Zulke keuzes zijn perfect legitiem: de overheid moet niet doen wat de markt al doet. Vandaag ondermijnt de overheid het hele mediaveld door al te achteloos om te springen met subsidies. De mediaminister moet de hele markt overschouwen en erover waken dat privéspelers ook hun ding kunnen blijven doen. Tegelijk kan en moet de VRT excelleren en zich in de markt zetten als een talenthuis voor wat de markt niet doet. We moeten die keuzes nú maken, omdat de grote technologiestelers ons volledige ecosysteem in ijltempo verstoren en finaal ook kapot zullen maken. Vooral televisie en digitale kranten zullen daarvan het slachtoffer zijn. We hebben belang bij goede lokale media, zij zijn essentieel zijn voor het voortbestaan van de democratie. Big tech

tast op termijn immers de publieke sfeer en het publieke debat aan. Drijven we de kwaliteit van de openbare omroep én de privé-mediaspelers op, dan wint iedereen daarbij. In eerste instantie het grote publiek en de democratie.”

Gaat u dan niet voorbij aan de vaststelling dat flink wat televisiezoekers vandaag vlot inzetten op heel doorsnee buitenlandse producties en programma's, die je bezwaarlijk als topkwaliteit kan omschrijven? En die misschien ook almaar meer mensen weggagen van het televisiescherm?
“Onderschat de Vlaamse component niet. Er is niets tegen populaire programma's en ontspanning, maar dat is sowieso niet de focus van de openbare omroep. Die moet het veel meer van andere inhoud en kwaliteit dan van populariteit hebben. Commerciële zoekers moeten hun broek zien op te houden in een competitieve omgeving. Ze spelen in op wat het grote publiek wil, maar ik denk dat er daarnaast ook plaats is voor een openbare omroep die bijvoorbeeld jong talent alle kansen biedt. Afgemeten naar het budget en het aantal medewerkers is de VRT anno 2025 dubbel zo groot als de grootste privé-concurrent. Ik pleit er dan ook voor om die middelen kritischer toe te wijzen en de impact op andere mediabedrijven goed te onderzoeken.”

Een andere vaststelling is dat grote Vlaamse mediabedrijven zoals Mediahuis (De Standaard, Het Nieuwsblad,...) en DPG Media (HLN, Humo, VTM, De Morgen,...) er de voorbije jaren in geslaagd zijn om de belangrijkste privéspelers in Nederland over te nemen. Hoe kijkt u aan tegen die almaar grotere mediaconcentratie – nu ook grensoverschrijdend – die het pluralisme in de media beperkt en ook uitermate remmend werkt naar nieuwe kleinere spelers toe?

“ In een recent boek voorspelt de Duitse hoogleraar Digitale Media Martin Andree dat Big Tech in 2029 aan de haal zal gaan met 75 procent van de wereldwijde reclame-investeringen. Dit zou volgens hem meteen het einde betekenen van alle mediabedrijven, en van de democratie ”

“Dat pluralisme is cruciaal, maar ik vind niet dat pluralisme van opinies ook pluraliteit van eigenaars vereist. Pakweg De Morgen versus Het laatste Nieuws, of Humo versus Dag Allemaal, die zitten in dezelfde mediagroep maar brengen toch heel verschillende dingen. U heeft wel een punt wat de nieuwe mediaspelers betreft: die hebben het in onze markt bijzonder lastig, maar dat ligt toch vooral aan de grote technologiestelers die de hele reclamemarkt leegzuigen. Ik roep de

verantwoordelijken voor de reclamebestedingen op om dringend hun huidige aanpak te herzien: ze zetten Vlaamse euro's om in US-dollars die uit ons ecosysteem wegvloeien, door hun reclame naar de sociale media te verplaatsen. Dat houdt héél grote risico's in voor Europa, en zeker voor ons kleine taalgebied. Of zoals Harari het zo mooi omschreef: 'The silicon curtain is descending.' Ons mediabeleid moet dat bestrijden.

Het is de opdracht bij uitstek van een openbare omroep om dat publieke debat zo breed mogelijk te voeren en te voeden. Ook daar kan je vandaag de nodige vragen bij stellen, lijkt me?
“Inderdaad. *Het Journaal* is in zijn huidige vorm vaak ronduit onnozel, en een actualiteitsprogramma zoals *De Afspraak* probeert vier of vijf onderwerpen in een format te proppen, waardoor men vaak niet verder komt dan een oppervlakkig praatje. Met op de koop toe dan nog eens dezelfde gasten die om de haverklap hun opwachting mogen maken. Zeer eigenaardig is dat, en daar ligt dus echt een stevige uitdaging voor de VRT, op het scherm maar ook achter de schermen. Ik kan het niet voldoende onderstrepen: we hebben er alle belang bij om ons lokale media-ecosysteem zo performant mogelijk te maken. De volgende beheersovereenkomst voor de VRT zal daarin een cruciale rol spelen, maar ook de privéspelers, de productiehuisen en de openbare omroep moeten daarbij betrokken worden. En het is aan de Vlaamse mediaminister – die niet de VRT-minister is - om daarbij het bredere plaatje en het volledige ecosysteem voor ogen te houden. Er is nú een momentum om het hele ecosysteem kwalitatief een nieuwe boost te geven.”

Intussen moeten we vaststellen dat het vertrouwen in de media wereldwijd daalt: hoe stoppen we die trend, en hoe groot is de verantwoordelijkheid van die media zelf op dat vlak?
“Dit is een breder maatschappelijk fenomeen, en ik denk dat iedereen daarin een gedeelde verantwoordelijkheid draagt. Niet enkel de media zelf dus, maar ook de overheid, de instellingen, het middenveld, noem maar op. Ook wij dus. We beseffen onvoldoende hoe veeleisend een democratische rechtsstaat is, en we zijn met ons allen ook al jarenlang te zelfgenoegzaam. Ik zie op dat vlak een duidelijke parallel met de politieke evolutie in Europa: eind jaren '80 schreef Francis Fukuyama zijn beroemde essay *Het einde van de geschiedenis*, waarin hij voorspelde dat het model van de democratische rechtsstaat de wereldwijde norm zou worden. Vandaag wordt duidelijk wat een fenomenale vergissing het was om ons daardoor in slaap te laten wiegen, en nu staan we in Europa met de billen bloot.

Democratie – fundamentele rechten en vrijheden voor iedereen – vergt heel veel van burgers. We hebben de journalistiek absoluut nodig, maar ook de journalistiek is te zelfgenoegzaam geworden. Daarnaast moeten we ook als burgers beseffen dat niets definitief verworven is. Elk van ons heeft hierin een grote verantwoordelijkheid: het ligt niét aan 'de anderen'.”

Is de al te grote betrokkenheid bij een deel van de journalisten vandaag niet net de kern van het probleem?
“Het doel van de journalistiek moet zijn: een goed werkende democratie met voldoende verscheidenheid van opinie voeden. Journalisten hebben vandaag soms de neiging om het eerder over de middelen dan over de te bereiken doelen te hebben, en hun publiek daarin te willen meeslepen. Daarin tonen ze zich vaak ook te volgzaam tegenover de overheid. Neem nu het klimaatbeleid: brandstof zus, eten zo, een circulatieplan hier, een terrasverbod daar. Dit is meegaan in kortetermijntrends – niet zelden met het opgeheven vingertje – en het resultaat daarvan is dat almaar meer mensen zich niet meer aangesproken voelen. Dat ondergraaft natuurlijk de geloofwaardigheid van de journalistiek.

Op politiek vlak noem ik dat de 'poppetjes-journalistiek': beleid herleiden tot poppetjes die een rol spelen. Terwijl journalisten de burger net zouden moeten meenemen in het grotere verhaal, hem wijzen op het doel op langere termijn: de welvaart van hun kinderen. Ze moeten daarvoor niet verder van hun lezer gaan staan, maar ze moeten die lezer wel opnieuw en liefst ook meer substantiële inhoud bieden. Niet langer meegaan met de poppetjes of met marketingproducten zoals Conner Rousseau, maar opnieuw de grote lijnen en het grotere geheel blootleggen. Dat is lastig, maar niemand heeft ooit gezegd dat goede journalistiek gemakkelijk is.”

“De klimaattransitie hakt sowieso in op het gezinsbudget”

HANS BROCKMANS

Het EU-klimaatbeleid jaagt de (zware) industrie weg, voorspelt Pierre Wunsch, gouverneur van de Nationale Bank. Noodzakelijke investeringen in defensie mogen de Europese begrotingsnorm niet onderuithalen. En de Belgische begroting mag best wat ambitieuzer.

Het federale regeerakkoord wil mensen langer laten werken door een hervorming van de pensioenen. Ook wordt de werkloosheidsuitkering beperkt tot twee jaar. Dat leidt tot meer fiscale opbrengsten en minder uitkeringen. De opbrengst is wellicht onvoldoende om nog deze legislatuur het begrotingsdeficit te verlagen tot 3 procent van het bbp, zoals de Europese Commissie vraagt. Dat liet gouverneur Pierre Wunsch van de Nationale Bank ook verstaan bij de presentatie van het jaarverslag.

De vooropgestelde bijsturing van de regering De Wever overtuigt u niet?

Pierre Wunsch: “Zonder een bijsturing van het beleid stijgt het begrotingstekort in 2026 tot 5 procent van het bbp en tot 7 procent tegen 2034. De totale staatsschuld loopt in dat scenario in 2034 op tot 140 procent van het bbp. Het is dus een goede zaak dat de regering ambitieuze, structurele maatregelen neemt. We kennen de details nog niet, maar uit de eerste voorzichtige berekeningen blijkt dat de regering de terugverdieneffecten te optimistisch inschat. Het begrotingstekort bedroeg in 2024 4,6 procent van het bbp. Onze experts hebben berekend dat het tekort met de huidige regeringsvoorstellen op het einde van de legislatuur niet onder dat percentage zal landen.”

Wat moet er dan nog meer gebeuren om de Europese begrotingsnorm te halen?

“Heel veel. Wat exact, is een politieke keuze. Ik stel enkel vast dat België een van de hoogste overheidsuitgaven ter wereld heeft. Als men het overheidsbeslag wil handhaven op 55 procent van het bbp, moeten ook de belastingen stijgen. Wie dat niet wil, moet beknotten in de uitgaven.”

Kan België over vier jaar eigenlijk wel het begrotingstekort tot 3 procent van het bbp doen dalen?

“Er zijn heel wat rijke westerse landen met een goed uitgebouwde sociale zekerheid die wel hun staatshuishouden op orde houden. Duitsland en Nederland, bijvoorbeeld. Met het hoogste begrotingstekort in de Eurozone is ons land de uitzondering van Europa. Willen we dat blijven?”

De EU vraagt dat de lidstaten extra miljarden besteden aan investeringen in defensie. Ze stelt dat die daarvoor ‘buiten budget’ kunnen lenen. Is dat een scenario voor België?

“Ik vrees dat we geen keuze hebben. De geopolitieke situatie om Europa te herbewapenen is dringend. Het gezamenlijke budget van alle Europese lidstaten is vijf tot tien keer groter dan dat van Rusland. De Europese Unie kan die inspanning dus leveren. Deze meeruitgave buiten de Europese begrotingsregels houden blijkt politiek onvermij-

“ Voor een deel van de zware industrie is in Europa geen toekomst meer ”

delijk. We nemen wel een risico dat de lidstaten opteren om voor defensie buiten de Europese lijntjes te blijven kleuren. Dat gebeurt best niet. Het is mogelijk op één voorwaarde: dat dit een tijdelijke maatregel is. De afwijking van de regel kan geen tien jaar duren. België moet nu 0,7 tot 1 procent van zijn begroting extra uitgeven aan defensie, boven de 1,3 procent van onze begroting. Dat is niet gemakkelijk, maar ons financieel systeem is wel in staat om deze extra uitgave op te vangen met de noodzakelijke begrotingsinspanningen. We moeten die extra-uitgave dus niet overdramatiseren. De afspraak is dat we het Belgische begrotingstekort tegen 2031 beperken tot 1,2 procent van de uitgaven. Dat is en blijft de limiet, ongeacht wat er nog op ons afkomt. Dat heeft ons land afgesproken.”

Europa stopt misschien voor een periode de begrotingsregels in de koelkast. De financiële mark-

ten kunnen echter wel in actie schieten. Dreigt de rente voor Belgische staatsobligaties niet gevoelig te stijgen als de ratingagentschappen ons land in het vizier krijgen?

“Twee van de drie ratingagentschappen hebben aan België al een negatieve outlook gegeven. Ze bekijken ons land dus al kritisch. De situatie is gelukkig nog niet dramatisch. België heeft nog een goede reputatie. Het heeft een sterke economie en een bevolking met een stevig spaarvermogen. Ik verwacht dat de economische situatie wel stabiel blijft. Ik zeg dus niet dat België morgen failliet zal gaan.

Wanneer zullen de financiële markten dan wel reageren? Zoals steeds: als de economie met een stevige schok wordt geconfronteerd. Er is een reële kans dat de rating wordt verlaagd als we een bijzondere situatie zoals covid moeten opvangen. Een sterke verhoging van de defensie-uitgaven kan zo'n schok worden.

We weten het gewoon niet. We manoeuvreren wel in de marge van onze mogelijkheden. Misschien hebben we geluk en komt de volgende schok er pas over vijf jaar als de geopolitieke situatie stabiel is. Maar als er een crisis uitbreekt, verhoogt het risico op een negatieve rating. Op zo'n moment herbekijken de internationale waarnemers de weerbaarheid van een economie. En als de kredietwaardigheid in het gedrang komt, zal het net op dat moment des te moeilijker worden om de financiële situatie terug onder controle te krijgen. Hoe langer de budgettaire crisis aansleept, hoe groter het gevaar dat die acuut wordt en hoe moeilijker het voor de bevolking wordt om een crisis die plots losbarst, te beheersen.”

Wordt de penibele budgettaire situatie van de gewesten niet extra in het oog gehouden door de ratingagentschappen?

“We weten al dat het tekort van de federale staat te hoog is. Daarnaast is inderdaad ook de begroting van de gewesten uit de hand gelopen. Dat is vooral een probleem in Brussel, waar het tekort veel te hoog is (1,3 miljard tegen 6,5 miljard inkomsten, red.). Dat er net nu een lange periode geen gewestregering is, maakt het probleem nog scherper.”

Een groot deel van de federale belastinginkomsten, 62 miljard, vloeit naar de gewesten en gemeenschappen. Moeten die deelstaten niet meer eigen fiscale inkomsten genereren, zodat ze financieel meer verantwoordelijk worden en sterker kunnen bijdragen aan de begrotingssanering?
“Dat is een moeilijk debat. De financiering van de gewesten is het resultaat van een politiek proces. Daar spreek ik me niet over uit. De Hoge Raad van Financiën heeft wel een advies gegeven over de verdeling van de begrotingsinspanningen. Er wordt aan de federale staat een grotere begrotingsinspanning gevraagd om het totale tekort op 1,2 procent van het bbp te kunnen brengen. De federale overheid moet immers hogere uitgaven in de zorg en voor de pensioenen opvangen door de vergrijzing.”
Een studie van het Leuvense onderzoekscentrum

VIVES verdedigt dat de zorg wordt overgeheveld naar de deelstaten. Die zouden dan via de versterking van de fiscale autonomie ook moeten opdraaien voor de stijgende vergrijzingskosten.
“Het is niet aan mij om hierover mijn opinie te formuleren. Ik ben echter niet helemaal akkoord met de vaststelling dat de gewesten weinig fiscale autonomie hebben. Staatshervorming na staatshervorming heeft Vlaanderen onderhandeld en politieke toegevingen gedaan om meer fiscale bevoegdheden te krijgen. Om die dan niet te gebruiken. Na de zesde staatshervorming en de aangepaste Bijzondere Financieringswet (2011) is die fiscale autonomie heel sterk uitgebreid. En wat merken we? Vlaanderen heeft de uitgebreide bevoegdheid om belastingen te heffen of vrijstellingen te verlenen altijd zeer beperkt uitgeoefend.”

“ In 2024 steeg het aantal jobs met 13.000. Dit was volledig te danken aan de toename van banen die door de overheid worden betaald of gesubsidieerd ”

De overheid moet de werkzaamheidsgraad omhoog tillen om sneller de begrotingsdoelstellingen te halen. De grootste jobcreatie gebeurt echter bij de overheid, die de schatkist vooral geld kost. Wat moet er gebeuren zodat bedrijven terug de jobmotor worden?

“In 2024 steeg het aantal jobs met 13.000. Dit was volledig te danken aan de toename van jobs die door de overheid worden betaald of gesubsidieerd. Voor het eerst in jaren nam de werkgelegenheid af in de conjunctuurgevoelige sectoren. Soms is de geringe jobcreatie ook te wijten aan structurele problemen. Er is een kloof tussen kwalificaties die de bedrijven vragen en de vaardigheden op de arbeidsmarkt. Ook de arbeidsmobiliteit tussen Vlaanderen, Wallonië en Brussel is te beperkt. Het aantal openstaande vacatures tegenover de beroepsbevolking is bij de hoogste in Europa, zelfs in Wallonië en Brussel.”

De loonnorm bepaalt hoeveel de gemiddelde (geïndexeerde) lonen op twee jaar tijd maximaal mogen stijgen. Moet die verdwijnen?

“Ons land heeft een erg rigide loonvorming in vergelijking met andere landen, terwijl Vlaanderen een van de sterkste exporteconomieën is. Meer flexibiliteit naar boven of naar beneden zou de Vlaamse bedrijven waarschijnlijk helpen om internationaal nog sterker te worden. De indexering heeft zeker een negatief effect op de concurrentiekracht van onze bedrijven. Het is wel normaal dat een westers land concurrentie ondervindt van opkomende economieën die marktaandeel winnen. Die concurrentie kent echter zijn hoogtes en laagtes. Na de indexering van de voorbije twee jaar hebben onze bedrijven inderdaad een structurele achterstand opgelopen. De situatie is echter niet dramatisch. We voeren nog altijd meer producten uit dan we invoeren.”

Pierre Wunsch ►
gouverneur van de Nationale Bank (BNB-NBB).

“ Als technologiebedrijven een stevige opmars kennen of kunstmatige intelligentie tot een economische kwantumsprong leidt, is de eerste reactie van de EU: dit moeten we reguleren. In de VS reageert men helemaal anders ”

België groeit volgens het Jaarverslag van de Nationale Bank wel sneller dan de Eurozone. Hoe komt het dat ons land zo goed presteert?
“Wij denken niet dat ons groeipotentieel structureel hoger is dan in de rest van Europa. We hebben wel een tijdelijke groeiversnelling gekend, toen veel andere landen de post-covidcrisis aan het verteren waren. De koopkracht bleef toen op peil door de indexering van de lonen en hogere staatsuitgaven voor mensen in tijdelijke moeilijkheden. Zo bleef ook de binnenlandse vraag stabiel. Bovendien heeft België een rigide arbeidsmarkt. Er wordt bij een crisis minder in

jobs gesnoeid. De betere bescherming heeft wel tot gevolg dat onze economie minder dynamisch is. Een crisis wordt sterker over de jaren gespreid, maar doet ook het begrotingsdeficit groeien. Het herstel duurt langer.

Door de fiscale vennootschapsbelastingverlagingen en de indexsprong onder de regering Michel bleef de winst van de bedrijven na covid in 2022 vrij comfortabel. Onze bedrijven konden meer dan in de rest van Europa investeren. Later kwamen ze tot de vaststelling dat die investeringen minder rendeerden dan verwacht. De voorbije twee jaar is het investeringsritme door overcapaciteit bijna volledig stilgevallen.”

Onze industriebedrijven happen ondertussen naar adem. Wat is de hoofdoorzaak?

“Vooral de gasprijs hakt in op onze industrie. In de VS kost het aardgas 10 dollar per MWh. In Europa is dat vier tot vijf keer hoger. Dat is vooral een slechte zaak voor de zware industrie, die met gas temperaturen van 1000 graden kan opwekken. Met elektriciteit lukt dat niet. Met energie uit waterstof kan dat wel, maar die staat nog niet op punt. Een productieproces met gas waarbij de CO2 wordt opgevangen, is dan weer dubbel zo duur.”

Naast de goedkope aanvoer van schaliegas voor

de Amerikaanse industrie worden de Europese concurrenten extra getroffen door de overschakeling van fossiele naar groene energie...

“Nu president Donald Trump opnieuw uit het internationale klimaatakkoord stapt, krijgen de Amerikaanse ondernemingen vrij spel om CO2 uit te stoten. Zo kunnen ze hun concurrentievoordeel door gas nog verdubbelen. Dat heeft tot gevolg dat internationale chemie- en staalproducenten hun investeringen in Europa terugschroeven.

Voor een deel van de zware industrie is er in Europa geen toekomst meer. Europa wil tegen 2040 een klimaatneutrale industrie, terwijl het klimaatakkoord van Parijs dit tegen 2050 oplegt. De Europese aanpak is héél ambitieus. Als daardoor ook de industrie verdwijnt, is dat misschien naïef. Ook kan men zich vragen stellen over het effect van dat strenge Europese beleid op het klimaat. Zolang de VS zich van het akkoord van Parijs niets aantrekt, blijft de klimaatopwarming voor heel de wereld een probleem. En zelfs als Europa zou beslissen om zijn klimaatbeleid te milderen, keert de verdwenen productie niet terug. Industriële investeringsbeslissingen voor enkele decennia, die trekt een bedrijf niet opeens in.”

De voormalige Italiaanse premier Mario Draghi schreef vorig jaar een rapport over de Europese concurrentiekracht. Hij wijst naar de regeldruk als een grote hinderpaal voor de bedrijven om internationaal door te stoten. Begrijpt de Commissie eindelijk dat er iets moet gebeuren?

“Er is een groot verschil in de attitude tussen Europa en de VS. De EU heeft de neiging om veranderingen onder controle te houden. Als technologiebedrijven een stevige opmars kennen, sociale media het debat beheersen of kunstmatige intelligentie tot een economische kwantumsprong leidt, is de eerste reactie van de EU: dit moeten we reguleren. In de VS reageert men helemaal anders. Een verandering leidt er tot de ontwrichting en zelfs de vernietiging van bedrijven, maar ook tot een compleet vernieuwde en meer dynamische sector. In Californië luidt het motto: *move fast and break things*. Dat is niets voor Europeanen. Er lopen hier geen ondernemers zoals Elon Musk of Jeff Bezos rond. Europa houdt niet van destructieve leiders.

De Europese administratie heeft in februari met de tempering van de duurzaamheidsrichtlijn zeker een stap in de goede richting van de deregulering gezet. Een meer verregaande ingreep in de administratie en een soepeler vergunningsbeleid zou in Europa leiden tot een culturele revolutie. Ik betwijfel of er in Europa echter veel appetijt is voor een Europese Elon Musk.”

Zal de (Europese) klimaattransitie ook de gezinsbudgetten treffen?

“Ik ben niet blij met het Europese verhaal dat klimaatmaatregelen alleen maar voordelen hebben voor de maatschappij én het milieu. Als de fossiele energieprijzen door de klimaatmaatregelen met 25 procent stijgen, is dat slecht nieuws voor

de consumenten. Als ze met 50 procent omhoog gaan, is dat heel slecht nieuws. Als ze echter zo duur worden, dat niemand nog fossiele brandstoffen kan betalen, wordt dat opeens verkocht als een opportuniteit. Die communicatie is echt een probleem.

We hebben berekend dat de klimaattransitie tegen 2050 voor ons land een inspanning vergt van 3 procent van het bbp. Let wel: tegen dan verwachten we dat het bbp groeit met 30 procent. Dan is een inspanning van 3 procent dus doenbaar. Verzwijg die inspanning echter niet. Dat is niet geloofwaardig. Wie zijn huis moet renoveren, een warmtepomp installeert of een elektrische auto aankoopt, moet daarvoor een financiële inspanning leveren. Op termijn zullen die investeringen steeds competitiever worden. Ik ben dus vrij optimistisch. Maar netto zal het geld kosten. Dat moeten we durven zeggen. Op termijn brengen die maatregelen wel op, maar hakken ze hier en nu in op het budget. Wie de mensen iets wijsmaakt, zal ongenoegen zaaien. Ze pikken dit niet. Dat kan zich ook politiek vertalen in een stem voor radicale partijen. Een eerlijk debat moet dus transparantie scheppen over wie op welk tijdstip de rekening van de klimaatmaatregelen zal betalen.”

“ Europa kan als één blok met Canada, Australië, India en andere landen nieuwe allianties uitbouwen. Dat wordt de toekomst ”

Tot slot, er is een tarievenoorlog bezig tussen de VS en de rest van de wereld. Treft dat vooral een exportland als België ?

“Zeker. Het risico is reëel dat een planeconomie als China – na de invoering van hogere tarieven voor haar producten in de VS – die massaal zal exporteren naar Europa. Dat kan de Europese economie danig verstoren. Europa kan met tariefverhogingen de marktverstoring door dumping vermijden.

Ons land was jarenlang één van de winnaars van de globalisering. De economie kreeg vleugels door de toegenomen wereldhandel, de geopolitieke ontspanning en het gelijke speelveld dat wereldwijd ontstond voor onze bedrijven. We gaan nu terug naar instabiele machtsblokken, die ook economisch tegenover elkaar staan. De VS valt nu heel de wereld economisch aan. Relatief kleine landen als Mexico en Canada vallen volledig op zichzelf terug en worden door een handelsoorlog in een recessie meegesleurd. België is ook een klein land, maar behoort gelukkig tot de Europese Unie, met een grote interne markt. Europa kan ook als één blok met Canada, Australië, India en andere landen nieuwe allianties uitbouwen. Dat wordt de toekomst.”

Historica Annelien De Dijn:

“De dreiging van Trump is vele malen groter dan van eender wie in Europa”

Annelien De Dijn ▲

ROAN ASSELMAN

In de politiek wordt met weinig termen meer geschermd dan met ‘vrijheid’ en ‘democratie’. En dan vooral om tegenstanders af te schilderen als een gevaar voor (één van) beide. Professor Annelien De Dijn is formeel: “We hebben nood aan een militante democratie die intolerant is voor de personen en krachten die haar omver willen werpen.”

De Dijn is historica en hoogleraar moderne politieke geschiedenis aan de Universiteit Utrecht in Nederland. Haar onderzoek richt zich op de geschiedenis van het politieke denken in Europa en de Verenigde Staten van 1700 tot vandaag. In 2021 publiceerde ze het bekroonde boek *Vrijheid*, met als passende ondertitel: Een woelige geschiedenis.

Wat betekent het voor u om als individu ‘politiek vrij’ te zijn?

Annelien De Dijn: “Daarover heb ik lang nagedacht tijdens het schrijven van mijn boek (*glimlacht*). Ik voel veel affiniteit met de democratische vrijheidsdefinitie. Daarmee bedoel ik niet het idee dat je vooral met rust gelaten wordt en dat je in je privéleven kan doen wat je wil, maar wel dat je actief betrokken bent bij het nemen van collectieve beslissingen. Dat je je stem kan laten horen en dat je ook gehoord wordt. Dat betekent niet dat je altijd je zin krijgt, maar wel dat er blijvend ruimte geboden wordt om deel te nemen aan het debat. Dat kan op allerlei manieren. Ikzelf schrijf graag een opiniestuk, maar andere mensen gaan protesteren, starten petities enzovoort. Belangrijk daarbij is dat de democratische vrijheidsgedachte niet gereduceerd wordt tot nu en dan eens gaan stemmen. Het is meer dan dat.”

Vrijheid en deelname aan het politieke leven zijn voor u synoniemen?

“Eigenlijk wel. Het stoort mij bijvoorbeeld dat ik in Nederland niet kan stemmen, terwijl ik hier al jaren woon en belastingen betaal. Enkel al daarom denk ik na over naturalisatie. Maar het lijkt mij ook gewoon correct dat ik ten volle zou kunnen deelnemen aan het openbare leven in het land, in de polis waarin ik het grootste deel van mijn tijd doorbreng. Ik zal met die deelname op mijn eentje Nederland niet veranderen, maar dat is ook niet de bedoeling.”

U specialiseert zich in de Verenigde Staten en Europa. Wordt de politieke vrijheid in het Westen bedreigd? En zo ja, daar wie of wat?

“Het idee dat de democratie in crisis is, en dus ook de politieke vrijheid, leeft erg. Er wordt ook veel onderzoek naar gedaan, vooral door mijn collega’s bij politicologie. En in de zoektocht naar een oorzaak voor deze crisis wordt vaak gewezen op structurele problemen. Veel onderzoekers wijzen op de enorm toegenomen economische ongelijkheid, vooral in de Verenigde Staten maar ook in andere geïndustrialiseerde landen. Dat zou bijdragen aan de ondermijning van de democratie. Joe Biden had het tijdens zijn laatste toespraak over het gevaar van een nieuwe ‘oligarchie’ in zijn land. Wel ja, dat is iets wat onderzoekers al langer zeggen. Het feit dat rijke elites meer gewicht in de schaal leggen dan gewone burgers, dat is een werkelijk probleem. Andere onderzoekers linken de crisis van de democratie aan de crisis van de representatie. De verdwijning van de volkspartijen of de massapartijen, sinds de jaren 80 en vooral de jaren 90; ledenpartijen die leden verliezen en zo democratisch gewicht. Dat zijn twee voorbeelden van structurele problemen.”

Als historica heeft u misschien een andere focus?

“Ik ben vooral geïnteresseerd in het gevaar van ideeën. Toen ik 12 jaar oud was, viel de Berlijnse Muur en heerste het idee dat enkel de democratie nog recht van spreken had. Het andere grote ideaal, het communistische, was feitelijk verdwenen. De democratie was the *only game in town*. Na de eeuwwisseling had je 9/11 en een resem andere aanslagen in Europa. Mensen zoals Samuel Huntington besloten dat er een nieuwe uitdager was van de democratie, namelijk het islamisme. Dat werd gezien als een reële, zelfs existentiële bedreiging. Dat is ook waar het boek Soumission van Michel Houellebecq vandaan kwam. Maar dat is een spookbeeld gebleken. Er bestaan geen serieuze pogingen om de sharia, de islamitische wet, in te voeren. Wat natuurlijk niet betekent dat er geen andere uitdagers voor de liberale democratie om de hoek loeren.”

Zoals?

“Een meer autoritaire, niet-liberale democratie. Zoals in Rusland, en in zekere zin zoals in Hongarije. Plaatsen die nog wel kenmerken van de democratie vertonen, zoals het houden van verkiezingen, maar waar verdere politieke deelname door de bevolking niet gepromoot, soms zelfs niet toegelaten wordt. Of dat een volwaardig ideologisch alternatief wordt voor de liberale demo-

cratie, is nog niet duidelijk. Maar de kans bestaat zeker.”

In Hongarije werd iemand als Viktor Orban democratisch verkozen. Het regime van Orban zou u kenmerken als een politiek minder vrije samenleving. Betekent dat dat er grenzen moeten bestaan aan de democratie? Grenzen om de bevolking niet in de illiberale val te laten trappen?

“De vraag is of we een militante democratie nodig hebben die intolerant moet zijn voor de personen en krachten die haar omver willen werpen. En voor mij is het antwoord ‘ja’. De Amerikaanse filosoof Thomas Paine zei al aan het einde van de 18de eeuw dat het volk beslist, maar het volk heeft niet het recht om haar nakomelingen te binden. De democratie mag de democratie voor de volgende generaties niet afschaffen, bijvoorbeeld door een dictator te verkiezen. Het is ondemocratisch om te kiezen voor een ondemocratisch regime; dat moet in een democratie een harde grens zijn. Principieel vind ik dat niet eens zo’n moeilijke kwestie. Moeilijker wordt het wanneer het gaat over concrete, actuele gevallen. Iemand als Viktor Orban heeft natuurlijk geen campagne gevoerd als antidemocraat, als iemand die oppositie monddood wil maken en de media aan banden wil leggen. Daarvoor is hij niet verkozen, maar dat is wel wat hij doet. Het is daarom heel moeilijk om op voorhand gevaarlijke personen en partijen, die dus wel degelijk bestaan, uit te sluiten. Antidemocraten noemen zichzelf niet langer antidemocraat.”

“ Het is heel moeilijk om op voorhand gevaarlijke personen en partijen, die dus wel degelijk bestaan, uit te sluiten ”

Wat denkt u dan van Donald Trump?

“Ik denk dat het volkomen legitiem was geweest om Donald Trump uit te sluiten van de verkiezing. Hij heeft tijdens de mislukte coup van 6 januari 2021 getoond dat de democratie voor hem optioneel is, en dat hij bereid is om met niet-democratische middelen aan de macht te blijven. Maar tegelijkertijd is het moeilijker te zeggen wie hem dan had moeten stoppen? En hoe? Misschien de rechterlijke macht, maar ook die macht kan gepolitiseerd worden. We zien dat al in de Verenigde Staten, maar ook in Brazilië.”

De rechterlijke macht heeft ook geen wapens, enkel een pen...

“Precies. De rechterlijke macht is maar relevant zolang de andere staatsmachten – en dan vooral de uitvoerende, met het leger en de politie – de beginselen van de grondwettelijke orde onderschrijven. Vonnissen moeten nu eenmaal uitgevoerd en afgedwongen worden, en dat kunnen rechters zelf niet. Daarnaast is het ook niet wenselijk dat de magistratuur door de helft van het land achter-

dochtig bekeken worden. En door zich te mengen in verkiezingen is dat onvermijdelijk het geval.”

Ziet u ook in Europa gevaren voor de democratie en voor de politieke vrijheid? Mensen zoals Donald Trump?

“Ik denk dat de dreiging van Trump vele malen groter is dan die van eender wie in Europa. Al is het maar omdat de Verenigde Staten een erg machtig en rijk land zijn met een enorm militair arsenaal. Maar er is meer: Amerika heeft ook een voorbeeldfunctie. Als Trump wint, elektrificeert dat rechts-radicalen krachten in Europa. Viktor Orban wordt soms ook wel eens opgehemeld, maar het Hongarije van Orban blijft toch een relatief klein, arm land. Een land ook dat zijn crisissen, inclusief de demografische crisis, niet kan overwinnen. Minder interessant. Het Rusland van Vladimir Poetin speelt in sommige kringen ook een voorbeeldrol. Dat is natuurlijk niet zo’n klein land, maar ook Rusland heeft voldoende redenen om niet meteen als leidend voorbeeld te worden gezien. En al zeker niet openlijk. Dat de Verenigde Staten dan net iets interessanter zijn, begrijp ik wel.”

U woont en doceert in Nederland. Geert Wilders, de leider van de rechts-radicalen PVV, neemt daar deel aan het bestuur. Dat lijkt al bij al wel mee te vallen.

“Ons proportioneel kiesstelsel, dat destijds ingevoerd werd om de socialisten van de macht te houden, betekent dat echte machtsvernames moeilijker zijn. Zeker in vergelijking met meerderheidsstelsels, zoals dat van de Verenigde Staten. Wilders wordt beperkt in zijn bewegingsruimte door de nood om met andere partijen, minder radicale partijen, samen te werken. Wat mij vooral interesseert, is de mate waarin de ideologie van de PVV ondemocratisch is. Tien jaar geleden hadden zowat alle onderzoekers gezegd dat het zeker wel een democratische partij is. Een partij met heel scherpe immigratiestandpunten, maar een democratische. Of dat nog zo is, weet ik niet. Ik denk dat het denken van iemand als Geert Wilders de laatste jaren erg beïnvloed wordt door het relatieve succes van Poetin of Orban. Wilders spreekt op congressen van Orban, ontvangt eretekens van Orban, krijgt geld van Orban... Daar zit wel een evolutie in.”

Moeten we niet opletten dat we onze ‘extremen’ op een hoop gooien met ‘extremen’ uit Oost-Europa? Iemand als Wilders is misschien radicaal naar onze normen, maar niet in Hongarije.

“Ik denk dat het belangrijk is om twee zaken uit elkaar te halen. En laten we daarbij immigratie als voorbeeld nemen. Ikzelf vind de immigratiestandpunten van Geert Wilders onmenselijk; ik heb daar grote morele problemen mee. Maar dat betekent as such niet dat hij geen democraat is. Het ene vloeit niet noodzakelijk voort uit het andere. Zo had je in de jaren 20 en 30 van de vorige eeuw ook prodemocratische partijen die openlijk anti-semitisch waren. Ook dat was verwerpelijk, maar zij verwierpen op hun beurt ook de dictatuur van iemand als Adolf Hitler.

Rechts-radicalen standpunten innemen is, met

andere woorden, niet hetzelfde als ondemocratisch zijn. Al moet ik wel vaststellen dat heel immigratiekritische partijen met bewondering kijken naar figuren als Trump, Orban en Poetin. Er is misschien geen causaliteit, maar er is wel een overlap.”

Waarom is dat zo, denkt u?

“Ik denk dat er iets in het DNA van het nationalisme zit, en dan vooral van het etnisch nationalisme, dat leidt tot de omarming van autoritair leiderschap. Dat zie je ook in de geschiedenis. Het nationalisme van de Fransen ten tijde van de Franse Revolutie bijvoorbeeld, dat was eerst een burgerlijk nationalisme. Iedereen die in Frankrijk woonde en bepaalde revolutionaire waarden onderschreef, was een burger van het nieuwe Frankrijk. Een Fransman. “Maar naarmate dat nationalisme heftiger wordt in de 19de en 20ste eeuw, zie je dat de definitie van burger een steeds meer etnische insteek krijgt én de autoritaire bestuursvormen meer wind in de zeilen krijgen. We zien dat natuurlijk in Duitsland en in Italië, maar evengoed in het Spanje van Franco of in Portugal. Ik heb nog geen antwoord gevonden op de waaromvraag, maar ik stel wel vast dat die overlap tussen nationalisme en autoritair leiderschap bestaat.”

Het islamisme, de politieke islam, wordt door sommigen gezien als een andere uitdaging voor de liberale democratie. Maakt u zich daarover zorgen?

“De angst dat een influx van buitenlanders de democratie zou ondermijnen is al heel oud. In de Verenigde Staten zagen we bijvoorbeeld dat er rond 1850 veel Ieren naar de VS emigreerden. En vooral de al in Amerika wonende protestanten vreesden dat die instroom van katholieke Ieren de Amerikaanse democratie op het spel zou zetten. Ergens begrijp je dat wel, want de paus, de ideologische leider van die mensen, was inderdaad een antidemocraat. Toen werd er ook om een immigratiestop geroepen. En er waren nog radicalere stemmen die wilden dat katholieken het stemrecht ontnomen werden. Maar die angsten bleken onterecht: katholieke migranten in de VS werden even goede democraten als protestantse natives. Net hetzelfde kan je zeggen over islamitische migranten vandaag.”

Zijn er geen verschillen tussen islamitische migranten vandaag en katholieke immigranten destijds?

“Ik zou niet weten welke. Nu is de geschiedenis geen kristallen bol – en ik kan ook niet in de toekomst kijken – maar ik denk dat mensen uit de Arabische wereld zich net zo laten inkapselen in de democratie als katholieken dat destijds in de Verenigde Staten lieten gebeuren. Het is waar dat de democratieën in hun landen van herkomst minder goed functioneren, maar daarvoor kan je allerlei andere verklaarmodellen bedenken. Die vrees voor een islamitische machtsvername, zoals in *Soumission*, die is volgens mij onterecht.”

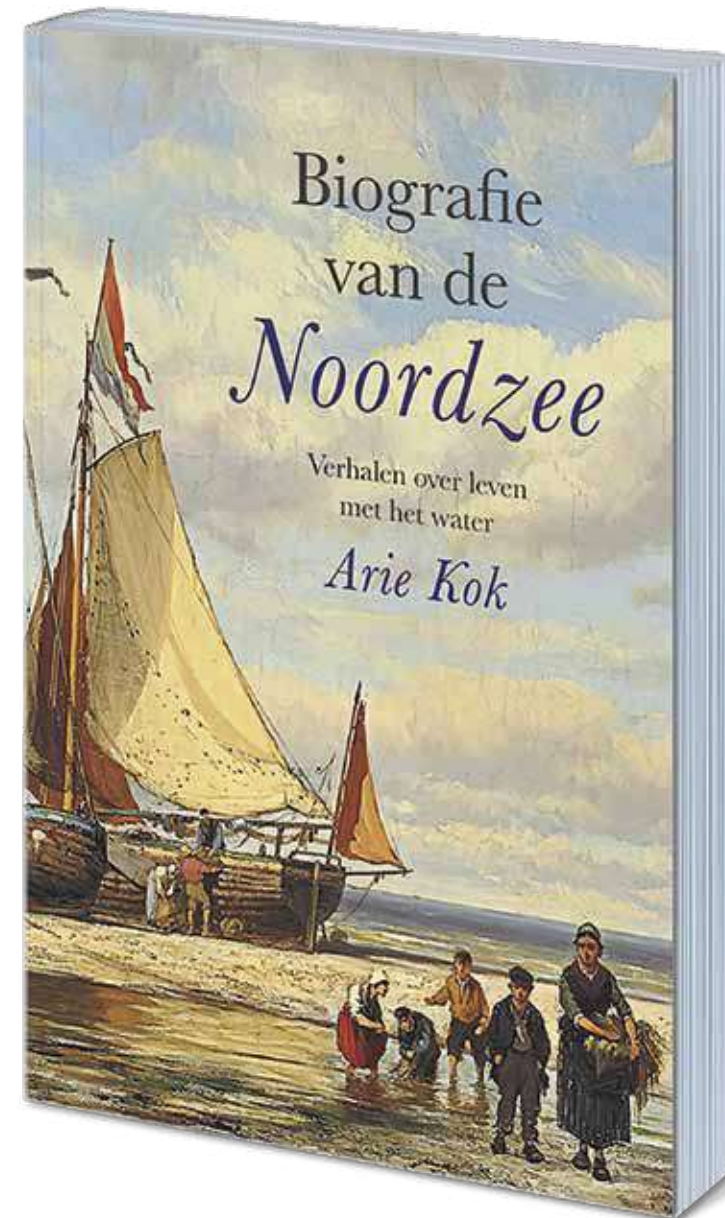
Mijn vaderland, dat is de Noordzee

LUC PAUWELS

De Nederlandse journalist en auteur Arie Kok publiceerde zopas zijn *Biografie van de Noordzee*. Verhalen over leven met het water. Van vissers en Vikings over Kaapvaarders en reddingswerkers tot zeeschilders en waterstaatingenieurs: allemaal leefden ze met het water, en de Noordzee leefde met hen. Tussen vroeger en nu, tussen eb en vloed.

“Mijn vaderland, dat is de Noordzee.” Het is een citaat van de Franse auteur Hilaire Belloc (1870-1953), die zich na zijn studies aan de Universiteit van Oxford tot Brit liet naturaliseren. Zijn uitspraak kan ook gelden voor Vlamingen, maar de meesten van ons associëren de Noordzee in de eerste plaats met die korte zandstrook, van De Panne tot het Zwin, waar het zilte water dagelijks Vlaanderen tweemaal vochtig kust.

Of we denken aan de Noordzee als maritieme grens van de Lage Landen in hun ruimste extensie, van de Somme tot de Dollard. Of nog, de Noordzee als de grote verbinding tussen alle Keltische en Germaanse landen, van Normandië tot Noorwegen, over de Nederlanden, Engeland, Schotland, tot aan de Orkney-eilanden, en verder langs de Friese kust van Duitsland en Denemarken.

Laten we eerst even terugkeren naar 1887. Toen beleefde Oostende een visserijopstand. Waarom?

Arie Kok: “Als Nederlanders vieren we graag de successen, de roemruchte koopvaardij en spectaculaire zeeslagen tegen de Engelsen. Er is ook een ander verhaal te vertellen, zoals over de armoede in de vissersgemeenschappen. Dit speelde ook in Oostende, waar in 1887 zo’n 1.200 vissersgezinnen wonen. Ze verdienen elf frank per man voor een week gevaarlijk werk in weer en wind. De reder houdt er 153 frank aan over. De scheve verhoudingen broeien onderhuids.”

Hadden de Engelsen daarmee iets te maken?

“Zeker. Als Engelse vissers ‘onder stoom’ gaan varen, daardoor meer vangen en ook nog eerder in de

haven van Oostende kunnen zijn, terwijl ze in de eigen havens op voorrang kunnen rekenen, knapt het toch al dun geworden elastiek. Op 23 en 24 augustus 1887 breken er gevechten uit in de haven, de visserijopstand. Er vallen drie doden. Op de begrafenis houdt paster Pype een lijkrede: ‘Het stormt in hun koppen!’

Zeevaardersaalmoezenier Hendrik Pype leefde van 1854 tot 1926. De sociaal bewogen priester bekommerde zich sterk om de levensomstandigheden van het vissersvolk in de kuststad. Het Oud Kerkhof in de badstad Oostende werd in 2007 naar hem genoemd. In mijn boek vind je de foto die ik maakte van het standbeeld dat Oostende voor hem heeft opgericht aan de rand van de visserswijk, met een anker aan zijn voeten.”

Maar laat ons met het begin beginnen. De geschiedenis van de Noordzee begon lang vóór onze jaartelling...

“In de oudheid ligt het centrum van de wereld rond de Middellandse Zee, althans, in onze westerse ogen. Vooral de Feniciërs zijn zeevaarders. Zij vertellen bij thuiskomst over Atlantis, het mythische eilandenrijk waarover Plato schrijft dat het ten onder is gegaan. Ook het noorden, het Avondland, waar de zon elke dag in zee zakt, ervaren de Feniciërs als mythisch gebied. Daar worden de dagen steeds langer, totdat de zon helemaal niet meer onder lijkt te gaan, en het verschil tussen en hoog- en laagwater steeds groter wordt.”

Is iemand daar ooit écht geweest?...

“Daar lijkt het wel op. Ik denk aan Pytheas, een Griekse koopman, zeevaarder ontdekkingsreiziger, geograaf en astronoom uit de 4de eeuw vóór onze jaartelling. Hij is de eerste die over een bezoek aan Thule vertelt, een mysterieus eiland waar iedereen over spreekt, maar waar niemand geweest is. In mijn boek maak ik aannemelijk dat hij in mistig weer bij de Orkney-eilanden moet hebben aangemeerd, de Schotse eilanden die op de noordgrens van de Noordzee liggen.”

Van Griekenland naar de Orkney’s?...

(Lacht) Neen, hij woonde iets dichterbij, in Marseille. Pytheas werd ‘van Massalia’ genoemd, omdat hij afkomstig was uit de havenstad Massalia, het huidige Marseille in Zuid-Frankrijk. Dat is destijds gesticht door de Grieken. Pytheas verkende de zeeën van Noordwest-Europa. Over zijn ontdekkingsreis schreef hij ca. 320 v. Chr. Over de oceaan.

Schreef ook de Romein Plinius niet over de Noordzee?

“Ja. De vermelding van de Septentrionalis Oceanus, of ‘Noordelijke Oceaan’ – waarmee hij de Noordzee bedoelde – vinden we inderdaad bij de Romeinse auteur en militair Plinius de Oudere (23-79) in zijn *Naturalis historia*, de geschiedenis van de natuur.

In de Oosterschelde werden dan weer ‘stenen van Nehalennia’ gevonden. Wie was deze dame?
“Nehalennia is de jonge vrouw, gezeten op een troon met een tempel op de achtergrond, die is afgebeeld op votiefstenen die in de Oosterschelde zijn gevonden. Waarschijnlijk dateren ze uit de tweede of derde eeuw voor Christus. Waar nu in Zeeland Domburg en Colijnsplaat liggen moeten tempels hebben gestaan waarin zij als bescherm-godin van de zeevaart vereerd werd.”

Weten we niet meer over haar?
“Eigenlijk niet. Op Colijnsplaat vind je wel een re-constructie van een tempel die aan haar is gewijd. De votiefstenen zijn te zien in het Rijksmuseum voor Oudheden in Leiden.”

Hoe ontstond het ‘eerste en enige Noordzeerijk’ waarover je spreekt?
“Dat is een ingewikkeld verhaal, met veel bloe-derige veldslagen. Het gaat om koning Knoet (994-1035) een Viking die door overerving vorst is geworden van een groot gebied in het huidige Denemarken, en van een groot gedeelte van Noorwegen en Zweden. Na een complexe machts-strijd verwerft hij kort na het jaar 1000 ook het koningschap van Engeland. Zo ontstaat er een Noordzeerijk. In Engeland heeft Knoet de Grote zich ook bekeerd tot het christendom, zodat hij als Europese vorst helemaal kon meetellen. Later in zijn leven zal hij de paus in Rome met een bezoek vereren.”

Kunnen we de Hanze ook aanzien als een ‘product’ van de Noordzee?
“De Hanze was een los verbond van steden dat de onderlinge handel reguleerde. Het centrum was de Noordduitse stad Lübeck, die aan de Oostzee ligt. De Hanze bestreek een gebied van Rusland tot Brugge, het Noorse Bergen en Londen. De Noordzee was belangrijk voor de Hanze, maar de bakermat is toch echt de Oostzee geweest.”

Hoorde Antwerpen daar nu bij of niet?
“België heeft er in 2006 wel een postzegel aan gewijd, en de EU een euromunt van 10 euro, maar strikt genomen was Antwerpen geen lid van de Hanze. Hetzelfde geldt trouwens voor Brugge. In beide steden was wel een Hanzehandelskantoor gevestigd en ze speelden een uitermate belang-rijke commerciële rol. In het Hanzemuseum in Lübeck is overigens voor Brugge een prominente plek voorzien.”

Welke waren de grootste Noordzee-stormvloeden die Vlaanderen en Nederland teisterden?
“Er zijn in de loop der eeuwen vele vloeden geweest, die zijn lang niet allemaal in de geschie-denisboeken beland. De stormvloed van 1 februari 1953 was zo immens dat behalve Zuid-Holland en Zeeland, ook delen van Vlaanderen en Engeland onder water kwamen te staan.

In mijn boek vertel ik dit verhaal aan de hand van een nog ongepubliceerd ooggetuigenverslag van een bakkersfamilie op het eiland Schouwen-Dui-

veland. De Sint-Elisabethsvloed van 1421 wordt De grote en vreselijke vloed genoemd, maar was in werkelijkheid minder desastreus dan de mythes willen doen geloven. De oorzaak van deze framing lag bij edelen die er belang bij hadden de zaak uit te vergroten, zodat ze elkaar wanbeleid konden verwijten.

De watersnood van 1825 is qua omvang een goe-de tweede, die trof vooral het noorden en oosten van Nederland, maar ook Vlaanderen en het Duits en Deens waddengebied. Dit was de eerste ramp waarbij het volk zich verenigde om de slachtoffers financieel bij te staan.”

We vergeten soms dat ook Frans-Vlaanderen aan de Noordzeekust ligt. Beschrijf ons even de kapers van Duinkerke.
“Vooral in Nederland is dat nauwelijks bekend, terwijl plaatsnamen als Grevelingen en Duinkerke toch een lichtje zouden moeten doen branden. Ik ben zelf naar Duinkerke gereisd en heb daarna de Vlaamse kust verkend met de tram. In Duinkerke zelf is er een prachtig havenmuseum, maar over de kapers vind je daar niet zo veel. Terwijl ze in elk Ne-derlands jongensboek over Michiel de Ruyter (een van de bekendste Nederlandse zeehelden, red.) en de beroemde zeeslagen een hoofdrol opeisen.”

“ De stormvloed van 1953 was een unieke, zeldzame combinatie van drie factoren: windsterkte, windrichting en tij. Maar men wist dat het kon gebeuren ”

Hoe komt dat?
“Dat heeft ermee te maken dat de Spanjaarden in de tijd van de Opstand tegen Spanje kapers-brieven verschaften aan de Duinkerkers. Dat was een legitiem geachte manier van economisch oorlogvoeren: de kapers mogen vanaf dan namens de Spaanse koning de schepen van de Republiek enteren en de vracht buitmaken.

Door de strategische ligging van Duinkerke aan het begin van het Kanaal is dit een effectieve maatregel, die leidt tot een spiraal van wederzijds geweld. Zo proberen de Spanjaarden de Neder-landse opstandelingen te dwingen de strijd op te geven. Tevergeefs, de Republiek weet onafhankelijk te blijven.”

Naar Frankrijk dan. Waarom was de Noordzeeblok-kade van Napoleon een boemerang?
“De Noordzeeblokkade was een ‘Trumpiaanse’ maatregel van Napoleon Bonaparte. Op zee kon de kleine keizer niet van zijn aartsrivaal Engeland winnen. Uit pure nijd blokkeerde hij de handel met de havensteden die onder zijn mandaat vielen, zodat de Engelse economie ontwricht zou raken en de Engelse marine met geldgebrek zou kampen. Overigens weerden de Engelsen

schepen met Franse handelswaar uit hun havens. Hoe moest Napoleon die blokkade in zo’n groot gebied handhaven? Dat kostte veel geld, als het al lukte. Het werkte bovendien smokkel in de hand. In menige harington op Nederlandse en Vlaamse vissersschepen zat helemaal geen haring. Boven-dien kon er wel handel gedreven worden via de vrije Duitse stad Hamburg, wat heeft geleid tot de ramp met de Lutine bij Terschelling, waar ik in mijn boek een hoofdstuk aan wijd.”

“ De laatste decennia hebben we de zee geëxploiteerd alsof het niet op kon, nu lijkt de zee terug te slaan ”

De ramp met de Lutine? Leg uit...
“In 1799 vergaat tussen de Waddeneilanden Vlieland en Terschelling het Engelse oorlogsfregat Lutine. Daarbij komen 269 van de 270 opvarenden om. Het werd bekend door de goudschat die in het ruim moet hebben gelegen. Daar is doorheen de eeuwen fanatiek naar gezocht, we blijven Hol-landers.”

Heeft Napoleon ons uiteindelijk veel schade toegebracht?
“Zeker! Zijn blokkade put de Nederlandse eco-nomie uit, waardoor het einde van de Bataafse Republiek wordt ingeluid. De sympathie voor de Fransen onder de Nederlandse bevolking smelt weg. Ondertussen hebben de Engelsen de handel met de eigen koloniën geïntensiveerd, wat hen een voorsprong geeft in de industriële ontwikke-ling aan het begin van de negentiende eeuw.”

Mag ik nog even terugkomen op de watersnood van 1953, een verschrikkelijke ramp, die tot in Antwerpen mensenlevens kostte. Hoe kon het zover komen?
“Het was een unieke, zeldzame combinatie van drie factoren: windsterkte, windrichting en tij. Maar men wist dat het kon gebeuren. In Nederland waren de dijken er niet op berekend. Johan van Veen had ervoor gewaarschuwd. Hij was hoofdingenieur bij Rijkswaterstaat en schreef een alarmerend rapport. Dat was op tijd, maar de reactie van de politici was te laat. Van Veen stond er zelf bij toen die nacht een cruciale dijk in de Hollandse IJssel op breken stond. Zijn reactie was buitengewoon. Ze konden er net op tijd een leeg schip tegenaan drukken, anders was een groot deel van de Randstad onder water komen te staan en was de ramp nog vele malen groter geweest.”

Kan dit nog gebeuren in de toekomst?
“Tja, deze combinatie van wind en waterstanden kan zich altijd weer voordoen, vooral in combi-natie met de zeespiegelstijging. Maar er zijn wel stevige maatregelen genomen na de ramp. Het grote probleem was dat het dijkonderhoud te ver-snipperd georganiseerd was. In de middeleeuwen waren waterschappen ontstaan, kleine democrati-

sche bestuursorganen waarin burgers en boeren samenwerkten om de polders droog te houden. In het begin van de vorige eeuw waren dat er nog ruim duizend. Na de ramp zijn er verschillende reorganisaties geweest, zodat we nu nog eenen-twintig waterschappen hebben, zeer professio-nele organisaties.

En landelijk is de Deltacommissie aan de slag gegaan, met Johan van Veen als leidende vi-sionair. Het resultaat: de Deltawerken. Je kunt gerust stellen dat dat een wereldwonder is in de waterbouw.”

Wat is de Ambassade van de Noordzee?
“Een Nederlandse organisatie die als uitgangs-punt neemt: de zee en alles wat erin leeft is van zichzelf, en zou voor zichzelf moeten kunnen spreken. Gebaseerd op de ideeën van de Franse filosoof Bruno Latour en zijn concept van het parlement der dingen. Ik vertel erover in het laatste hoofdstuk van mijn boek. Het streven is mensen in bestuursorganen te laten meepraten die enkel het belang van de Noordzee behartigen, zodat evenwichtige besluiten kunnen worden bevorderd.”

Je besluit je inleiding met ‘Als we weten hoe het allemaal gekomen is, zijn we beter in staat onze eigen tijd te duiden en te zien wat er moet ge-beuren. En, wat moet er gebeuren?’
“De Noordzee raakt vol. Sowieso is het gebied langs de Vlaamse en Nederlandse kust gevaarlijk vanwege de ondiepte en het opstuwende water bij noordwestenwind. De aanleg van windparken, het aanwijzen van Natura2000-gebieden zoals de Doggersbank, en de financiële problemen in de visserij botsen met elkaar.

Een organisatie als de Ambassade van de Noord-zee komt op voor de zee als natuurgebied, bui-tengewoon belangrijk als tegenwicht tegen de enorme belangen van de scheepvaart en de energiesector. We hebben eeuwenlang van de zee geprofiteerd. We hebben het water getemd door dijken en dammen aan te leggen, duingebieden te versterken, om overstromingen te voorkomen. En de laatste decennia hebben we de zee geëxploi-teerd alsof het niet op kon, voor onze welvaart.

Nu lijkt de zee terug te slaan. Zeespiegelstijging is een grote dreiging op lange termijn, tenzij we een manier van leven vinden die de autono-mie van het water weet te respecteren, en die klimaatneutraal is. Willen we een gezond leefge-bied overhouden, dan zullen we moeten inzien dat er schaarste is en dat we collectief een stap terug moeten zetten. Ik denk dat we daar niet per definitie slechter van zullen worden.”

Arie Kok, Biografie van de Noordzee. Verhalen over leven met het water, Uitgeverij Omniboek, Utrecht, 2025. € 24,99 ISBN 9789401918619.

‘They are good because they say they are good’

SIEGFRIED BRACKE

▲ **Siegfried Bracke**
Doorbraak-columnist.
Voormalig Kamervoorzitter
voor N-VA, voormalig VRT-
journalist.

Ik heb een vriendin die tweetalig is opgevoed: Frans is haar vaders taal, Nederlands haar moedertaal. Ze vertelde mij dat ze in het VRT-journaal een item had gezien over Frankrijk waarin iemand werd opgevoerd die zei dat ze op de Sciences Po had gezeten. In de ondertiteling was dat vertaald als de Wetenschappelijke Universiteit... Mijn vriendin schrijft daarop een vriendelijk mailtje naar de nieuwsombudsman om te zeggen dat ze hoopt dat alle universiteiten wetenschappelijk zijn maar dat Sciences Po studententaal is voor Politieke Wetenschappen. Zoals ze bij ons spreken over Pol en Soc.

En ze krijgt ook antwoord. Ze wordt bedankt, want, staat er, haar mail heeft voor een diepgaand gesprek gezorgd binnen de VRT-redacties. Nu zijn er twee mogelijkheden: ofwel lacht de ombudsman haar uit, ofwel meent hij het. Maar als hij het meent – en daar ga ik fatsoenshalve van uit – is het eigenlijk nog erger. Het typeert immers de openbare omroep ten voeten uit: overloos flauw gezwam over dingen die er niet toe doen, om het niet te moeten hebben over waar het echt fout gaat.

Bij de nieuwsombudsdienst is dat verheven tot norm. Getuige het jaarverslag over 2024: een topertje als het aankomt op verdraaiingen, absurde redeneringen en andere tsjeverij. De huidige ombudsman is Bert Lauwers. Hij heeft Tim Pauwels opgevolgd. Pauwels is intussen – hoe kan het ook anders – bevorderd tot chef, één van de vele tientallen. Lauwers dus...

Er kwamen bij het *nieuwsombudsteam* vorig jaar negenduizend mails binnen, waarvan de helft klachten. Waarvan volgens de ombudsman tien procent terecht. “Al bij al weinig”, zegt hij in een radio-interview, “kleine fouten en onnauwkeurigheden”. Twee keer niets dus. “Een bericht waarin over voetbalstadia is gesproken, maar het meervoud van stadion is stadions en niet stadia”, zegt de ombudsman gestreng. “Het is goed dat men ons daar op wijst”, zegt de interviewer. Dat is ongeveer het niveau.

Maar de ombudsman meldt ook dat er 1.100 mails over de verkiezingsprogramma’s waren. “Het gaat dan over te veel of te weinig Vlaams Belang, te veel of te weinig Bart De Wever, te veel

Antwerpen, te veel Ninove en Guy D’haeseleer, enzovoort.”

“Terecht?”, vraagt de hypervriendelijke interviewer. En dan kwam het.

“Het is moeilijk om die klachten gegrond te verklaren”, zegt Lauwers in puur *Ombudsmanes*. “Het zijn typische selectieklachten, zoals wij dat dan noemen. Het heeft betrekking op de nieuwsselectie van de redactie, maar die is geheel autonoom. Daar hebben wij als nieuwsombudsman weinig over te zeggen. Het is dus moeilijk die klachten als terecht te beschouwen.”

Checken of die nieuwsselectie evenwichtig en onpartijdig is geweest, is er dus niet bij? Terwijl dat natuurlijk behoorlijk essentieel is. Het is misschien wel dé reden om een ombudsman te hebben. Waarom over kwestie X één keer partij A en tien keer partij B, zou een redelijke vraag kunnen zijn. Waarom altijd dezelfde experts in alle programma’s, zou een andere, normale vraag kunnen zijn. Gebruikten we, naast correct Algemeen Nederlands, ook evenwichtige, neutrale en onpartijdige woorden, zou óók een normale vraag kunnen zijn.

Is de eerste zin van het radionieuws de ochtend na de Amerikaanse verkiezingen (‘Kamela Harris heeft het niet gehaald’) een neutrale zin? Is het bij vergelijking denkbaar dat we na de Ronde van Frankrijk als eerste zin kiezen voor ‘Wout Van Aert heeft de Ronde niet gewonnen’ en de winnaar pas nadien vermelden?

Maar dat is dus geen taak voor de ombudsman... Hij beperkt zich zo te zien tot taalfouten. En, zo bleek in dat interview, tot goede raad. “Een oproep”, zei hij, “om af en toe wat meer kritisch te

zijn.” Als luisteraar schoof ik naar het puntje van mijn stoel. Nu zou het komen...

“Als er berichtgeving komt over het opeten van een kerstboom, waarbij dan het Voedselagentschap schrikt van die berichtgeving, wel dan was het beter dat de redactie eerst even gebeld had met het Voedselagentschap om te horen hoe zij reageerden en dan hadden we misschien ook wel een andere berichtgeving gehad.”

Wat voor andere berichtgeving had hij dan gewild? Ook de New York Times heeft over de Gentse kerstbomen bericht. Dat er in Gent ambtenaren zijn om dat soort fratsen te promoten, was mijns inziens relevante informatie over het Gentse progressieve bestuur. Het feit dat kort na de media-aandacht dat bestuur die actie heeft ingetrokken én zelfs een onderzoek heeft bevolen naar hoe dat is kunnen gebeuren, bevestigt dat trouwens. Dat volgens het Voedselagentschap het eten van kerstbomen niet ongevaarlijk is, is, zoals dat hoort, nadien óók gemeld. Waar zit dan het probleem? Of moet het Gentse bestuur in bescherming worden genomen tegen zichzelf?

Wat hierboven staat typeert de openbare omroep ten voeten uit. Het belet niet dat weldra het Vlaams Parlement een nieuwe beheersovereenkomst allicht met enthousiasme zal goedkeuren. Bladzijden lang – wedden ? – zal het gaan over het gevaar van fakenews en desinformatie in tijden van geopolitieke instabiliteit, en hoe de nieuwsdienst van de openbare omroep voor Vlaanderen een baken is van betrouwbaarheid.

Bladzijden lang zal het gaan over onpartijdigheid, over diversiteit van meningen, over deontologie. En hoe de VRT daar vandaag al ruimschoots aan voldoet, met wetenschappelijke bewijzen en al. Met nadien een paar veel minder wollige zinnen over meer geld. Niet voor de VRT zelf, wel ‘ter versterking van de samenleving.’ De openbare omroep in de rol van de Man van Melle: ‘Het is niet voor mij, het is voor mijn eenzaamheid.’

Kritiek is óf VRT-bashing, óf komend van (extreem) rechts, en dat zijn twee goede redenen om er niet op in te gaan. Als een journalist van de eigen omroep een boekje schrijft – hij kreeg er zelfs een beurs voor van het Fonds Pascal Decroos ter bevordering van de onderzoeksjournalistiek en Rik Van Cauwelaert schreef een lovende inleiding – en de vinger legt op een paar zere plekken in de eigen werking, komt hij niet in *Terzake*, niet op *De Afspraak*, niet op *De Zevende Dag*, niet op de radio, niet online. Allicht omdat hij schrijft dat tijdens de pandemie ‘de experts’ ook de nieuwsredactie naar hun pijpen lieten dansen. Met goedkeuring en zelfs op bevel van de hoofdredactie.

In een niet zo ver verleden is de werking van de nieuwsdienst eens echt doorgelicht. In een rapport stond toen letterlijk: ‘They are good because they say they are good.’

DOORBRAAK

DOORBREEK DE BUBBEL

www.doorbraak.be

Hoofredactie: Pieter Bauwens

Coördinatie magazine: Filip Michiels

Kernredactie: Roan Asselman, Hans Brockmans, Christophe Degreef, Filip Michiels.

Werken mee aan dit nummer: Roan Asselman, Siegfried Bracke, Harry De Paepe, Astrid Elbers, Kasper Goossens, Johan Sanctorum, Rik Torfs, Ivan Van de Cloot, Winny Matheussen, Erwin Vanmol

Eindredactie: Sam De Kegel

Opmaak: Patrick Giets
Alle foto's zijn © Doorbraak, tenzij anders vermeld.

Doorbraak Magazine is een uitgave van Perruptio cv i.s.m. Stem in 't kapittel vzw. Er mogen geen artikels of foto's uit Doorbraak Magazine overgenomen worden zonder de toestemming van de uitgever.

Doorbraak wil bijdragen aan een breder debat in Vlaanderen. Het wil verschillende visies aan bod laten komen in de Vlaamse media en het evenwicht herstellen waar dat ontbreekt. De redactie brengt onderwerpen of perspectieven die in andere media niet of te weinig aan bod komen. Onze journalistiek is objectief en wil alle partijen aan het woord laten. Daarbij staan integriteit en deontologie voorop.

U kan elke dag Doorbraak lezen op <https://doorbraak.be/>

Redactieadres: Doorbraak, Victoriastraat 52, 9000 Gent.
Doorbraak Magazine verschijnt vier keer per jaar.
Reageren kan via redactie@doorbraak.be.

Contact: info@doorbraak.be

Wil u graag een abonnement?

Surf naar <https://doorbraak.be/doorbraak-plus/> Met vragen kan u altijd terecht op abonnementen@doorbraak.be.

Een abonnement op Doorbraak Magazine kost €40 per jaar.

Een abonnement op Doorbraak.be kost €90 per jaar of €9 per maand. Een combo-abonnement kost €125 per jaar.

Voor €150 bent u vriend van Doorbraak, inclusief een abonnement op Doorbraak Magazine en Doorbraak.be.

Uw advertentie in Doorbraak?

Stuur ons een bericht via ads@doorbraak.be.

Met dank aan de Vrienden van Doorbraak die dit Doorbraak Magazine door hun steun mogelijk maakten.

Verantwoordelijke Uitgever: Pieter Bauwens, Maurits De Smetstraat 12, 9308 Hofstade.

MATTHEUSPASSIE

Johann Sebastian Bach

Dirigent:

Bart Van Reyn

Solisten:

Tenor/Evangelist - Jakob Pilgram

Soprano - Griet De Geyter

Mezzo-Soprano - Eva Zaïcik

Tenor - Steven van der Linden

Bass/Bariton - Konstantin Wolff

Bass/Jezus - Jonathan Brown

Palmzondag 13 april 2025 om 15.00u
Sint-Pietersbandenkerk - Hamme

CANTORIBUS
Hamme

Cantoribus, de Mattheuspassie in Hamme
Hamme, het dorp van de Mattheuspassie

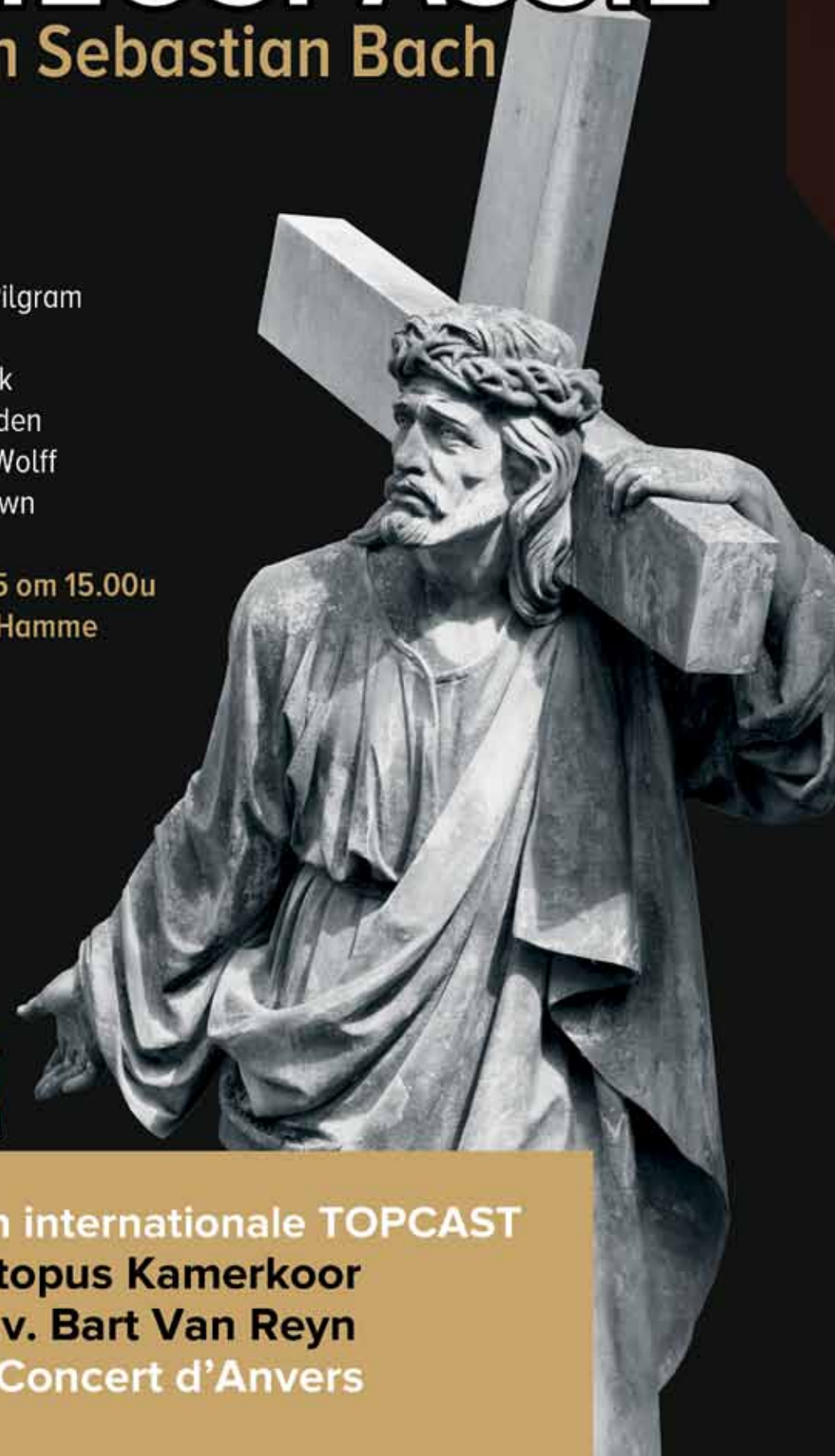
info & tickets
www.cantoribus-hamme.eu

Vlaamse en internationale TOPCAST

Octopus Kamerkoor

o.l.v. Bart Van Reyn

Le Concert d'Anvers

Met de HospiPlus-verzekeringen speel je op zeker

IF-kenmerknummer verzekeringsovereenkomst 250401 - verzekeringsovereenkomst 2006 - VN214002

6 formules:

Kostendekkend (basis)

HospiPlan & AmbuPlan

Kostendekkend (comfort)

HospiPlus & AmbuPlus

Naast jouw groepsverzekering

HospiContinu

Vaste vergoeding

HospiForfait

Tandverzekering

TandPlus

Medische kosten

MaxiPlan

Ontdek meer voordelen
op vnz.be of bel 015 28 90 90
VNZ zorgt voor het verschil

VNZ
Vlaams & Neutraal
Ziekenfonds